

◆ CONSTANTIN CUBLEȘAN

Alexandru Macedonski (1854-1920). Un secol în veșnicie

Unul dintre marii poeți moderni, protagonistul la noi al modernismului, realizând racordarea liricii momentului la marea poezie europeană (parnasianism, simbolism), Alexandru Macedonski (1854-1920), controversat în epocă, nu atât datorită inegalității operei sale (G. Călinescu), cât mai ales temperamentului recalcitrant (a scris contestatar împotriva aproape tuturor scriitorilor importanți, de la Vasile Alecsandri, I.L. Caragiale, George Coșbuc până la Tudor Arghezi, Eugen Lovinescu ș.a.), suferind un oprobriu public excesiv, ce s-a prelungit până în zilele noastre, datorită unei nefericite epigrame dedicate lui Mihai Eminescu, scrisă și publicată în chiar momentul internării acestuia în ospiciu. Zadarnice au fost disculpările sale, zadarnice nenumăratele articole, studii de amploare, monografii, capitole în istoriile literare etc, care i s-au consacrat în timp, scrise de reductibili critici și istorici literari (Eugen Lovinescu, G. Călinescu, Tudor Vianu, G. Ibrăileanu, Vl. Streinu, D. Micu, Mircea Zăciu, Adrian Marino, Nicolae Manolescu, Mihai Zamfir ș.a.), publicul cititorilor a păstrat asupra lui o anume reticență (nedreaptă, evident), pe care poetul a resimțit-o acut, dominantă poeziilor din volumul **Excelsior** (1895), bunăoară, se înscrie sub semnul lamentației unui damnat („Din ce în ce mai multe/ Amarnice insulte/ Întâmpin ne-ncetat,/ Cât inima-mi sărmană/ Întreagă e o rană,/ Un hoit de sfâșiat” – **Din ce în ce...**). Dincolo de această suferință, poetul s-a impus ca un autentic mentor, șef de școală literară, reunind în jurul revistei **Literatorul** (înființată de el și condusă în diferite etape ale apariției), principalul organ al promovării simbolismului, patronând cenaclul de renume de pe lângă revistă, o întreagă pleiadă de tineri poeți, care au format, de altfel, generația parnasiană, între care Mircea Demetriade, Al. Obedenaru, Ștefan Petică, Iuliu Cezar Săvescu, Al. T. Stamatiad, Horia Furtuna, cărora li s-au alăturat scriitori de marcă ai epocii: Ion Pillat, Gala Galaction, George Bacovia, Adrian Maniu, Ion Barbu ș.a., interesați de programul estetic al curentului simbolist, pe care acesta l-a teoretizat în numeroase articole cu caracter de direcție literară, de importanță majoră fiind: **Poezia Viitorului** (1892) sau **În pragul secolului** (1899).

Starea aceasta a damnării, tematica damnatului, vine dintr-o viziune romantică în haloul căreia opera lui Al. Macedonski se dezvoltă până la condiția simbolistă, regăsindu-se aici motive și teme specifice care rezonază din creația unor spirite franceze moderne (Baudelaire, Verlaine) cu care se deslușesc fertile filiații dar și în ale romantismului național (Bolintineanu, Heliade, Cârlova). „Rămânând în sfera romanticului – punctează cu aplomb Gheorghe Glodeanu în prefața la volumul antologic pe care îl realizează la centenarul morții poetului – **O sută și una de poezii** (Editura Academiei Române, București 2021) – Macedonski își asumă, în mod succesiv, postura poetului mesianic, dar și aureola romantică a geniului damnat, neînțeles și disprețuit pe nedrept de lumea în care trăiește”.

În creația de început (**Poezii**, 1881), este cultivat un sentimentalism de factură idilică („Era un cer umplut de soare,/ Când ți-am adus într-un buchet/ iubirea mea mistuitoare/ Ș-al inimei adânc

secret” – **Buchetul**), dublat însă de viziunea tenebrelor, de fatalul destin al unor oropsiți ai soartei, ca în **Ocnele** („Sute de lumânările licăresc înnegurate,/ Și din fundul ce-ngrozește străbătând, pare că-ți zic,/ C-aici una lângă alta, zac ființe vinovate,/ Ca victime înfierate de destinul inamic”). Curând orizontul tematic, ideatic, se deschide în dihotomia specifică: real – ideal, totul esențializându-se în ritmurile perfecte ale ilustrativismului parnasian descriptivist: „Templu’nalt ce e din piatră cu-ngrijire prelucrată/ În inscripții hieratice răspândite cu belșug/ Prin a soarelui praf de-aur schinteiază și s-arată/ Uriaș prin înălțime, răpitor prin meșteșug./ Zece stâlpi ce poartă-n mijloc zece chipuri colosale/ Încadrate cu năframe, sub fațadă predominesc,/ Uși de bronz întredeschise pe-adâncimea unei sale/ Lasă-n colțuri să pătrundă raze ce le-ngălbenesc” (**Ospățul lui Pentaur**, vol. **Excelsior**, 1895). Coborârea într-un trecut arheologic – aici în Egiptul faraonic – e un procedeu tipic parnasian.

Retragerea poetului într-un *turn de fildeș*, de unde să privească lumea în detașare față de problemele ei diurne, oferă perspective de contemplare pe care Macedonski le cultivă cu o eleganță a versului, deplină. Ținuturile exotice îl atrag prin misterul lor arhaic, al unor lumi dispărute, cum bunăoară în **Rondelul orașului din Indii** („Într-a soarelui magie/ Strălucesc porfiruri rare,/ Urme șterse tot mai tare/ Din străvechea energie...-/ Spart a fost orașul mare”) sau **Rondelul lui Saadi**, **Rondelul lui Tsing-Ly-Tsi** ș.a. portretizări atemporale pitorești. Poetizează prin culori, prin sunete; din câteva imagini florale sugestive creează atmosferă („De flăcări, de aur, pembè, argintate,/ Nebună orgie de roze oriunde,/ De boți agățate, pe ziduri urcate,/ Și printre frunzișuri de pomi ce le-ascunde./ Pe ritmuri persane în strofe-așezate,/ Melodic, culoarea, culorii răspunde... -/ De flăcări, de aur, pembè, argintate,/ Nebună orgie de roze oriunde./ Un neamț a fost magul grădinii uitate./ Răpit fu de visul cu tainice unde,/ Și, dându-le viață ce-n suflet pătrunde,/ Lăsatu-le-a-n urmă, în roze-nchegate,/ De flăcări, de aur, pembè, argintate” – **Rondelul rozelor din Cișmigiu**).

Întreg ciclul rondelurilor creează o atmosferă de febrilă trăire emoțională, sugestionată prin contemplare, într-o natură ce reflectă, prin sine, drame existențiale: „E vremea rozelor ce mor,/ Mor în grădini, și mor și-n mine – Ș-au fost atât de viață pline,/ Și azi se sting așa ușor./ În tot, se simte un fior./ O jale e în orișicine./ E vremea rozelor ce mor –/ Mor în grădini, și mor și-n mine./ Pe sub amurgu-ntristător,/ Curg vălmășaguri de suspine,/ Și-n marea noapte care vine/ Duirose-și pleacă fruntea lor... -/ E vremea rozelor ce mor.” (**Rondelul rozelor ce mor**); sau nostalgii spiritualizate („Mai sunt încă roze – mai sunt,/ Și tot parfumate și ele,/ Așa cum au fost și acele,/ Când ceru-l credeam pe pământ” – **Rondelul rozelor de august**); sau meditația la presentimentul morții în suavul parfum al crinilor: „În crini e beția cea rară:/ Sunt albi, delicați, subțiratici. -/ Potirele lor au fanatici -/ Argint din a soarelui pară./ Deși, când atinși sunt de vară,/ Mor pâlcuri sau mor singuratici,/ În crini e beția cea rară:/ Sunt albi, delicați, subțiratici./ În moartele vremi, mă-mbătară,/ Când, fragezi și primăvăratice,/ În ei mă sorbiră, extatici,/ Și pe-aripi de rai mă purtară;/ În crini e beția cea rară” (**Rondelul crinilor**). E un maestru al formelor fixe (rondelul), decantând miniatural sentimente profunde de puritate și candoare.

Romantice rămân însă perspectivele satirice asupra contemporaneității, pe care o vede mizeră și nepăsătoare la dramele individului oropsit al sorții („Mizeria e tristă când muma-n disperare,/ La fiu-n agonie privește, și nu are/ Nici doctor, nici prieten, nici pâine în dulap!/ Mizeria e tristă când cazi din înălțime,/ Și lumea, prefăcându-ți virtuțile în crime,/ Ajungi o biată frunză pe-al stradelor noroi,/ Și vezi pustietate în față și-napoi!” – **Un beneficiu**). Își asumă astfel condiția de rezoner al tuturor durerilor lumii pe care le alină doar liniștea din natura mereu renăscândă din moartea ei ritualică („Aud ce spune firul ierbeii, și văd un cer de aprilie plin,/ M-așez privind în clarul lunii sub transparența atmosferei/ Și-n aeru-mbătat de roze sfidez atingerea durerii/ Cu cântece nălucitoare cum sunt candorile de crin./ O! feerie a naturei, desfășură-te în splendoare,/ Regret suprem al fiecărui în tainicul minut când moare,/ Fiindcă tu ești pentru suflet repaus dulce și suprem./ O!

feerie a naturei, vindecătoare de nevroze /.../ Veniți: privighetoarea cântă, și liliacul e-nflorit” – **Noapte de mai**). Astfel îi apare condiția ingrătă a poetului martor al atâtor nedreptăți („Sublim poet, ca mine tu n-ai trăit în lume/ Să simți indiferența cum vine să sugrume /.../ Ce trebuie să facă acei ce flămânzesc? /.../ Să cânte?... Pentru cine?... Să moară?... Pentru cine?.../ Și cine știe, oare, în moarte de e bine?/ Să plângi?... Însă plânsul provoacă râsul azi” – **Noaptea de iunie**).

Ciclul *noptilor* e, fără îndoială, una dintre paginile de satiră socială, morală ș.a., cele mai fascinante din literatura noastră contemporană. Aici se împletesc, în mare originalitate, elementele unor viziuni fantastice, de vis ori de reverie, cu o simbolistică a idealurilor iluzorii, deopotrivă cu sarcasmul insinuat al tablourilor grotești de critică socială. În **Noaptea de aprilie** polemizează nostalgic pe tema amorurilor înșelate de ingrate amante pasagere („Doamna mea, dar... Mai ții minte? /.../ Este-adevărat, desigur: Nu făcusem jurăminte/ Ca să ne iubim o viață cum se face-obicinuit!/ Un capriciu de o noapte are altfel de cuvinte/ Și, cu toate-aceste, o clipă cât un secol ne-am iubit!). În **Noaptea de ianuarie** se revoltă împotriva parvențiilor din societatea obtuză, insensibilă la demersurile grave ale denunțurilor poetului vizionar: „O! dar voi, care prin viața ce pe buni și răi adapă,/ Treceți fără-a lăsa urme ca și câinele prin apă,/ Grași, pedanți, burdufi de carte și de-nvățătură goi –/ Bogătași ce cu piciorul dați la inimi în gunoi,/ Parveniți fără rușine, mizerabili ce la cârmă/ Faceți salturi de paiațe pe frânghie sau pe sârmă,/ N-am cu voi nici un amestec, căci în lume de-ați trăit,/ E o satiră-ntreagă faptul că v-ați zămislit”. Poate cea mai virulentă imagine satirică a zădărniceii vieții se află în **Noaptea de noiembrie**. Imaginându-și propria moarte și fastul formal al înmormântării, grotesca descompunere a materiei în mormânt, poetul meditează sumbru asupra, tocmai, a pretensei nemuriri: „Pătrundeți nepătrunsul și spuneți-ne unde/ Ne ducem când mormântul asupra-ne s-a-nchis?/ Un vis e oare moartea? Sau viața e un vis? (...) Și omul care cade e repede uitat.../ Furtuna când pe aripi de vânturi se aduce/ Ce-i pasă unei frunze de frunza ce se duce?”

Capodoperă a pledoariei pentru urmarea, până la sfârșitul fatal, al unui ideal suprem, este **Noaptea de decembrie**. Balada emirului din Bagdad, care pleacă în călătoria inițiată, lăsând în urmă-i averea întreagă (îndemnul fiind unul de sorginte biblică), alegând calea spre Meka ce reprezintă idealul desăvârșirii spirituale, traversează deșertul (simbol al deșertăciunii existențiale) fără abatere, în ciuda tuturor neajunsurilor care îl copleșesc. E un poem construit pe tema geniului, a contrastului între lumea pedestră cotidiană din care evadează și lumea ideală spre care tinde eroul romantic al acestuia. El devine simbolul credinței într-un ideal superior și important nu este dacă în final își atinge sau nu ținta („Spre Meka se duce cu gândul mereu /.../ Spre Meka-l răpește credința – voința,/ Cetatea preasfântă îl cheamă în ea,/ Îi cere simțirea, îi cere ființa,/ Îi vrea frumusețea – tot sufletu-i vrea –/ Din tălpi până-n creștet îi cere ființa”), importantă este doar perseverența cu care se devotază urmând credința atingerii idealului suprem („Dar iată... – părere să fie, sau ea?.../ În zarea de flăcări, în zarea de sânge,/ Lucește... – Emirul puterea și-o strânge ... –/ Chiar porțile albe le poate vedea.../ E Meka! E Meka! Ș-aieargă spre ea”). Astfel, jertfa Emirului poate fi asemănată cu aceea a gestului lui Hyperion, din **Luceafărul** lui Eminescu, care și acesta e marcat de idealul nemuririi.

Poet al damnării creatorului, Al. Macedonski a realizat o operă originală prin tocmai meditația superioară asupra condiției existențiale a acestuia într-o lume a deșertăciunii, el însuși dovedindu-se a fi un scindat între realitate și vis. „Macedonski n-a găsit fericirea, după care a alergat ca după o nălucă scumpă – scria Pompiliu Constantinescu în sinteza **Poeți români moderni** – decât în fantasmagoria versului, în izolare interioară și într-o substituie a ceea ce este, prin ceea ce ar trebui să fie”. Oricum însă, lirica sa impune o operă de mari deschideri în modernitatea liricii noastre contemporane.

♦ MIRCEA POPA

Ford în România și tinerețea regelui Mihai

Într-un reportaj despre producția de automobile Ford din 1934, Felix Aderca își încheia materialul cu această observație: „Prin 1920, Henry Ford a cerut guvernului român / condus în acea vreme de Vintilă Brătianu – n.n./ îngăduirea de a ridica o uzină de automobile în țară, la Brăila sau Constanța, cu obligația de a construi în schimb o rețea de șosele moderne. Propunerea industriașului american a fost refuzată. Păcat! Dacă n-aveam poate nevoie de prea multe automobile, am fi putut învăța imens de la spiritul de economie și strictă organizare Ford. E ceea ce rușii au înțeles – ei care au încheieturile tot atât de molâi ca noi – și azi peste canalul Nijni-Novgorod fâlfâie steagul de fum al furnalelor Ford”(„Vremea”, nr. 11/1934).

Știrea de mai sus ni se pare absolut senzațională și ea vine să completeze seria de greșeli și gafe politice comise de conducătorii noștri de-a lungul vremurilor. Într-o țară aflată în curs de dezvoltare cum era România atunci, prezența uzinelor de automobile Ford ar fi dat de lucru uzinelor de fier de la Reșița și ar fi stimulat industria de extracție a cărbunelui. În același timp, ar fi rezolvat rețeaua de șosele de care aveam mare nevoie și în decurs de numai câțiva ani în România s-ar fi putut circula în condiții absolut europene, ceea ce ar fi fost un mare avantaj pentru țară. Nu mai vorbim că România dispunea în acel moment de un bogat zăcământ de bitum, aflat la Derna, în Bihor, care ani de zile a fost destinat exportului pe bani puțini (astăzi aproape epuizat) în loc să se asfalteze cu el toate șoselele țării. Ne-a lipsit multă vreme (dacă nu tot timpul!) acei oameni cu inițiativă și curaj care să spargă barierele închistate ale prejudecăților și să pornească motoarele dezvoltării și industrializării capitaliste.

Desigur că mai târziu uzinele Ford tot au ajuns în România, dar în alte condiții și împrejurări. Cert e că o uzină Ford funcționa în România în 1938, și a fost amplasată la Floreasca, lângă București, destinația ei fiind mai degrabă una de a monta piesele venite din afară pentru toate tipurile de mașini care circulau în România la acea dată. Înființarea uzinei Ford a fost însoțită și de un act cultural pe măsură: editarea unei reviste pentru reclamă, care s-a numit „Revista Ford”, având pe prima pagină semnătura regelui Carol II și un scurt prolog semnat de E.R. Wachner, director al Uzinei Ford România, în care punea: „De multă vreme întreprinderile Ford din lumea întreagă au încetat a fi numai simple instituții industriale, ci acolo unde se înființează o uzină „Ford” pulsează o viață nouă cu toate complexurile ei”. (Anterior mai apăruse în 1926 „Revista automobilistului”, iar în 1926, „Auto moto-velo”).

Acest tip de „viață nouă” este adus în dezbatere de paginile revistei, prin articole care priveau motorizarea agriculturii, turismul național, aviația de turism, drumurile noastre, arta fotografiei, modă, femeia și sportul, cinematograful ca artă etc. Un articol mai amplu venea cu noi amănunte privind uzinele Ford din România, în conexiune cu fabricile Ford din Detroit, dar pe viitor se întrevedea posibilitatea de sprijinirea industriei naționale: „Se speră că, în cel mai scurt timp – se spunea acolo – toate mașinile Ford care circulă în România, vor fi fabricate în întregime în țară. Cu timpul, se vor utiliza piesele fabricate de diferite industrii din România, care vor lucra după indicațiile date de Ford”.

Într-un articol ulterior, E.R. Wachner preconiza mari planuri pentru fabrica din București, ea trebuind să devină pentru Peninsula Balcanică, „ceea ce Dearborn pentru întreaga lume”. Precizarea că „mai toate mașinile Ford care sunt în Iugoslavia și Bulgaria sunt de proveniență americană și germană,

livrate prin intermediul uzinei „Ford România”, este un mare câștig, la care se adaugă faptul că în Iugoslavia funcționează 11 stații de serviciu deservite de București, iar în Bulgaria 3, ca, în iulie 1938, să preconizeze crearea unui institut de coordonare a producției automobiliste în România.

În numerele viitoare informațiile cu caracter tehnic sunt tot mai bogate (în primul rând prezentarea modelelor de automobile Ford), dar și altele privind date despre petrolul românesc sau chiar despre mișcarea literară și artistică etc. Una dintre cele mai senzaționale vești privește faptul că **„Marele Voevod Mihai lucrează la Uzina «Ford-România»”,** reportaj însoțit de o serie de fotografii revelatoare, ce ni-l prezintă pe Marele Voevod Mihai în salopetă de lucru, ca ucenic la uzinele Ford. Reportajul ne dă informații și despre modul în care el își desfășoară munca acolo: „În fiecare dimineață, Marele Voevod Mihai îmbracă salopeta de lucrător și la ora 8 intră în uzina «Ford-România», unde, împreună cu colegii de clasă montează o mașină Ford în întregime. Ca orice lucrător al fabricii, moștenitorul tronului trece mai întâi pe la fișier, unde își marchează fișa de intrare în fabrică, apoi se îmbracă pentru lucru și imediat trece la banc, unde îl așteaptă motorul pe care îl montează. Lucrul durează două ore. *Marele voevod Mihai, un sportiv ales, lucrează cu pasiune. Alege piesele, le montează, le unge cu ulei, în sfârșit face ceea ce execută un lucrător calificat cu cunoștințe tehnice avansate. Din când în când, marele voevod Mihai lucrează și la câte un camion Ford, cu care iese apoi la probă, pentru a-l controla.* În una din zile, după o astfel de controlare, pe fișa camionului marele voevod Mihai a scris: «Frâna stângă din spate trebuie reglată. Restul O.K. – Mihai»”.

„Revista Ford” are meritul de a-și fi atras și câțiva colaboratori de frunte, aleși dintre cei mai buni condeieri români. Unul dintre ei a fost Tudor Arghezi, celălalt Brunea-Fox. Cel dintâi semnează în nr. 2 al revistei un articol de prezentare al lui Henry Ford, omul predestinat să schimbe nu numai aspectul Americii, ci și mentalitatea omului de acolo. E trăsătura principală a omului de afaceri amintit, deoarece în timp ce „ceilați” manifestau cu toții o „sălbatică lăcomie”, el a aplicat o regulă contrară, ieftinindu-și produsele. În stilul său caracteristic, Arghezi își scrie articolul cu har, cu acel stil inconfundabil de mare artist al cuvântului: „Henry Ford și-a creat industria din nimic, ca potul și ca Dumnezeu. A frământat o mână de țărână și a făcut...automobilul. Este asta o industrie? Este și nu este. Este industrie pentru că produce obiecte concrete și nu este o industrie pentru că zămislește ființe puternice și vii. Mai mult, individualități (...) Automobilul este primul „robot” complet în determinarea lui, întâia făptură destinată să înlocuiască ființa naturii, în carne provizorie și oase fragile, omul mijlociu dintre natură și știință, cu aptitudini uriașe. Ea scrutează distanțele și timpul, reducându-le la un minimum strict și păstrându-i omului, îndatorat la simple aplicări ale atenției, forțele intacte. Acest „robot”, fabricat după Henry Ford, în numeroase uzine, nu-și găsea însă popularitatea și universalitatea lui practică, fără geniul vrăjitorului care face obiectul prezentelor însemnări.

Moralmente, exemplul lui Henry Ford este monumental. Școala și filosofia lui arată fiecăruia că fiecare om poate birui greutățile existenței, pornind cu o idee și ținându-se eroic de ea.(...) Dar ceea ce-i mai grandios în opera morală care luminează opera materială a lui Henry Ford e rezultatul ei de umanitate. El a dat, înființând meserii noi, puțință de viață, de viață dreaptă, cinstită, civilizată și confortabilă, unui număr de oameni, nerealizat până astăzi de niciun reformator, începând cu legenda, sfârșind cu marii împărați, marii papi și oameni de stat și adunându-i pe toți laolaltă. Un popor de 150 de milioane se hrănește din cele 10 degete harnice și din o singură minte, a lui Henry Ford. Ca altădată 5000 de flămânzi cu cele cinci pâini și doi pești din miracolul Noului Testament...”

Demn de remarcat este într-un număr viitor articolul lui Tudor Arghezi despre „Circulație”, articol în care eseistul discută nevoia introducerii și a respectării de reguli precise atât pentru automobiliști, cât și pentru pietoni. Iată, prin urmare, că apariția industriei Ford în România a impus și emiterea primelor reguli de circulație la noi, atât la orașe, cât și la sate. În unele părți s-a despărțit drumul în două pentru a oferi și bicicliștilor posibilitatea să circule liber, apoi a intervenit noua psihologie a omului ce conduce o mașină. „Omul bine crescut pe jos – spune Arghezi – e autorizat să fie grosolan în automobil: te pomenești cu el în spate, împingându-te dinapoi cu bara de la radiator. Tocmai îți citeai liniștit jurnalul sau îți învârteai mustața, sucindu-ți gâtul după o vulpe argintie(...) Pietonul e un adversar ireductibil al automobilistului, nu al automobilului: îndată ce a putut cumpăra măcar o gioarsă, adversitatea lui

încetează și împotriva omului din automobil. Nefericirea circulației este că sunt mai mult pietoni decât automobiliști”

Parcă simțind nevoia să vină cu noi deslușiri, Arghezi este prezent și în numărul următor cu un text despre circulație, intitulat „O știință nouă”. Această nouă știință este tocmai circulația, în fața căreia omul modern nu mai poate rămâne nepăsător, căci el trebuie să știe de acum înainte o sumedenie de lucruri noi, deoarece „viața s-a motorizat și ritmul ei accelerat ironizează veacurile în care mii și mii de oameni construiau ficțiuni verbale cu aoristele limbii elene...”, iar viața modernă „nu mai admite pierdere de vreme cu agrementul contestabil”. Viața modernă a adus și statisticile cu morții prin accident, iar poliția și primăriile au luat asupra-și „știința” aceasta nouă, deoarece „circulația a trecut în viața socială”, iar „șoferul e un cărturar pe catedră, un pedagog pe fugă”, una dintre rezolvări fiind și construcția de autostrăzi, în proiect fiind și autostrada Constanța-Ecrene, despre care se discută în alt număr.

În ceea ce privește colaborarea lui Tudor Arghezi la „Revista Ford” trebuie să mai amintim și alte subiecte pe care el le tratează aici, cum ar fi: articolul despre moartea reginei Maria, despre toamna românească, despre podgoriile României, vânatul de toamnă, colindele iernii românești, „o primăvară de iarnă”, „o amintire de Paști” etc. Intervențiile lui au întotdeauna un caracter excepțional, prin viziunea inedită asupra subiectelor și prin bogăția de metafore degajate. Iată, de pildă, o imagine fastuoasă a toamnei românești, imagine pe care o purtăm mai toți melancolizați în suflete: „Toamna noastră vesel melancolică, dacă se poate spune, bucuroasă, are o exuberanță triumfală. Steagurile văzduhului sunt înălbite dar toate de aur și procesiunea stindardelor străbate câmpul de mușuroaie de aur de păpușoi, de movili de aur de grâu, se oglindesc în apele de aur, suie poalele de aur ale viilor, se leagănă în codri de aur ai Alpilor Carpați. Acest aur al codrilor românești are cel puțin 50 de expresii deosebite ale aurului, dintre rugină și gălbenuș; o rușine pentru săracul aur metalic! Și dacă dinaintea vasului tezaur punem să joace în hore nevestele tulpeșe, fetele cu picioarele lungi, cu încheietura genunchiului ivorie și duios aristocrată, cu gleznele de indiscutabilă rasă și cu o carnație succulentă a brațelor, a grumazului bătut de salbe, a șoldului și a fizionomiei compusă din giuvaere: scarabeii ochilor, floarea gurii, trandafiri în trei petale ai urechii, ciuboșica nasului, arcul sprâncenelor și zâmbetul care pune în toate sculele unui trup fericit cumpănit o vâpaie, toamna poate să fie și mai frumoasă și să ție până la toamna viitoare...”

Alături de el, semnează reportaje dintre cel mai interesante F. Brunea-Fox, cu titluri ca „Am fost scafandru”, „Imaginile Vâlcoului”, „De la femeia amazoană la femeia automobilistă”, „Viața de șatră a tuciuriilor nomazi” (vorbind de „ultimii țigani”, lucru care nu s-a adeverit, dimpotrivă, numărul acestora a crescut mereu, iar previziunile sunt total sumbre!), „Ada Kaleh-însula spulberatei legende”, „Troica..., Troica”, despre drumurile dobrogene, stațiunile noastre climaterice, miracolul de la Teche (un bălci anual, de pe valea Batovei din Cadrilater), despre aviatorul Ionel Cociășu de pe traseul Bombay, despre circ etc. În timp ce articolele lui Arghezi impresionează prin magia cuvântului, cele ale lui Frunea Fox atrag atenția asupra situațiilor neprevăzute pe care le evocă, prin spectaculozitatea subiectelor abordate. Astfel, în 1939, el scrie despre carnavalul bucureștean de la începutul anului, sau decupează o admirabilă pagină privind frumusețea Văii Prahovei și numind-o „regina peisajului românesc”.

Colaborările celor doi reporteri de clasă ridică valoarea istorică a „Revistei Ford”, înscriind-o în rândul celorlalte reviste prestigioase pe care firma Ford le-a scos în întreaga lume, în Anglia, Spania, Olanda, Belgia, Cuba, Suedia, Finlanda, Argentina, Brazilia. Faptul că ediția de România a prins în chenarul ei prestigios două din condeiele pline de vervă ale scrisului românesc, face ca prezența lui Ford în România să fie și mai spectaculoasă și mai atractivă. Astăzi, când Ford a revenit în România, făcând la Craiova un nou început de colaborare prietenească, ne îndreptățește să sperăm că o nouă „Revistă Ford” va sta în curând la dispoziția cititorului român și un nou Tudor Arghezi ne va zâmbi cu încredere din paginile sale. Prezența regelui Mihai în paginile revistei fac dovada cultului muncii și al respectului pentru pâinea cea de toate zilele pe care omul secolului al XX-lea este obligat s-o aducă zilnic pe masa familiei. Exemplul regelui ucenic la Ford avea și un sens moral fundamental: ea impunea tineretului un model de existență bazată pe aportul fiecărui cetățean al țării la progresul și dezvoltarea ei viitoare.

EMINESCIANA

◆ VALENTIN COȘEREANU

Eminescu – afinități lirice de tinerețe 1869-1874 (II)

Motto: Niciun exeget al operei eminesciene nu se va putea dispensa de transcrierile făcute de Eminescu pentru înțelegerea mai cuprinzătoare a creației sale originale. (D. VATAMANIUC)

Așadar, pentru perioada de care ne ocupăm două poezii ale lui **Hieronymus Lorm** se regăsesc reproduse în manuscrisele lui Mihai Eminescu. Este vorba de: *Sphärenengesang* [Cântecul sferelor] și *Weltlauf* [Cursul lumii]. Copiate și din fericire, traduse.

Pe numele său adevărat, Heinrich Landesmann, *Poet meditativ, melancolic, îndurerat, [...] a avut o intensă activitate de jurnalist și poet liric, epic și dramatic*¹, Lorm s-a născut la 9 august 1821 în Nikolsburg (Austria) și moare la 4 decembrie 1902, la Brno, în sudul Moraviei (azi Republica Cehă). Cum în perioada dintre anii 1853-1873, el a locuit în Baden, chiar lângă Viena, a beneficiat de apropierea capitalei imperiale, publicând foiletoane (cu predilecție piese de teatru ori poezii) în cunoscutul *Wiener Zeitung*² [Ziarul vienez].

Eminescu venise la Viena, încă din toamna anului 1869, iar în anul următor Hieronymus Lorm tocmai își adunase poeziile răspândite în jurnalele vremii, apărându-i tipărite în volumul *Gedichte*³ [Poezii], care s-a bucurat de o primire călduroasă din partea recenzenților timpului. Îl atrăgea orice creație (poetică mai ales) pe care o considera dincolo de timpul prezent și asta cu atât mai mult cu cât fenomenul a fost teoretizat de Schopenhauer, de care Eminescu venise îndoctrinat încă de la Viena, căci interesul acestuia *a fost stimulat cu siguranță și de faptul că poezia lui Lorm se sprijinea „auf dem Grunde der Schopenhauer’schen Philosophie [pe temeiul filosofiei lui Schopenhauer] și că ea amintește „als Blüthe einer pantheistischen Weltanschauung... vielfach an orientalische Liebeslyrik [ca produs al unei concepții panteiste despre lume,... adesea de lirica erotică orientală]*⁴, așa cum teoretizase temutul critic de atunci, Rudolf Gottschall, cunoscut pentru cronicile sale din *Blätter für literarische Unterhaltung* [Revista pentru divertisment literar], unde acesta publica frecvent.

Teoria acestuia a fost respinsă de chiar autorul poeziei, într-o scrisoare către filosoful Eduard von Hartmann, susținând că în creațiile sale poetice, *În condițiile sumbre ale existenței înfățișate de pesimistul filosof, viața umană devenea vis, iluzie inconsistentă, dintre cele mai triste, stăpânită de suferință. Contestând orice posibilități progresului, Schopenhauer propunea, în schimb,*

¹ Mihai Eminescu, *Poezii*, III, Ediție critică de D. Murărașu, Editura Minerva, București, 1982, p. 368.

² A fost înființat în anul 1703 purtând titlul: *Wienerisches Diarium*.

³ Hamburg/Leipzig, 1870.

⁴ Helmuth Frisch, *Sursele germane ale creației eminesciene, Identificarea izvoarelor, comentarea lor și introducere*, vol. II, *Mai 1871-August 1873*, Editura SAECULUM I.O., București, 1999, p. 381.

unele soluții individuale pentru ieșirea de sub „nemiloasa oprimare a voinței de a trăi” și anume contemplarea estetică, asceza, cunoașterea filosofică printre altele¹. El lasă să se înțeleagă faptul că poezia ține de o structură atât de intimă încât autorului îi este greu să se uite în oglindă și să se definească. Numai geniului îi este dată conștiința de sine.

În ultimul an al șederii lui Eminescu la Berlin, lui Hieronymus Lorm îi recenzează poeziile criticul Oskar Blumenthal, care susține că autorul este cu un cap peste majoritatea poezilor noștri contemporani² și, mai mult, cel mai inspirat interpret poetic de până astăzi al pesimismului³, remarcă esențializatoare, de care Eminescu nu era străin, pentru că, așa cum susține Helmuth Frisch, *Eminescu preia (respectiv traduce) cu precădere acele texte care au fost evidențiate și lăudate de către recenzenți. Dar pentru manuscrisele lui Eminescu rămâne valabil, mai ales, ceea ce Zoe Dumitrescu-Bușulenga a subliniat în legătură cu forța creatoare a marelui poet român, și anume faptul că el alegea numai ceea ce corespunde ființei sale celei mai adânci, în limitele unui greu de descifrat sistem al afinităților elective*.⁴

Prin urmare, nu e de mirare că poetul român copiază în manuscrisul 5186, f. 27 ambele poezii anunțate mai sus. Același Helmuth Frisch, în lucrarea cu titlul *Sursele germane ale creației eminesciene* remarcă faptul că în calitate de foiletonist cunoscut [Hieronymus Lorm n.n.], a publicat în numeroase ziare, [...] nuvele, piese de teatru și poezii, că acestea erau recenzate în multe periodice [cum ar fi: *Neue Freie Presse* (Noua presă liberă)], așadar atunci devine foarte probabil ca Eminescu să fi fost făcut atent asupra lui Lorm din mai multe direcții, uneori chiar pe cale orală.⁵

Traducerea primei poezii în limba română apare tipărită târziu și aparține inițiativei lui F. Tania⁶ sub titlul *Fragment*, în *Almanahul literar pe anul 1905*, la Cernăuți (pp. 61-63). Mai apare și în volumul lui R. M. Meyer: *Die deutsche Literatur des 19. Jahrhunderts* [Literatura germană a secolului XIX]⁷. Nici una dintre ele nu poartă titlul original, întrucât Eminescu notează deasupra poeziei, în locul titlului, numele autorului, adică *Hieronymus Lorm*. Descoperirea sursei și a titlului poeziei i se datorează lui Helmut Frisch.⁸

Volumele care l-au consacrat pe autorul german sunt: *Gedichte* [Poezii], din 1870, *Neue Gedichte* [Poezii noi], apărut în 1877 și *Nachsommer* [Vara târzie / Toamnă văratecă], din 1879. Ultimele două apărute când Eminescu se întorsese deja în țară. Încă nu se știe cu precizie dacă le-a transcris după ce și-a terminat studenția, poate chiar din volum ori din vreo revistă atunci la îndemână. Conform obiceiului său de a relua iar și iar mai ales propriile creații, putem bănuî că nici cu acestea n-a procedat altfel, copiindu-le după întoarcerea în țară, când ecourile studenției nu se stinseseră încă.

Ambele creații se regăsesc transcrise una după alta în manuscrisul 5186, pe aceeași filă (f. 27). Deasupra, cu o cerneală neagră, dar ceva mai accentuat (bănuim că a revenit după ce a copiat poezia), e scris numele autorului. Dedesubt, Eminescu trage o linie despărțitoare pentru

¹ Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu și romantismul german*, ed.. cit., p. 141.

² Helmuth Frisch, II, op. cit., p. 382.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, p. 381.

⁵ *Ibidem*, p. 382.

⁶ Vezi Mihai Eminescu, *Opere*, vol. V, *Poezii postume, Anexe, Note și variante, Exerciții & Moloz, Addenda & Corrigenda, Apocrife, Mărturii, Indice*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, Cu 47 de reproduceri după manuscrise, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1959, p. 577.

⁷ *Ibidem*, p. 576-577.

⁸ Vezi Helmuth Frisch, op. cit. II, p. 381.

a transcrie cealaltă poezie a aceluiași autor. În colțul din dreapta jos, cineva a însemnat fără nici un respect la adresa manuscrisului: *Copie Scrisă de M. Eminescu*.

Iată poeziile:

SPHÄRENGESANG

*So lang¹ die Sterne kreisen²
Am Himmelszelt,
Vernimmt mach' Ohr den leisen
Gesang der Welt:*

*„Dem sel'gen³ Ew'gen Nichts enstiengen,
Der ew'gen⁴ Ruth,
Um ruhelos⁵ zu fliegen –
Wozu? Wozu?“*

CÂNTECUL SFERELOR

*Din sfere ajunse
De-al stelelor mers,
Un cântec pătrunse
Întreg-univers.
„Din haos ferice
Din somnul etern,
Veniră-mi și-aice
Cărări se aștern
Și nime nu-ntreabă
De ce-am apăré,
Mișcându-ne-n grabă.
La ce? La ce?“*

Așadar, poezia din care citează criticul Oskar Blumenthal într-o recenzie din 1874, este cotate ca fiind ecoul *dem Traurlied der Menschheit, die eine tiefe Sehnsucht empfindet nach der „allgenügsamen Ruhe des Nichtseins“*⁶ [cântecul[ui] de jale al omenirii care resimte un dor adânc după „prea cumpătata liniște a neființei“]. Un alt critic, Ernst Alker, în 1969, va susține că doar *vier berühmt gewordenen Verse seiner sonst nicht sonderlich bedeutenden Gedichte*⁷ [patru versuri devenite celebre dintre Poeziile sale altminteri nu deosebit de semnificative], relevă tocmai intuiția poetului român în a depista din cele ce se publicau în revistă (și cu atât mai mult în volum), tocmai creația care a rezistat timpului.

Așadar, într-un ceas de inspirație, autorul preia în cuvinte potrivite muzica sferelor, așa cum în interiorul lui Eminescu însuși sona ideea. *Sferele* din care va coborî și *Luceafărul* eminescian împresurat de *Un cer de stele de dedesubt, / Deasupra-i cer de stele*, în *Întregu-univers* (cum apare în poezia lui H. Lorm), *Un cântec pătrunde*. Un cântec remarcat de autor în versurile ce urmează prin ghilimele, căci în noaptea germinată de miracole izvorăște din *chaos* (grafie păstrată de Eminescu în *Luceafărul*) *ferice / Din sânul etern*, primordial, unde cântecul sferelor își cântă sieși în armonia universului, din moment ce aici, pe pământ, *nime nu-ntreabă / De ce-am apăré / Mișcându-ne-n grabă*.

Zădărnicia zădărniciilor, tema majoră luată în discuție de Schopenhauer, mult cunoscută și concentrată în dictonul latin *vanitas vanitatum et omnia vanitas* răzbate aici ca valurile fremătând oceanele-ntinse ale visurilor omenirii. *La ce? La ce?* este întrebarea fără răspuns a

¹ În mss: *Seit wann*.

² În mss.: *Kreisen*.

³ În mss: *ew'gen*

⁴ În mss: *seel'gen*.

⁵ În mss.: *rastlos nun*.

⁶ Apud Helmuth Frisch, *op. cit.*, II, p. 382.

⁷ *Ibidem*, p. 382.

ultimului vers, reverberând în malurile conștiinței noastre, odată cu cele transmise de poetul însuși.

Ținând de intuiția fiecăruia dintre noi, e greu de „tradus” sentimentul esențial al poeziei, căci, așa cum susține Achim von Armin, *n-ar fi ceea ce căutăm și totodată ne caută, dacă ar aparține în întregime pământului.*

Ceea ce putem susține este faptul că tema ni se relevă tocmai prin ceea ce spunea Schopenhauer, filosoful la modă al timpului: *Operele poezilor [...] conțin [...] o comoară de înțelepciune adâncă, tocmai fiindcă prin ele vorbește înțelepciunea naturii însăși ale cărei enunțuri [...] nu fac decât să ni le tălmăcească, experimentându-le cu mai multă puritate. De aceea cel care citește o poezie [...] este pus, de fapt, în situația de a contribui – în mod obligatoriu, după propriile lui puteri – la scoaterea la lumină a acestei înțelepciuni; fiecare însă percepe numai atât cât îi permite puterea lui de înțelegere și cultura lui, întocmai cum corăbierul lansează năvodul, care se cufundă în adâncul mării, numai atât cât îi îngăduie lungimea acestuia.*¹

Și cum *poezia se adresează exclusiv imaginației pe care o pune în mișcare doar prin mijlocirea cuvintelor*², geniul creator eminescian a rezonat la citirea poeziei nu numai prin tema aleasă și dezvoltată de el în capodoperele sale, dar și pentru cuvintele alese de autorul german în îmbinarea lor atât de adecvată conținutului, surprinzând în vers sonurile acesteia. Dominante sunt cuvintele / sintagmele care vor face mai târziu vogă în poezia eminesciană: *sferă, stele, cântec pătrunse, chaos ferice, sânul etern...*

De altfel, făcându-i să se ia la întrecere, poezii Germaniei contemporane tinereții studentești a lui Eminescu, scriau cu o furie oarbă proslăvind o *Germanie intens gânditoare, furios hotărâtă să proclame interioritatea și visul*³, cum remarcă Dan Hăulică, astfel încât eroarea de a reduce romantismul numai la stânci mărețe, erou excepțional, clar de lună, sunet de corn sau lacuri adormite este aici învederată.

Nimic din toate acestea nu compun ideile poeziei *Cântecul sferelor*, căci ea se încadrează în preocuparea dezbaterii marilor teme ale originii universului și cântecului sferelor din care la rândul-le răzbate neputința și inutilitatea propriei noastre existențe. Tocmai de aceea poetul german pune întrebarea fără răspuns și se întreabă în final: *La ce? La ce?*

Răspunsul, dacă l-am afla, ar rămânea în reverberantul ecou al strigătului însuși. Sau ar fi, spre exemplu, un întregit ecou al unei „sentințe” exprimate de poetul român în finalul poemului *Împărat și proletar*: *Când știi că visu-acesta cu moarte se sfârșește / Că-n urmă-ți rămân toate astfel cum sunt, de dregi / Oricât ai drege-n lume – atunci te obosește / Eterna alergare... și-un gând te-ademeneste: / Că vis al morții-eterne e viața lumii-ntregi.*

Așa se exprimă în termenii genialității poetice, la Eminescu, ceea ce *in nuce* apare la Hieronymus Lorm. Desigur, dacă privești din unghiul oarecum subiectiv al criticilor literari ai Germaniei timpului, atunci poate ar trebui să-l cităm pe Schlegel adresându-i-se lui Novalis: *Există neînțelegeri care nu fac decât să confirme suprema neînțelegeri.* Asta pe de o parte. Pe de altă parte, așa cum susține Schopenhauer însuși, *nu poți gusta cu adevărat poezia atunci când ea îți provoacă dureri de cap.*⁴ O cale, însă, una greu explicabilă, se găsește numai în structura

¹ Arthur Schopenhauer, *op. cit.*, p. 32-33.

² *Ibidem*, p. 34.

³ Dan Hăulică, *Eminescu și Marele Romantism*, în volumul Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Eminescu și romantismul german*, *op. cit.*, p. 9.

⁴ Arthur Schopenhauer, *op. cit.*, p. 83.

înnăscută a geniului. El poate spune simplu ceea ce este chiar peste măsură de complicat și, mai ales, ceea ce poate să înțeleagă orice om a cărui intuiție nu este alterată.

Un autor francez ca Alain Guillerrou, nepărtinitor așadar, duce înțelesul final al poemului eminescian luat în discuție spre ceea ce chintesentțial ar suna așa: *Eminescu dezvoltă fără tranziție tema Mayei, a iluziei universale, și declară că măreția, faima, imperiul, coroana și căderea nu sunt decât o închipuire. Mergem adormiți prin lume, cuprinși de o iluzie pe care apropierea morții vine să o străpungă asemenea unei săgeți de fulger. Într-o clipită, o lume se scufundă în propriul somn: sclavi, eroi, și regi dispar.*¹ Adică exact ceea ce teoretizase filosoful german în *Lumea ca voință și reprezentare* (1818).

Așa cum o teoretizează iconoclastul rebel și nonconformist, filosoful din Frankfurt, în mult cunoscuta sa lucrare din care am citat mai sus, *Lumea ca voință și reprezentare*, ea nu este altceva decât consecința directă, violentă, a pesimismului propriu și a intensei lui influențe a filosofiei budiste. Ieșită în afara divinității, *Voința* nu este altceva decât un impuls existențial distructiv al omului care nu se finalizează cu nici o satisfacție. Din contra, ea creează necesități noi, continue, necesități care nu pot fi decât parțial satisfăcute și devin un izvor de suferințe. Prin urmare, nu poate exista în lume o fericire perpetuă, căci viața însăși nu este altceva decât, așa cum se exprimă Eminescu însuși în *Mortua est:...multe durei-s, puține plăceri*. În ultimă instanță, vieții noastre nu-i rămâne decât imaginea unei văi a plângerii nuanțate oarecum la fiecare om, dar aceeași în lumea obișnuită.

La nivel superior, omul se poate sustrage de la dictatul *Voinței* fie prin negarea ei, prin renunțare sau asceză, în particular or, prin contemplație artistică, în general, căci numai prin artă omul scapă de dominația *Voinței*, devenind *subiect pur și pasiv al cunoașterii*². Prins el însuși în chingile filosofiei schopenhaueriene (*Idealul meu e Nirvana, e multă răutate în lume, Nu merită viața să fie trăită viața pe care pot s-o am, așa cum își notează în Fragmentarium*), neglijența față de sine, lipsa de rânduială în traiul zilnic, abstragerea din lume, pe de o parte, dar și impulsul cunoașterii lui Platon, Confucius, Zoroastru și Buda (la 20 de ani!) și mai ales adâncimile creativității din *Glossă, Luceafărul, Odă în metru antic, Scrisorile, Aceeași moarte*³ etc. sunt explicabile în contextul dat, când Eminescu citea și rezona la poeziile lui Hieronymus Lorm.

Supranumit al doilea Buda, Schopenhauer are o influență și mai vizibilă asupra celei de-a doua poezii, intitulată *Weltlauf [Cursul lumii]*. Despre poezia aceasta, care răstălmăcește în chiar prima strofă (ne mai luând în seamă deocamdată titlul ei), răul lumii, voința de a trăi, trebuie spus mai întâi că este menționată de Teodor V. Ștefanelli în cunoscutele sale *Amintiri despre Eminescu*.⁴

El o știa pe de rost și o menționează, regretând că pierduse originalul scris de poet: *Textul german al poeziei lui Hieronymus Lorm nu l-am putut afla în ediția germană ce mi-a stat la îndemână, dar nu încapă nici o îndoială că traducerea e făcută de pe originalul acestui poet, fiindcă Eminescu însuși o spune aceasta în fruntea traducerii.*⁵ Poezia se regăsește în manuscrisul 5186, f.

¹ Alain Guillerrou, *Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu*, Cu un cuvânt al autorului către cititorii români, Traducere de Gh. Bulgăr și Gabriel Pârvan, Editura Junimea, Colecția *Eminesciana*, Iași, 1963, pp. 131-132.

² Arthur Schopenhauer, *op. cit.*, p. 84.

³ *Manuscriptum*, nr. 1/1991, (82) Anul XXII, Număr special *Eminescu*, Poezii inedite, Ediție de Petru Creția: *La munți în culme, lângă țărniță de apă/Tot oameni aflu, duși de-aceiași rele,/Se nasc și mor aceiași și se-ngroapă. [...] Deasupra lor plutește-aceiași lună/Și viața lor se scurge tot în vreme,/În urma lor al morții glas răsună, // Ori unul cade-coronat cu steme,/Iar altul pe pământul gol s-așterne:/Ceea ce vezi tot moarte-o să se cheme.*

⁴ Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, ed. cit.

⁵ *Ibidem*, p. 169.

27. Probabil că e copiată dintr-o publicație literară, din moment ce în volum¹ apare abia în 1894.

WELTLAUF

*Wohin das Auge dringt,
Ist Schuld und Leiden,
Und was der Zeitlauf bringt,
Ist Flieh'n und Scheiden².*

*Dazwischen hat der Traum
Von Glück und Liebe
Nur noch so viel an Raum,
Daß³ er zerstiebe.*

CURSUL LUMII

*Oriunde vom privi,
Durere și vină.
Tot timpul ce-o veni,
Desparte, dezbină.*

*Iar visul de noroc
Și de iubire
Mai are-atâta loc
Ca să aspire.⁴*

În manuscrisul 2260 (vol. VII), la ff. 250 și 251v. apar două variante despărțite și ele de două linii șerpuiunde (în forma literei V), marcând despărțirea de creația proprie, *Ochiul tău iubit*, după ce Eminescu barează cu o linie verticală, în marginea din dreapta, strofele următoare:

*Ori-unde-ai vrea să vezi
Durere și vină
Iar soarta-n care crezi
Desparte, dezbinării*

*Iar visul de noroc
Și dragoste are
atâta loc
De trece, moare*

Varianta de la fila 251v. a aceluiași manuscris este ușor modificată:

*Ori unde vrei să vezi
Durere și vină
Iar soarta-n care crezi
Desparte, dezbinării*

*Iar visul de noroc
Și dragoste are
Numai atâta loc
De trece și moare*

Să fi vrut Eminescu să le integreze celelalte poezii intitulată *Ochiul tău iubit* din moment ce apar pe aceeași filă? E greu de dat un răspuns, căci originalul duce către Veronica și nu are în el aluzii (măcar) la tema lui *vanitas*, de care se bucură traducerea și variantele eminesciene.

Prin urmare, întoarcerea la Schopenhauer este definitorie, căci iată cum își începe filosoful *Studiile de estetică*: *Nu numai filosofia, ci și artele frumoase contribuie, în cele din urmă, la dezlegarea problemei existenței.*⁵ Așadar, opera de artă dă răspunsul la întrebarea esențială: *Ce*

¹ *Gedichte/Poezii*, Ediția a VII-a, Dresden/Leipzig, p. 114.

² În msds.: *Meiden*.

³ În mss.: *Dass*.

⁴ Apărută în ediția Perpessicius cu titlul după primul vers: *Oriunde vom privi*.

⁵ Arthur Schopenhauer, *op. cit.*, p. 31.

este viața?, iar *La această întrebarea ne dă răspuns perfect valabil, într-un fel specific, orice artă autentică reușită*.¹

E necesar să ne apropiem acum de variantele eminesciene ale poeziei. Cum poetul mergea până la țesătura intimă a cuvântului, până la urzeala și sensul lui, să dăm Cezarului ce-i al Cezarului, căci căutând, *cuvântul ce exprimă adevărul*, atent la sensurile poeziei, Eminescu știa bine că *a privi* e una și *a vedea* e alta, așa cum însuși Dicționarul (online) explică în modul său specific.

Să luăm doar câteva dintre conotațiile celor două verbe: *a privi*: *a se binocla, a se bunghi, a-și clăti ochii, a da geană, a se gimbili (gimbi), a se gini, a trage cu oblonul, (la cineva sau ceva), a trage cu ochiul, a se zgâi, privesc*: *notific, mă uit la: privesc munții, lupta, privesc chestiunea din alt punct de vedere, mă uit la: lumea privea la paradă*. Pe de altă parte, *a vedea*, semnifică: *a fi de față, a asista, a fi martor la o întâmplare, la un eveniment, Tranz.: a cerceta (cu privirea sau cu mintea) pentru a se convinge de ceva. Intransz.: a pătrunde, a descifra, (cu privirea)*. A *privi*, în general: *a cerceta, a căuta*.

Pornind de la principiul *traduttore traditore*, chiar dacă la prima vedere nuanțele nu par structural diferite de originalul german, la poetul român lucrurile stau cu totul pe dos, căci un poet genial poate transforma o traducere într-o nouă creație, în deplină armonie și acord cu sensul temei celei dintâi. Prin urmare, pătruns de substanța tematică a poeziei în limba originală (germană în cazul nostru), numai el o poate re-crea într-o altă limbă.

Acum: dacă vom compara *Oriunde vom privi*, la traducerea dintâi, cu *Oriunde-ai vrea să vezi*, din variantă, se poate constata că nu e deloc același lucru, deși în aparență amândouă sensurile par a fi identice. Dar nu sunt, căci Eminescu însuși s-a gândit la aspectul adus în discuție mai sus, dând titlul unei alte creații: *Non idem est și duo dicunt idem [Nu este același lucru când doi (oameni) spun același lucru]*, așa cum nu e totuna *oriunde vom privi* cu *oriunde-ai vrea să vezi*, căci, pe când în expresia dintâi se simte, lingvistic vorbind, un act superficial, constatativ (mă uit și văd, dar nu mai mult), în exprimarea poetică *oriunde-ai vrea să vezi*, aceasta presupune mai întâi un act de voință, omenesc, un act radiografiat în adâncirea lui.

Prin urmare, *intenția poetului atunci când pune în mișcare imaginația noastră este de a ne releva idei, adică de a ne face să intuim, cu ajutorul unor imagini, în ce constă viața și ce sens are lumea. Prima condiție pentru a realiza aceasta este ca poetul însuși să le fi cunoscut; după gradul în care poetul a adâncit cunoașterea lumii și a vieții sau a rămas numai la suprafața lucrurilor, așa va fi și creația lui*.²

Eminescu va continua, adâncind cu deplină obiectivitate ceea ce reprezenta situația reală în adâncul ei, căci în locul lui *Oriunde vei privi / Durere și vină*, poetul român modifică versul în *Ori-unde-ai vrea să vezi, / Durere și ruină*, ceea ce este cu totul altceva. Și mai departe: *Tot timpul ce-o veni, / Desparte, dezbină* este mai aproape de substanța teoriei filosofice schopenhaur-iene, căci cele două versuri devin: *Iar soarta-n care crezi / Desparte, dezbină*.

Chiar ultima strofă se desparte cu totul ca sens față de cea din variantă. Pe când în prima ea sună: *Iar visul de noroc / Și de iubire / Mai are-atâta loc / Ca să aspire*, purtând înțelesul clar al unui optimist, cealaltă (*Iar visul de noroc / Și dragoste are / Numai atâta loc / De trece, moare*.) este una cu totul eminescianizată, în care poetul român accentuează norocul fericii, singurul pe care omul (în speță, poetul însuși) îl poartă cu toată credința lui.

(Fragment din volumul în curs de apariție la Editura Junimea, Iași, Colecția *Eminesciana*)

¹ Ibidem.

² Ibidem, p. 76.

◆ ION CRISTOFOR

Aron Cotruș în America

Nenumărate inexactități au fost răspândite, cu vădite scopuri propagandistice, despre perioada petrecută de Aron Cotruș în America. Sursa principală a acestor dezinformări este lucrarea din 1981 a lui Ion Dodu Bălan, dar o sumă de informații false au fost răspândite și de către unul din fideli admiratori ai poetului, V. Copilu-Cheatră. O reconstituire mai exactă a acestei perioade o aduce remarcabila monografie a lui Alexandru Ruja, dar și aceasta rămâne, prin forța împrejurărilor, lacunară. În absența unor cercetări efectuate la fața locului, în arhivele și bibliotecile americane, orice tentativă de reconstituire a periplului american al poetului rămâne sub semnul aproximării, al refacerii fragmentare, în care demonul detectivistic al cercetătorului are ca aliat pasiunea jucătorului de puzzle. Și totuși, perioada petrecută de Aron Cotruș în Statele Unite ale Americii merită efortul de a fi reconstituită, cu atât mai mult cu cât ea rămâne edificatoare pentru destinul uman și artistic al poetului desțărăt.

În ciuda bolii și a senectuții capricioase, bătrânul bard pornește în această ultimă călătorie cu sentimentul datoriei față de un fragment de patrie risipit în lume. La 9 august 1956, însoțit de bunii săi prieteni Traian și Chiriachița Popescu, N. S. Govora (numit de poet „Căpitanul”), prințul Constantin (Băzu) Cantacuzino, N. Dimitrescu și Georgel Demetrescu, precum și o familie de sași rezidenți în Germania (Ernette și José Wimmer), poetul se afla pe aeroportul din Madrid spre a părăsi pentru totdeauna pământul ospitalier al Spaniei. Aron Cotruș va evoca ceva mai târziu, în ziarul America, această plecare, cu un prilej deloc plăcut, anume dispariția celebrului aviator Băzu Cantacuzino: „*Parcă te văd în aeroportul Barajos de la Madrid, unde te-ai oferit să mă duci în automobilul tău, în ziua de 9 august 1956, când urma să-mi iau zborul spre Statele Unite ale Americii, precum și ultimul bun rămas de la tine și de la alți prieteni, pe care cine știe dacă îmi va fi dat să-i mai văd vreodată înainte de a pleca și eu pe calea cea fără întoarcere!*”¹ Rândurile scrise la Cleveland, la 14 iunie 1958, erau premonitории. Aron Cotruș nu va mai revedea pe nici unul din bunii săi prieteni de la Madrid, pe care îi părăsise la 9 august 1956, cu iluzia că se va reîntoarce.

Din mărturiile poetului Vasile Posteuca rezultă că intenția comunităților românești din America de a-l invita la Convenția Uniunii și Ligii este mai veche. Fostul președinte al acestei organizații a românilor americani, Iosif Crăciun, o rudă mai îndepărtată a poetului, „a făcut toate demersurile necesare, dar veto-ul FBI-ul n-a putut fi învins. Nu era admisibil, pe atunci, să intre în Statele Unite un fascist.”² Din însemnările poetului Vasile Posteuca, vechiul colaborator al *Iconarului* bucovinean, rezultă că oficialitățile americane considerau neavenită prezența în Lumea Nouă a unei personalități care era considerată în țara de origine drept „legionar”, „huligan fascist”, în virtutea faptului că poetul fusese atașat de presă al legației române de la Madrid în perioada mareșalului Antonescu, adversar al forțelor aliate.³ Același tratament discriminatoriu a fost aplicat și altor personalități ale exilului românesc, precum Mircea Eliade, Grigore Nandriș și Vasile Iasinschi. Atitudinea oficialităților americane a evoluat între timp, astfel că poetul a putut da curs invitației Uniunii și Ligii Societăților Românești din America.

¹ Aron Cotruș, *Lui Băzu Cantacuzino – dincolo de hotarele acestei lumi în America*, SUA, nr. 47, 17 iunie, 1958, p. 1.

² Ion Cristofor, *Vasile Posteuca înedit*. Aron Cotruș, în America în Tribuna nr. 32-52(2265), 5 august – 31 decembrie 1998, p. 6-7.

³ Ibidem.

Invitația sosită pe adresa din Calle Blasco de Garay, nr. 41, din Madrid, poartă data de 30 martie 1956. Iată textul acestei scrisori, reproducă cu particularitățile ei ortografice, scuzabile pentru acești exilați ai căror părinți emigraseră în America în secolul trecut:

Iubite și Stimate Domnule Cotruș,

Credem că vă este cunoscut faptul că organizațiile noastre române-americe, în anul acesta sărbătoresc în mod deosebit Aniversarea Jubiliară alor 50 de ani existență, deireună cu ziarul nostru „America”.

În prima Luni, din luna Septemvrie, 1956, când aci se sărbătorește oficial ziua de „Labor Day” ziua muncii, organizația noastră va avea CONVENȚIEA ei, care se-va ținea în orașul Detroit, din Statul Michigan, sub îngrijirea societății noastre de acolo „Unirea Românilor”. (În Detroit locuiesc circa 40 de mii de români).

La ședința Comitetului Executiv, al organizației noastre ținută în ziua de 17 Martie, a.c., discutându-se programul festivităților, care se-va ținea la Detroit, Mich., a fost adusă în discuție INVITAȚIEA Domniei Voastre, ca oaspe de ONOARE, la acest eveniment și în mod unanim comitetul executiv a decis a-vă extinde această invitație.

Societatea noastră „Unirea Românilor” din Detroit, Mich., a informat comitetul că, dacă veți avea posibilitatea să veniți, se-va îngriji de suportarea cheltuielilor de dus și întors, din Spania și U.S. și vice-versa.

Noi, funcționarii centralelor, în baza decisiunii luate vă extindem această INVITAȚIE, cu toată căldura sufletului nostru și vom-fi foarte veseli să înțelegem din partea Domniei Voastre, că aveți posibilitatea să fiți cu noi și între noi la marele preznic ce-l proectăm pe ziua de 3 Septemvrie 1956, la Detroit, Mich.

Cu admirația și stima ce-vă purtăm,

Uniunea și Liga S.R.A. Inc.

*Șofron S. Fekett, președinte George Dobrea, secretar
SSF / GD / mmb¹*

După cum se poate constata, invitația asigura poetului reîntoarcerea în Spania, intenția inițială a poetului fiind să rămână la Cleveland doar pe o perioadă de trei luni, după cum rezultă din mărturiile lui Ion Cepoi. Ce anume a contribuit ca poetul să zăbovească în continuare în Statele Unite, în ciuda faptului că nici la deces el nu avea cetățenia americană, e greu de spus. Mai mult ca sigur e că primirea călduroasă ce i s-a făcut în comunitățile românești din Statele Unite și Canada l-a îndemnat să rămână. Interesul lui Aron Cotruș pentru exilații români din America era afirmat încă din 1952, într-o scrisoare către același Vasile Posteuca, trimisă la 10 iulie 1952, din Torrevieja:

Stimate Domnule profesor și iubite prietene,

Te rog să mă ierți pentru întârzierea acestor rânduri, care ar fi trebuit să ajungă de mult în mâinile D-tale. Am fost copleșiți amândoi de nenumărate griji, care sunt dealtfel pâinea de toate zilele a celor mulți dintre noi, oriunde ne-ar fi aruncat desțărarea.

Am citit, cu deosebită plăcere, recenzia, scrisă cu surprinzătoare pătrundere, despre volumul Drumuri prin furtună, precum și minunatul articol publicat pe care mi l-a confirmat, acum câteva zile, Domnul Vasile Iasinschi. Îți mulțumesc pentru ambele articole și te felicit, în același timp, pentru întreaga D-tale activitate literară și ziaristică. Colaborarea D-tale la foaia America, revenită la vechea brazdă românească, este foarte binevenită și de mare merit, în aceste vremuri de cutremurătoare răspundere pentru oricare cărturar român desțăr.

Mulți dintre desțărări noștri s-au învățat să aștepte de la frații lor așezați în Statele Unite ale Americii toate favorurile cu putință, fără să se gândească câtuși de puțin la marile îndatoriri sufletești pe care le avem față de cei alungați pe vremuri de sărăcie, din țara lor subjugată. Ne revine tot nouă, poezilor, să le răspundem precum se cuvine, oferindu-le din toată inima scrisul nostru, fără să le cerem în schimb vreo răsplată pământească.

¹ Scrisoarea ne-a fost dăruită de Traian Popescu, directorul Editurii Carpații din Madrid. Originalul se află în arhiva noastră.

Am urmărit cu viu interes activitatea D-tale la ziarul America, și m-am bucurat de atâta dărnicie sufletească.

Cei 250 000 de români, azi cetățeni nordamericani și canadieni, pot fi de un neprețuit folos României de mâine. Nouă ne revine sarcina de a-i apropia tot mai mult de năzuințele permanente ale neamului din care se trag. D-ta îți faci, și în această privință, datoria, cu o tragere de inimă care poate servi drept pildă oricăruia dintre noi.

Pe acest front nevăzut al furtunii, sunt bucuros că ne putem întinde mâna, peste vastele ape ale Atlanticului.

Pentru participarea din plin la sărbătorirea de la 14 iunie, te rog să primești o frățască îmbrățișare de la al D-tale pentru totdeauna,

Aron Cotruș.

P.S. Soția mea îți trimite cele mai bune urări de sănătate și prietenești salutări.¹

Animat de sentimentul datoriei față de patria supusă sub cizma bolșevică, poetul trăgea speranțe de a coaliza energiile tuturor acestor români în vederea aceluiasi scop național. În epistola către mai tânărul confrate, căruia îi mulțumește pentru articolele pe care i le dedicase în presa de limbă română din America, sublinia imensul potențial pe care „cei 250.000 de români, azi cetățeni nordamericani și canadieni” l-ar putea avea pentru eliberarea României de sub opresiunea străină.² Poetul surghiunit în Spania considera ca o datorie de onoare a scriitorilor deșărați de a redeștepta conștiința de neam a exilaților din continentul american, „de a-i apropia tot mai mult de năzuințele permanente ale neamului din care se trag.”³ Nu e lipsit de interes să constatăm că același Vasile Posteuca îi dedica poetului un scurt, pătrunzător articol, intitulat *Pe marginea unui poem de Aron Cotruș*, publicat într-unul din numerele revistei *Vers* din 1952, revistă condusă de poetul și prozatorul Nicolae Novac. Mai tânărul confrate contribuia în acest fel la a spori faima de care autorul lui *Horia* se bucura în mijlocul comunității românilor din Statele Unite și Canada. Analizând poemul *Casă de țară* din volumul *Drumuri prin furtună*, Posteuca are impresia de a descifra în el „cheia unei înțelegeri a metaforei cotrușiene, a temeiniciei neamului în vâlmășagul vremelniceii”.⁴

Periplul american al poetului va constitui sursa unei mitologii ce invocă mereu imaginea unui om părăsit de toți, de o sărăcie lucie. După 1990, mitomania unui exeget improvizat va încerca să modifice în sens invers această imagine. În opinia lui V. Copilu-Cheatră, poetul ar fi fost numit în Spania „regele poeziei spaniole”, cărțile sale ar fi avut „tiraje considerabile”, iar volumul *Între Ural și Mississipi*, „tipărit în zeci de mii de exemplare a fost pur și simplu «topit» de pe piață, fiind cumpărat mai ales de cei care erau criticați: rușii și americanii. Acest volum i-a adus o adevărată avere”.⁵ În realitate, volumul *Între Volga și-ntr Mississipi*, titlul exact al cărții, a cunoscut un tiraj modest, iar în urma lui, în Spania, poetul nu a lăsat decât o austeritate pe care a suportat-o cu demnitate de stoic.

Indiscutabilul prestigiu, de care poetul s-a bucurat în lumea iberică, nu i-a asigurat nici pe departe prosperitatea materială, o dată ce poetul a fost silit, după decesul Virginiei Cotruș, să fie găzduit o perioadă în casa unui prieten din Barcelona, José Matas Perpiñas, un bun cunosător de limbă română și traducător al poeziei lui Mihai Eminescu, Alecsandri, Goga, Macedonski, Cotruș, Bacovia, Blaga, N. Crainic, I. Pillat, Cincinat Pavelescu, Topârceanu.⁶ În fond, Aron Cotruș părăsea sărăcia din Spania pentru cea americană. La 12 august 1956 poetul ajungea la Detroit, unde va fi găzduit de Ion C. Gaspar, un cunoscut tipograf. Era pentru Aron Cotruș un prilej de a revedea pământul fabulos al Lumii Noi,

¹ Ion Cristofor, *Vasile Posteuca inedit*, loc. cit.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Vasile Posteuca, *Pe marginea unui poem de Aron Cotruș*, în *Vers*, SUA, anul II, nr. 4, noiembrie-decembrie 1952, p. 3.

⁵ Ion Buzăși, *Aron Cotruș în memoria contemporanilor. Interviu cu poetul V. Copilu-Cheatră*, în *Tribuna*, anul III, nr. 7(1782), 14 februarie 1991, p. 5.

⁶ Conform relatării făcute nouă de Traian Popescu în 1998, la Madrid.

cutreierat în tinerețe, în tovărășia primei sale soții, pianista Elisabeta Cotruș, care-l va însoți pe George Enescu într-un turneu muzical. În 1933, poetul vizita New York-ul, impresiile coagulând într-un poem publicat în *Gândirea*, în 1937:

îmi crești în gând
chemând,
fremătând
mai uriaș, mai puternic de cum te-am visat, –
New-York,
New-York, oraș-împărat
(New-York)

Publicat în 1937, poemul este datat „New- York, 1934”, ceea ce ridică întrebări asupra anului în care a avut loc prima călătorie a poetului pe continentul american. Unul din cei mai importanți biografi ai poetului, Alexandru Ruja, pune la îndoială faptul că talentata pianistă l-ar fi acompaniat pe Enescu în unul din primele turnee efectuate de marele muzician pe tărâm american: „Și dacă este adevărat că Elisabeta Cotruș l-a însoțit pe Enescu într-un turneu peste ocean...”¹ De altfel nici una din edițiile de poezii alcătuite de Alexandru Ruja nu va reține vastul poem dedicat orașului american ce a aprins imaginația poetului român, în versuri marcate de accente futuriste. Or, călătoria aceasta a avut într-adevăr loc, fiind certificată și de Ion Dodu Bălan în monografia sa din 1994. O scrisoare către soția profesorului Edmund Jaques elucidează circumstanțele călătoriei în care poetul o va însoți pe excelenta pianistă ce-l va acompania pe George Enescu. Margot Jaques tradusese anterior câteva poezii ale lui Aron Cotruș în engleză, soția profesorului american, decedat în octombrie 1959, fiind o devotată traducătoare din literatura noastră, din poezia populară, din lirica lui Alecsandri și Eminescu.

Dar iată textul scrisorii lămuritoare, expedită de la Madrid admiratoarei sale:

Madrid, la 14 April 1955

Mult stimată Doamnă,

Profund recunoscător pentru traducerile din opera mea poetică și pentru dovezile de deosebită atenție, vă rog să primiți toate mulțumirile mele și urările mele de bine.

Vă doresc amânduror ani lungi și mulțumiți pe acele îndepărtate meleaguri americane, pe cari le-am călcat și eu, timp de o lună, în vara anului 1933.

Prietenia care v-a legat de Anișoara Stan vibrează parcă în scrisul Dvs. și deșteaptă în sufletul meu atâtea duioase amintiri despre buna noastră prietenă comună, plecată dintre vii.

Cu aceste puține rânduri mă despart de Dvs. și de soțul Dvs., cu un strămoșesc: Cristos a înviat!

Dumnezeu să vă aibă în pază pe amândoi!

Cu cele mai prietenești salutări de la al Dvs. pentru totdeauna,

Aron Cotruș²

După expresia lui Vasile Posteuca, poetul pășea pe pământul Americii „pe drumul pe care au pășit înaintea lui preotul Lucaci, preotul Moța, Nicolae Iorga etc., în vizitele lor la frații de pe noul continent”.³ Avea, desigur, sentimentul unui apostolat. În numele patriei pierdute, va străbate prin toate coloniile românești din Statele Unite și Canada. Reconstituirea acestui pelerinaj e dificilă, dar nu imposibilă. Ceea ce se știe cu certitudine e că de la sosirea pe pământ american până la dispariția sa în

¹ Alexandru Ruja, Aron Cotruș – viața și opera, Editura de Vest, Timișoara, 1996, p. 32.

² Ion Cristofor, Aron Cotruș inedit. O scrisoare către Margot Jaques (SUA), în Familia, seria a V-a, iunie 1998, nr. 6(392), p. 34-35.

³ Idem, Vasile Posteuca inedit. Aron Cotruș în America, loc. cit.

1961, Aron Cotruș nu va avea o locuință proprie, fiind găzduit, pe perioade scurte, la prieteni – inițial la Ion C. Gaspar, apoi la familia Pearl Brezean din La Cañada. În ultima perioadă a vieții va locui la Long Beach, în California, la adresa 229-C, Coronado Ave, unde avea un mic apartament închiriat cu ajutorul profesorului Vasile Roman și al Paulei Gibson, o distinsă actriță de origine română (fostă Pola Ilescu). La 1 august 1957, poetul îi scrie lui Traian Popescu de la Detroit, solicitându-i numerele revistei *Carpații* din ultimii doi ani, în vederea realizării de abonamente printre românii „mai înstăriți”.¹

În această epistolă Cotruș se plânge de starea precară a sănătății: „Sănătatea mea lasă mult de dorit, dar sper că la Băile unde mă duc, mă voi înviora câtuși de cât. Mă apropiu încet de 67 de ani și cred că am de ce să fiu cam obosit. Din cauza sănătății am fost nevoit să cer o prelungire a vizei americane, și mi s-a aprobat. Să vedem cum vor evolua lucrurile! Dacă aș fi ceva mai tânăr, cred că aș rămânea pe-aici.”² Poetul îi comunică prietenului din Madrid noua sa adresă, „Aron Cotruș, c/o Sam Popp, Czark Bath House, Hot Springs, Arkansas, National Park, U.S.A”, precizând că aceasta va fi valabilă „cel puțin pe o samă de luni”.³ La 7 februarie 1960, se afla la Long Beach, în California, expediind de acolo scrisori și materiale pentru revista *Carpații*. După același Ion Cepoi, „în primăvara lui 1957, aflându-se la Cleveland, poetul solicită pe avocatul Crăciun să-i înainteze documentele pentru o viză permanentă în America, pe care, din nefericire, n-a primit-o nici până la moarte.”⁴

O membră a Societății „Doina”, Victoria Pandrea, se arată dispusă să-i faciliteze poetului, printr-o căsătorie formală, obținerea unei vize permanente pentru Statele Unite. Se pare că poetul aflat la senectute, asemenea lui Goethe, descoperise în acea tânără o muză. Dar iată cum relatează Ion Cepoi delicatul episod biografic:

Pe la sfârșitul anului 1956, Cotruș a cunoscut la societatea „Doina” pe surorile Helen și Victoria Pandrea. Ele studiaseră muzica și artele și apreciind poeziile lui Cotruș, cu toate că nu vorbeau fluent limba română, au cooperat la pregătirea unor programe culturale în cadrul societății „Doina”, imprimând chiar și un disc în care Helen a cântat, iar Cotruș a recitat din poeziile sale. Pentru a-i facilita obținerea vizei permanente în America, Victoria Pandrea era gata să-l ajute printr-o căsătorie formală.

Moartea Victoriei într-un accident de automobil, în vara lui 1957, a fost extrem de dureroasă pentru el. Din scrisorile lui, de după moartea ei, reiese că poetul ar fi fost îndrăgostit de Victoria. Scrisa surorii ei că Victoria va rămâne logodnica lui pe viață, plângându-se totodată că familia Pandrea nu-l acceptă ca membru al familiei. Având în vedere faptul că poetul avea pe atunci 66 de ani, iar Victoria aproximativ 32 de ani, se pare că Victoria voia doar să-l ajute, fiind amabilă cu el, cel aflat într-o stare atât de nefericită.”⁵

Tragicul eveniment al dispariției tinerei muze îi va inspira pribeagului câteva poezii: În amintirea Victoriei, Cu un strigăt scurt și viu, Dulce căprioară săgetată, Căprioara. De altfel, situația nesigură îl încarcă de o amărăciune nesfârșită, tradusă în câteva poeme edificatoare pentru această perioadă a senectuții:

Bătrân și bolnav și nebun,
n-am nici o piatră, unde capul să mi-l pun
și’n tovărășia vr’unui paing
să mă sting,
singur și pierdut și uitat, să mă sting
(Destin)

Deși plin de pete albe, periplul poetului poate fi urmărit cu anumită aproximație prin studierea epistolelor, a relatărilor din presa de limbă română din Statele Unite și Canada, din scrisorile prietenilor

¹ Idem, Aron Cotruș inedit. Scrisori către Traian Popescu, în Tribuna, nr. 28-31, 8 iulie-4 august 1998, p. 7.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ion Cepoi, Note biografice, în vol. Aron Cotruș, Antologie selectivă, Arcata California, 1975, p. 164.

⁵ Ibidem, p. 164-165.

săi, din memoriile unora dintre aceștia, ca și din materialele pe care poetul le trimite la revista *Carpații* din Madrid. Dar și aceste epistole nu fac, uneori, decât să sporească contrarietățile. Într-o scrisoare către Gino Lupi, redactată la 30 august 1957, poetul susține că „a primit dreptul de reședință permanentă în Statele Unite.”¹ E foarte posibil că această precizare era menită să descurajeze demersurile făcute, prin intermediul lui Gino Lupi, de oficialitățile culturale din țară, care sperau într-o întoarcere a poetului.

O sursă bogată de informații o constituie scrisorile doamnei Pearl Brezean către Traian Popescu și N. S. Govora, redactate într-un fermecător amestec de grai ardelenesc și americanisme. Stabilită în 1908 în Statele Unite, cu întreaga familie, de la vârsta de 12 ani, Pearl Brezean era originară din Șura Mare, o comună de lângă Sibiu. Ea înființează la 19 iulie 1953, împreună cu alți români americani, Societatea „Doina”, subintitulată la început Societatea Beneficială și Culturală Românească, apoi Societatea Fraternală-Culturală Românească. Asociația era proprietară a unei „librării frumoase” (o bibliotecă având 80 de cărți românești), organizând încă din primii ani o expoziție de artă tradițională românească și de cărți.²

Conform statutului de funcționare, sediul Societății „Doina” era La Cañada, California, 1051, Foothill blvd, rezidență a familiei lui Iosif și Pearl Brezean. Datorită acestei inimoase femei, dar și profesorului Vasile Bârsan, director și președinte al Orei românești de radio din Los Angeles, Societatea „Doina” va edita un disc cu poeziile lui Aron Cotruș. Discul poartă pe copertă mențiunea „Recital de Maestrul Aron Cotruș și arii românești”. Poetul recită pe această placă șapte dintre cele mai cunoscute poezii ale sale: *Horia*, *În noi toți uriaș reînvie*, *Pâinea noastră*, *De mic eu visat-am mereu*, *Pusu-ne-au în rând cu vita*, *Dai și dai din neam în neam și Doina*. Surorile Victoria și Helen Pandrea cântă câteva melodii românești (*Foaie verde lămâiță*, *Trandafir de pe cetate*, *Năcăjit ca mine nu-i*). Profesorul Vasile C. Bârsan, acompaniat de Eva Albu-Crone, cântă melodiile *Mândro când oi muri eu*, *Rău maică m-ai blestemat*, iar orchestra Ch. Popa interpretează o *Învârtită ardelenescă* și o *Hațegană*. Pe fața a doua a discului e imprimat un *Dans românesc pentru două pian* de Dinu Lipatti, în interpretarea lui Julien Musafia și a lui Beverly Carmen. Concepția discului aparținea lui Aron Cotruș.

Dintr-o scrisoare a doamnei Pearl Brezean aflăm că rațiunea editării acestui disc a fost aceea de a-i ajuta pe românii americani „în lupta lor anticomunistă, la opera de ridicare a unui neam înjosit și care merită deplina și justa recunoaștere.”³ Discul va fi dăruit de poet unora dintre personalitățile exilului (N. Malaxa, C. Vișoianu, A. Fărcășanu etc.) cu o generozitate pe care Pearl Brezean nu i-o poate tempera. Discul va fi trimis în toate colțurile lumii unde se aflau exilați români, va fi transmis la emisiunile românești de radio de la Los Angeles, Detroit, Cleveland, Gary. Banii obținuți din vânzarea discului urmau să intre într-un fond de caritate, de care va beneficia și poetul aflat la senectute. Imprimarea discului va produce o mare satisfacție maestrului, după cum mărturisește într-una din scrisorile adresate profesorului Virgil Mihăilescu, directorul Bibliotecii Române din Freiburg, scrisoare trimisă din Hot Springs, Arkansas, la 27 aprilie 1958:

Vâlva care a stârnit-o în lume discul de patefon imprimat de Societatea „Doina”, care a tradus în faptă o sugestie a mea, mi-a adus o mare bucurie în mijlocul atâtor amărăciuni. Și n-am destule cuvinte să vă mulțumesc pentru laudele calde ce le-ați adresat oamenilor de bine, care se ostenesc pe aceste meleaguri pentru bunul nume al neamului nostru, ca puțini alții pe largă față a pământului. După cum mă informează Doamna Brezean, membrii Societății „Doina” se simt deosebit de mândri de scrisorile de felicitare primite din toate părțile pământului, din

¹ Alexandru Ruja, Aron Cotruș – epistolar, în *Orizont*, serie nouă, anul XI, nr. 6(1409), 22 iunie 1999, p. 13.

² Pearl Brezean, *Scrisoare către Traian Popescu*, datată „Dec. 16-61”, cu antet tipărit – „Doina”. Societate Fraternală-Culturală Românească. Scrisoare inedită, aflată în arhiva noastră.

³ Ibidem.

partea unor oameni aleși, între care te numără în ultimul timp pe D-ta și pe tânărul compozitor și șef de Orchestră, Remus Tzincoca.¹

În casa familiei Iosif și Pearl Brezean poetul va fi găzduit aproape cinci ani, având toate condițiile de a-și redacta *Psalmii românești*, dintre care cel mai cunoscut este, desigur, cel scris la 27 noiembrie 1958. Deși poetul mai scrisese poezii religioase și înaintea periplului american, gestația acestui ciclu se petrece în California. Se pare că la geneza poemelor ar fi stat proiectul compozitorului Remus Tzincoca de a pune pe note unele din poemele bardului desțărât. Acesta utilizase o poezie de-a lui Aron Cotruș încă din perioada șederii sale în Franța, în *Cantata Carpatica*.² Mai târziu, Remus Tzincoca avea să colaboreze fructuos cu Aron Cotruș și cu Mircea Eliade în cadrul directoratului cultural al Uniunii și Ligii Societăților Românești din America.

Din scrisorile lui Aron Cotruș către Remus Tzincoca aflăm că ciclul de *Psalmi românești* se conturase ca proiect unitar abia la sfârșitul anului 1958. Una din aceste epistole e redactată la Glendale, în California, la 20 ianuarie 1959. Poetul avea pe atunci sentimentul acut că traversează iarna existenței sale:

Glendale, California, 20 Ian. 1959

Dragă Maestre,

am citit cu multă plăcere scrisoarea pe care ai adresat-o Doamnei Brezean, dar trebuie să-ți aduc la cunoștință, cu deosebită părere de rău, că starea sănătății nu-mi permite nici o deplasare, acum în timp de iarnă, care, durere, coincide cu iarna existenței mele.

Îți mulțumesc pentru prieteneasca invitație și nu pierd speranța că vom avea alte ocazii să ne întâlnim, cândva și undeva, în această imensă Americă.

Te felicit pentru admirabila D-tale inițiativă pe tărâmul muzicii noastre bisericești.

Dumnezeu să se coboare în toate inspirațiile D-tale și să le facă să rodească peste toate așteptările D-tale și ale noastre!

Spre sfârșitul anului trecut a încolțit, dintr-odată, în mine gândul de-a începe să scriu un număr de *Psalmi românești*, ca un fel de rămas bun de la Neamul meu, înainte de-a trage după mine ușa pământului.

Rămâne să văd dacă Dumnezeu îmi va mai da răgaz pentru așa ceva.

Nu pot încheia fără să-ți mulțumesc pentru cuvintele din ziarul America.

Cu o prietenească îmbrățișare de la al D-tale,

Aron Cotruș³

La 19 februarie poetul revine cu o altă scrisoare din care rezultă că se întorsese în La Cañada, unde, bântuit de negre presimțiri, cere proniei cerești răgaz pentru a-și încheia *Psalmii*:

La Cañada, California, la 19 Febr. 1959

Dragă Maestre,

îți mulțumesc pentru prieteneștile rânduri din urmă și pentru intenția de a da aripi muzicale *Psalmilor românești*, la care m-am apucat să lucrez, și ți-i voi expedia pe măsura ce vor apărea, rugând pe Dumnezeu să ne dea amândurora inspirația necesară pentru a putea lăsa pe urmele noastre un număr de frunze în furtună, mai puternice decât furtuna însăși.

Cu o prietenească îmbrățișare de la al D-tale pentru totdeauna,

¹ N. F., Aron Cotruș în fondurile documentare ale Bibliotecii Române din Freiburg, în *Jurnalul literar*, serie nouă, anul X, nr. 21-24, noiembrie-decembrie 1999, p. 2.

² Ion Cristofor, „Lumea carpatică trăiește în pulsațiile și metamorfozele noastre”. De vorbă cu compozitorul Remus Tzincoca (Canada), în *Tribuna*, nr. 4-6, 22 ianuarie-11 februarie 1998, p. 5.

³ Idem, Aron Cotruș inedit. Două scrisori către compozitorul Remus Tzincoca în *Tribuna*, nr. 19-21(2260), 7-27 mai 1998, p. 6.

Aron Cotruș¹

Crizele de diabet ale poetului erau urmate de momente de acalmie, în care înstrăinatul speră să-și termine ultimele proiecte literare. Scrisorile către Silvia Boiu-Cotruș, sora poetului, sunt adeseori pline de vești alarmante referitoare la sănătatea din ce în ce mai precară. Epistolele acestea ne descoperă un om extrem de atașat de membrii familiei sale, mai ales de nepotul său, Ovidiu Cotruș, cunoscutul critic literar de mai târziu. Imaginea locurilor copilăriei îl bântuie pe însingurat, ca în epistola datată „La Cañada, California, 31 Ian. 1959”:

Dragă Silvia,

îți scriu în fugă. Dacă n-ai trimis rețeta cerută, te rog să n-o mai trimiți, întrucât am primit una din altă parte.

Mă folosesc de acest prilej ca să-ți transmit o fotografie a Virginiei, de la a cărei încetare din viață se împlinesc șase ani la 3 Februarie.

În ultima mea scrisoare ți-am dat vești destul de proaste despre starea sănătății mele, ca nu cumva să vă atingă ca un fulger știrea despre plecarea mea dintre cei vii.

În timpul din urmă nu m-am simțit prea bine. Simțeam că se apropie ziua mea cea din urmă. Dar m-am internat din nou. Se vede că-mi este dat să mă mai zbucium încă mult pe pământ! Pentru mine, pentru voi, și pentru toți.

Îndeamnă-i pe copiii tăi să se roage, în fiecare seară, pentru Puiu. Rugăciunea are o putere fără margini!

Când voi fi mai liniștit îi voi scrie și lui Horia, căruia îi mulțumesc pentru rândurile trimise.

Mi-e dor de locurile unde am copilărit, de Hașagul leagănului meu! De multe ori, în vis, rătăcesc pe câmpurile lui, ca odinioară când mă duceam să culeg fragi.

Te sărut, dragă Silvia, și pe toți ai tăi,

Aron²

Scrise în fuga condeiului aceste epistole au, indiscutabil, calitatea de a constitui o radiogramă mai veridică a stărilor sufletești traversate de poet, mai aproape de realitate decât cele din veritabilul roman epistolar al vârstnicului îndrăgostit de o „albă rândunică” ce-i dezlănțuie în imaginație întârziate reverii erotice.³ Scrisorile către Doina Missir sunt străbătute de o anumită strategie donjuanescă, situându-se mai aproape de literatură. Prin sentimentalitatea lor studiată, din care țâșnesc totuși anumite disponibilități reprimite, scrisorile către Doina Missir se îndepărtează de rigorile obișnuite ale acestui gen, devenind adeseori un soi de anticameră a operei poetice. Din această localitate californiană ce-i amintește de împrejurimile Sibiului, poetul trimite, la anumite intervale, știri membrilor familiei sale, Silviei Boiu-Cotruș, Veturiei, lui Alexandru și Romul Cotruș. Dintr-o scrisoare adresată surorii sale Silvia, la 5 octombrie 1959, constatăm că poetul traversează o perioadă mai fastă. Gândurile negre par să se fi îndepărtat. Pribeagul are acum o bună dispoziție sufletească, iar sănătatea îi permite să se dedice scrisului: „Eu de când trăiesc izolat la o poală de munte, în plină pădure verde, mă simt trupește cu mult mai bine ca înainte. După o viață de zbucium neîntrerupt, am ajuns să mă preocup, în primul rând, de poezie. Dacă până acum n-am realizat nimic de samă, poate că destinul să-mi rezerve vreo surpriză înainte de a trage după mine ușa pământului.”⁴

După câte se poate constata, poetul are în față anumite proiecte literare. Aici, în acest colț al Americii, Aron Cotruș va relua vastul său poem *Eminescu*, modificându-l, scriind de fapt un nou poem în vederea sărbătoririi a 70 de ani de la nașterea poetului național. „Azi ar fi trebuit să trimit la Madrid

¹ Ibidem.

² Aron Cotruș, *Scrisoare către Silvia Boiu-Cotruș*, datată „La Cañada, California, 12 Sept. 1956”. Copia scrisorii ne-a fost pusă la dispoziție de regretatul Mircea Cenușă.

³ V. Copilu-Cheatră, *Din dosarul unei existențe. Aron Cotruș. Pseudojurnal*, în *Manuscriptum*, anul XIII, nr. 1 (46), 1982, p. 111.

⁴ Apud Alexandru Ruja, *Aron Cotruș, epistola*, în *Orizont*, serie nouă, anul VII, nr. 6(1372), 26 iunie 1996, p. 6.

poemul Eminescu, care era cât pe-aici să mă doboare. Pe paginile acestui poem mi-au căzut, fără să vreau, multe lacrimi fierbinți întru cinstirea aceluia care a fost un nenorocit Făt-Frumos al sufletului românesc”.¹ Scriitorul meditează acum intens asupra rosturilor poeziei, vastul poem dedicat lui Eminescu, dar mai ales scrisorile către Doina Missir conținând numeroase reflecții cu valoare de credo.

Deși este, indiscutabil, unul din cei mai reprezentativi poeți moderni ai veacului XX, Aron Cotruș definește condiția scriitorului, a rolului și poziției sale în societate nu într-un chip foarte diferit de pașoptiști. Pe urmele unui Heliade-Rădulescu, el rămâne un constant și pasionat susținător al misiunii providențiale a poetului. Ca și majoritatea scriitorilor ardeleni, Aron Cotruș crede cu tărie în mesianismul misiunii sale. Poezia este înnobilită de el cu atributele absolutului, Eminescu, modelul suprem în materie de artă literară, fiind văzut ca o reîncarnare a lui Ștefan cel Mare, ca „proroc” și mag, „cititor în stele”. Întrupare ivită din basme, Făt-Frumos al versului românesc, Eminescu e considerat un autentic sacerdot al neamului, cumulând, în pură viziune romantică, cele mai alese virtuți ale umanității. Structură romantică el însuși, de ins îndrăgostit de absolut, trăind sub puterea iluziei și a visului, cu o sete neistovită de cuprindere a misterelor universului, poetul răătăcește acum pe țărmurii oceanului, „într-o vastă singurătate”, sau pe sub pinii munților, meditând intens asupra damnării sale de înstrăinat.²

Cu poza de rege Lear al exilului, el adoptă o viziune hiperbolic-romantică asupra rosturilor poetului, văzut ca tribun, ca voce mesianică, a cărei inspirație e una de natură divină, depășind limitele omenescului. La întrebările adresate de Doina Missir, Cotruș nu ezită să definească poetul ca pe un profet, ca pe un ins inspirat de forțe obscure: „Rândunică albă a sufletului meu! Îmi pui atâtea întrebări, pentru care răspunsul e atât de greu. Poetul când este poet cu adevărat, este uneori și un profet, manqué. Tot ce avem noi vine dincolo de noi. Și cine intră cu pieptul gol în inima furtunii aude, uneori, glasuri care cutremură peste măsură”.³ Destinul poetului nu poate fi decât unul ieșit din comun: „Acesta e destinul meu. Zbuciumul și delirul creației. Un mare poet hispano-american scria că poeții sunt parafulgere cerești, turnuri ale lui Dumnezeu”.⁴

Încurajat de Doina Missir să-și scrie amintirile, bardul răspunde cu semeție: „Am primit îndemnuri din mai multe părți pentru așa ceva, dar încă nu m-am convins de rostul unei atari scrieri. Suntem încă în toiul luptei și n-am nici timp, nici dispoziția sufletească să mă apuc de asemenea nimicuri, oricât aş dori să-ți fiu pe plac ție.”⁵ Deși nu e exclusă o anume preocupare de literaturizare a acestor scrisori și nici tendința de a-și compune o poză avantajoasă și ideală, Cotruș crede cu ardoare în predestinarea și misiunea de esență divină a poetului, mai nenorocit decât alții în viața particulară tocmai fiindcă simte și suferă. Sedus de imaginea colosală a scriitorului demiurg, întruchipată în literatura română de Mihai Eminescu, poetul este un inspirat, la antipodul tipului de creator lucid, al unui *poeta artifex*. El scrie nu pentru sine, ci pentru ceilalți, cu un acut sentiment etic al datoriei față de cei mulți.

Misiunea artei sale este și una de vizionar, de pedagog al națiunii, cu care poetul se identifică pe deplin. Scriitorul trebuie să fie cu adevărat un artist-cetățean, angajându-se plenar în luptele sociale și naționale, disprețuind „nimicurile” intimiste, cum ar fi, de pildă, scrierea de memorii. Perspectiva sa asupra menirii poetului este una preponderent etică, etnică și socială, implicând sentimentul unei mari responsabilități în fața Neamului. Pasiune și datorie deopotrivă, scrisul îi dă adeseori sentimentul unei damnări: „Uneori îmi ies în drum, ca niște tâlhari, părerile de rău că mi-am risipit zilele făcându-mi din scris cel

¹ V.Copilu-Cheatră, loc. cit.

² Ibidem, p. 111.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, p. 112.

⁵ Ibidem, p. 116.

mai frumos vis al vieții mele, în care m-am ținut în picioare, și, de multe ori, mi s-a părut că ar în piatră și samăn în vânt.”¹

Cea mai mare satisfacție a poetului este confirmarea pe care i-o dă intuiția unui țăran care-l „confundă cu neamul”, îl „socotește una cu el”: „Un țăran ardelean venit de mult în America, căruia am crezut de bine să-i trimit o felicitare de sărbători, mi-a răspuns cu câteva rânduri care m-au impresionat adânc, ca și când mi-ar fi venit din adâncurile milenare ale neamului: «Maistrului Aron Cotruș și neamului», îmi scrie el. Acest țăran-poet, din naștere, mă confundă cu neamul, mă socotește una cu el, până la plinirea vremurilor”.² În viziunea sa, poezia implică sentimentul unei mari răspunderi nu numai față de neamul său, ci și față de viitorul unei umanități mai pure, mai generoase. Desțărătul ține pe masa lui de brad de la Long Beach „fotografiile unei cete de copii de pe toate drumurile pământului nostru. Cete de copii săraci, care mă privesc, parcă pe furis, din imaginile lor. Gândind la ei, negurile sufletului meu se schimbă în fâșii de lumină. Dacă nu-mi arunc condeiul în foc, o fac pentru copiii fără număr ai mapamondului.”³

Crizele din ce în ce mai frecvente de diabet dau poetului sentimentul urgenței, al sfârșitului apropiat. El simte nevoia de a-și pune manuscrisele în ordine, cu atât mai mult cu cât un tânăr de origine română, Horia Tănăsescu, intenționează să editeze în America o ediție cuprinzătoare din opera sa, în care să adune și *Psalmii românești*, cu ilustrațiile lui Eugen Drăguțescu, care-l vizitase în 1960 și-i executase portretul. Deși bătrân, bardul dă impresia, la venirea în Statele Unite, unui om în putere, cu rezerve de nebanuită inocență. „Figură dârză, cu ochi vulturini, de copil sărac, ridicat până la meridianele planetei. Plin de mirări în ochi”.⁴ Acesta e portretul pe care i-l face Vasile Posteuca la sosirea în Detroit. Participă între 3 și 4 septembrie 1956, la Convenția Uniunii și Ligii. La 22 septembrie poetul se va deplasa la Toronto și Montréal, în Canada. Acolo, însoțit de părintele Petre Popescu, Aron Cotruș va face o vizită la primăria orașului Montréal, fiind primit de viceprimarul Gérard Niding, căruia îi expune situația tragică a României, aflată sub opresiunea sovietică. În biserica românească din Toronto, poetul va citi din creația sa. „Maestrul a citit superb. Se vedea că e obosit, dar încetul cu încetul a uitat de dureri, și s-a întrecut pe sine. Glasul devenise trâmbiță de aur”, își amintește Vasile Posteuca.⁵

Învingându-și servituțile bătrâneții, Aron Cotruș participă la numeroase acțiuni culturale prin care încearcă să-și sensibilizeze compatrioții în vederea unor acțiuni de eliberare a României de sub opresiunea străină. „În octombrie 1956, în East Chicago s-a organizat o întâlnire cu maestrul Aron Cotruș. Pot să vă asigur – îi scria Ion Covânea lui Traian Popescu, la 31 octombrie 1956 – că am organizat un program frumos, a fost multă lume din Chicago, East Chicago și Gary, cu toate că în aceeași seară au fost și două oștețe în E. Chicago. Am avut un succes foarte frumos, iar Maestrul Aron Cotruș a rămas foarte frumos impresionat de primirea ce i s-a făcut. La sfârșitul serii, oaspeții au aranjat și un stand de cărți, la care s-au vândut cea mai mare parte a cărților Maistrului Aron Cotruș, care a dat și autografe. Cărțile proveneau din ceea ce Aron Cotruș tipărise la Madrid și trimise acum trei sau patru ani la Cleveland pe adresa domnului Lucaci, și așa împachetate au rămas. A trebuit ca Maestrul să vină în America și să le ridice personal și să mi le predea mie”.⁶

Atitudinea arhimandritului Ștefan Lucaci nu e întâmplătoare. El manifesta față de poet o oarecare antipatie, amestecată cu disprețul unei fețe bisericești ortodoxe față de un proaspăt convertit la catolicism, cum era Aron Cotruș. De altfel, într-o carte polemică a sa, intitulată *Scrisoare deschisă d-lui Dimitrie Găzdaru* (Alliance, Ohio, 1957), arhimandritul îl plasează pe autorul lui Horia, ca într-un cerc dantesc, în capitolul intitulat *Cuvânt pentru renegați*:

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ion Cristofor, Vasile Posteuca înedit. Aron Cotruș în America, în *Tribuna* nr. 32-52(2265), 5 august-31 decembrie 1998, p. 6-7.

⁵ Ibidem.

⁶ Ion Covânea, *Scrisoare către Traian Popescu*, datată „East Chicago, Indiana, USA, 31 oct. 1956”, inedită. Manuscrisul, aflat în arhiva noastră, ne-a fost dăruit de Traian Popescu.

De exemplu, să luăm cazul d-lui Aron Cotruș, trecut la romano-catolici. Despre dânsul nu s-ar putea spune că ar avea un fond de revoltă creștină (cu toate că-i fecior de moș, fiul cel mai mare al preotului Iosif Cotruș, descendent direct din linia tribunilor lui Avram Iancu), așa cum, de exemplu, s-ar putea spune despre Octavian Goga, ori Valeriu Cârdu, ori despre Ionel Moța și căpitanul Șiancu, cari de asemenea au fost feciorii unor obidiți preoți ortodocși.¹

Dezbătând cazul convertirii lui Aron Cotruș, arhimandritul relevă, totuși, faptul că poezia sa l-a impus pe Pătru Opincă, în care „mocnește revolta cea sfântă pentru Neam și pentru Dumnezeu”.²

Anumite animozități avea să trezească poetul și în mediile publicațiilor românești din America. Unul din aceste ziare, *Foaia poporului* (*People news*), ce apărea la Cleveland, Ohio, editată de un anume G. Stănculescu, semnala la rubrica *Bibliografie* apariția volumului *Rapsodia Iberică* în termeni care vădeau o crasă neînțelegere a poeziei moderne. Vastul poem cotrușian e calificat ca „un imn de slavă cântat Iberiei (vechea Spanie). Ca fond, cartea are merite. Forma însă prezintă vechiul neajuns în opera poetului – versuri începute cu literă mică, metru ciopârțit și strofe inegale”.³ Cam acesta era nivelul intelectual al unor publicații românești din America, în general prea puțin interesate de literatură. Antipatia arhimandritului Lucaciu avea să se propage, conform unor mărturii din epistolele doamnei Pearl Brezean, și în cercul ziarului *America*, unde canonicul era foarte influent. De altfel, colaborarea cu această publicație avea să fie sporadică, patronii ei refuzând să-i plătească vreun onorariu poetului aflat într-o vizibilă jenă financiară. Această atitudine a capilor bisericii ortodoxe române din America avea să se îmblânzească abia după moartea poetului.

În ciuda unor adversități pe care poetul le întâmpina în cercurile emigrației românești, el participă cu mult entuziasm la acțiunile culturale sau politice ale acesteia. Un articol de la rubrica „Ecouri”, din revista *Carpații* (anul IV, nr. 20, 10 iulie 1957), descrie amănunțit manifestarea organizată în ziua de 18 mai 1957, în Statele Unite, pentru comemorarea Zilei Independenței României. La acest eveniment a fost organizat „un frumos și variat program artistic literar”, la care „și-au dat concursul și Maestrul Aron Cotruș și dl. Mihail Fărcășanu, președintele Ligei Românilor Liberi...”⁴ La manifestarea organizată de Asociația Culturală a Tinerilor Români Americani din Detroit – Michigan a participat ca invitat și deputatul Thadeus Macrowicz, o personalitate bine cunoscută „pentru viguroasa campanie ce-o duce în favoarea desrobirii țărilor de dincolo de Cortina de Fier”.⁵ Serbarea a avut loc la Casa Română din Detroit, în prezența a peste șase sute de persoane din Detroit și din orașele apropiate. În cadrul programului artistic, în care s-au cântat cântece românești, s-a recitat *Doina* lui Mihai Eminescu (de către C. Teodorescu), iar bătrânul bard ardelean a recitat cu vocea sa inimitabilă „o samă din creațiile lui poetice, între care și poemul *Horia*, atât de popular între tineretul României de ieri”.⁶ Manifestarea avea, desigur, scopul de a atrage atenția lumii libere asupra ocupării samavolnice a României, a regimului de teroare instaurat în acea perioadă. La această întrunire au participat principalele personalități politice și culturale ale exilului românesc din Statele Unite și Canada. Printre invitați s-a aflat și un membru al Congresului american, considerat un „prieten al Neamului nostru și influent om politic american”.⁷

Altă dată, la Gary, în noiembrie 1957, poetul este primit cu un entuziasm delirant. Într-o evocare a acelui moment, mai tânărul său prieten Nicolae Novac ținea să sublinieze: „Aron Cotruș a fost primit și cinstit prin comunitățile românești din Statele Unite, pe unde a trecut, ca un adevărat prinț al poeziei românești.

¹ Arhimandrit Ștefan Lucaciu, *Scrisoare deschisă d-lui Dimitrie Găzdaru, profesor la Universitatea din Buenos Aires*, Editura autorului, 1035, E. Grant Street, Alliance, Ohio, 1957, p. 49.

² Ibidem.

³ *Bibliografie* (articol nesemnat), în *Foaia poporului*, 43rd year (anul 43), nr. 8, Cleveland, Ohio, august 1954, p. 4.

⁴ *Ecouri*, articol nesemnat, în *Carpații*, anul IV, nr. 20, 10 iulie, 1957, p. 24.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

La șezătoarea literară organizată în cinstea-i de către conducerea programului de radio în cadrul căruia a citit timp de peste o oră din operele sale, hala Societății Tricolorul Românesc din Gary a fost arhiplină, iar poetul a fost cinstit la scenă deschisă, în nenumărate rânduri, din partea asistenței cu buchete de flori și aplauze entuziaste”.¹ Poetul va petrece în regiune încă două săptămâni, fiind găzduit de fostul său coleg de liceu, Olimpiu Clonța, președinte al Societății Tricolorul Român. Acesta îi face surpriza de a fi păstrat din perioada liceului, pe un petec de hârtie învechită de vreme, manuscrisul poeziei *Cosașul*, transcris de Nicolae Novac în paginile revistei *Cuvântul românesc* din noiembrie 1981. Însoțit de fostul său coleg de liceu, poetul va face o vizită la primăria orașului East-Chicago-Indiana Harbor, al cărui primar era pe atunci un român, Valeriu Jeorse. Într-o scrisoare către N. S. Govora, Nicolae Novac adaugă amănuntul că tot la Gary, poetul, însoțit de părintele Eugen Lazăr, secretarul Consiliului Episcopiei Ortodoxe Române din America, va avea întâlnire cu reprezentanții coloniei mexicane, în fața cărora „maestrul Cotruș a ținut o cuvântare în limba spaniolă”.²

De altfel, după cum dovedește Ovidiu Vuia în articolul *Ultimii ani din viața lui Aron Cotruș*, în primăvara lui 1960, poetul face o călătorie în Mexico, având speranța ocupării unei catedre de limba spaniolă în Arizona, unde clima i-ar fi fost mai favorabilă.³ Cei doi intelectuali de origine română pe care poetul îi vizitează, N. Petra și Horia Tănăsescu, pusese bazele unei Asociații Enciclopedice Române (Asociacion Enciclopedia Rumana) cu sediul în México, D. F., Calzada de Tlalpam, 633, editând o foaie informativă menită să dea detalii intelectualilor români din exil cărora li se solicita colaborarea. Proiectul era grandios, cei doi croind, în același timp, proiecte politice utopice, care vizau crearea unei Confederații Dunărene în care ar fi urmat să intre și România comunizată. În ianuarie 1960, cei doi redactaseră și difuzaseră un model de prezentare bio-bibliografică (Dinu Lipatti), iar N. Petra luase deja contact, printr-o scurtă vizită, cu intelectuali români din Roma, Paris, Madrid, Lisabona în vederea colaborării la această ambițioasă enciclopedie. Biblioteca asociației avea la dispoziție 470 de volume, colecții din publicațiile românești din exil: *Caete de Dor*, *Destin*, *Vatra*, *Carpații* și numere disparate din alte publicații. Biblioteca și fișierul asociației se găseau la reședința lui N. Petra. Conform Foi informative nr. 1 a Asociației Enciclopedice Române, „între 7-30 ale lunii Aprilie”, cei doi l-au avut ca vizitator „pe poetul Aron Cotruș, căruia i se datoresc multe informații prețioase pentru Enciclopedie.”⁴

Poetul vizitează și zona arheologică din Teotihuacan, face cunoștință cu arhitectul Mauricio Gomez Mayorga, unul din membrii fondatori ai asociației. Foaia informativă citată reproduce și două fotografii în care este prezent vizitatorul român. La reîntoarcere poetul îi scrie Doinei Missir: „Când mă voi simți mai bine, îți voi scrie despre călătoria mea puțin norocoasă din capitala Mexicului, deși nu am multe de povestit. Cele două familii, Dr. Nicolae Petra și Horia Tănăsescu, m-au primit cu o căldură mai mare decât aș fi meritat-o. Am lăsat acolo nu doi prieteni, ci doi frați de cruce, ca în poveștile noastre străvechi”.⁵ În ciuda faptului că poetul nu reușește să-și găsească o catedră de spaniolă, poezia sa are un anume ecou în lumea hispanică. Astfel, în revista mexicană *Examen* (numărul din iulie-august 1959) este prezent cu vastul poem *Peste prăpăstii de potrivnicie*, în traducerea lui Cayetano Aparicio. Articolul de prezentare a poetului este semnat de Horia Tănăsescu, colaborator permanent al revistei mexicane, în paginile căreia a publicat, sub genericul *Meditații asupra comunismului*, o serie de studii foarte apreciate. În același an, o revistă din San Salvador, *Mensajes*, publica în două numere consecutive cunoscuta *Rapsodie Iberică*.⁶

¹ Ion Cristofor, „Timpurile au fost mârșave cu noi”. De vorbă cu poetul Nicolae Novac (SUA), în *Tribuna*, nr. 51(2136), 16-21 decembrie 1994, p. 3. Vezi și Nicolae Novac, *Aron Cotruș la Gary*, în *Cuvântul românesc* (Canada), anul VI, nr. 67, noiembrie, 1981, p. 16.

² Ion Cristofor, *Din corespondența inedită a exilului. Nicolae Novac către N. S. Govora*, în *Jurnalul literar*, serie nouă, anul X, nr. 3-4, februarie 1999, p. 2.

³ Ovidiu Vuia, *Ultimii ani de viață ai lui Aron Cotruș*, în *Cuvântul românesc*, Canada, anul 6, nr. 67, noiembrie 1981, p. 14-15.

⁴ *Foaia Informativă nr. 1*, Asociația Enciclopedica Rumana (Mexic), D. F. Calzada de Tlalpam, 663, p. 1.

⁵ Apud Ovidiu Vuia, art. cit., p. 15.

⁶ *Ecouri* (rubrică nesemnată), în *Carpații*, anul VI, nr. 32-33, 10 iulie-10 septembrie 1959, p. 24.

Din corespondența lui Horia Tănăsescu și N. Petra cu bătrânul bard rezultă că o parte din cărțile și efectele personale ale lui Cotruș rămase la Barcelona au fost expediate printr-un geamantan de Nicolae Roșca. Cărțile și manuscrisele sunt reținute de Horia Tănăsescu în vederea alcătuirii unei „*ediții critice de cel puțin trei volume mari (I opere publicate, II opere inedite, III variante și critici)*.”¹ La nelămuririle poetului, printr-o scrisoare din 28 iulie 1960, Horia Tănăsescu precizează că se referea nu la alcătuirea unei antologii „*din opera Dv., ci la o prezentare critică a întregii opere (cu variante, modificări și cu un vast anex de inedite)*.”² Atât ediția cât și volumul de critică vor rămâne în stadiul de proiect, împărțășind soarta giganticei enciclopedii românești. E foarte posibil ca aceste manuscrise inedite sau o parte dintre ele să nu fi fost înapoiate niciodată poetului, ci să fi rămas în arhiva personală a lui Horia Tănăsescu sau în cea a Asociației Enciclopedice Române din Mexico.

Printre acțiunile culturale pe care poetul le pune la cale este și organizarea, în cadrul Societății Culturale „Doina” din La Cañada, a unui „*Festival închinat poeziei lui Mihai Eminescu, cu prilejul împlinirii a 70 de ani de la moartea lui*”. Impresionanta manifestare din 19 iulie 1959 a avut loc la Los Angeles, la Biserica Ortodoxă Română de pe bulevardul 3315 Verdugo Road. Românii americani au venit, după cum consemnează revista *Carpații*, „*la cel mai mare pelerinaj de spiritualitate românească pe care l-a văzut pământul ospitalier și însoțit al Californiei*”.³ Unul dintre participanți, John Simicin, exclama plin de entuziasm: „*Aici îmi dau seama că lumina nu vine de la Răsărit, cum mint cei interesați, ci adevărata lumină de speranță românească vine din Apus, de aici de unde ați aprins-o dumneavoastră, împreună cu cel mai credincios urmaș al lui Mihai Eminescu, cu Maestrul Aron Cotruș*.”⁴

Împodobită sărbătorească, hala bisericii avea expuse pe o masă cărți apărute în țară și cele editate de diaspora românească, pe peretele frontal aflându-se harta României Mari și chipul senin al lui Mihai Eminescu. După oficierea serviciului divin și cuvântarea de deschidere a domnului Marius Moselle, Gheorghe Ionescu, maestrul de ceremonii, a subliniat rolul lui Aron Cotruș în inițierea acestei manifestări comemorative, salutând prezența dr. José R. Barcia de la Facultatea de Limbi Romane de pe lângă Universitatea Southorn California, a unor prieteni și fruntași ai vieții românești. Doamna Georgeta Spirescu-Wilmeth a recitat vastul poem *Eminescu* al lui Cotruș. Poetul rostește o scurtă, vibrantă conferință de omagiere a poetului nepereche, din care cităm câteva fragmente:

*Eminescu, cu marele său suflet de predestinat, își iubea neamul până la totala uitare de sine. El spunea cândva publicistului George Panu, „că în lumea aceasta nu-i nimic mai interesant decât istoria neamului nostru”. În sufletul lui trăia cu toate furtunile trecutului sublima istorie a Moldovei și a Neamului românesc întreg. Ne putem închipui foarte ușor că o asemenea vie și curată dragoste de neam nu se putea armoniza cu sentimentele îndoelnice ale multora din clasa noastră suprapusă din timpul lui, în rândurile căreia s-au furișat mulți aduși de vânturi, ca și în tristele zile ale timpului în care ne-a fost dat să trăim sub potopul roșu de la Răsărit. Ce departe era Eminescu, în mândra lui modestie și mizerie, de oamenii timpurilor de atunci. Conștient de uimitoarele lui daruri sufletești, răzimate pe-o cultură ca puține în zilele lui, el s-a dăruit până la epuizare neamului din care s-a născut. Semnele de apropiată surpare a uriașei lui personalități l-au silit să scrie cu o grabă uriașă, spre a ne lăsa o moștenire cât mai bogată. A scris în ritm vulcanic. A scris cu propriul lui sânge mai mult ca oricare altul. A scris cu pasiune devoratoare, cu grabă fără pereche, ca și când ar fi fost amenințat să moară în fiecare amurg ori în orice ivire a zorilor.*⁵

¹ Alexandru Ruja, Nicolae Petra și Horia Tănăsescu: *Correspondență cu Aron Cotruș*, în *Jurnalul literar*, serie nouă, anul IX, nr. 1-2, martie 1998, p. 2.

² Ibidem.

³ *Impresionanta manifestație culturală a Soc. „Doina” la Los Angeles* (articol nesemnat; aparține, probabil, lui Ion Simicin), în *Carpații*, anul VI, nr. 32-33, 10 iulie-10 septembrie 1959, p. 22.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, p. 23.

În încheierea sărbătoririi poetului național, prințesa Sonia Rosetti-Roznoveanu a citit *Psalmul românesc*, precizând că patria acestui poem este California, „unde Maestrul a poposit din cauza furtunii.”¹ Triumful californian al poetului național a fost și triumful lui Aron Cotruș, care a depus toate eforturile pentru buna desfășurare a acestei grandioase manifestări.

O altă sărbătoare la pregătirea căreia poetul a participat cu mult zel a fost și cea a Unirii Principatelor, organizată în 1960, în cadrul comunității românilor din Los Angeles. Sărbătoarea a fost pregătită de inginerul Dumitru Drăghiceanu, părintele protopop Victor Bobulescu, de președinții celor opt asociații ce funcționau pe lângă biserică, de alți intelectuali ai exilului românesc. Sărbătoarea e întunecată doar de decesul fulgerător al inginerului Dumitru Drăghiceanu, prieten al poetului, la înmormântarea căruia va ține un impresionant discurs funebru. Din textul acestei cuvântări, rămasă inedită, rezultă că defunctul a fost cel care l-a convins să-și părăsească modesta *căsuță „din pădure, dintre portocali, lămâi, miști și palmieri uriași”*, pentru „*a coborî la Long Beach, pe țărmul oceanului*”.²

În cadrul sărbătoririi zilei de 24 Ianuarie s-a ținut o adunare pentru constituirea comitetului „Asociației Române pentru Cultură”, al cărui președinte va fi ales dr. Emil Onaca, iar ca vicepreședinte Paula Gibson. Profesorul Vasile Moraru este ales secretar general, iar poetul Aron Cotruș, președinte de onoare pe viață. Scopul acestei asociații culturale era „promovarea culturii, limbii și datinilor strămoșești și lupta până la victorie, pentru demolarea și distrugerea comunismului, până la eliberarea României”.³ Din câte se poate constata, acțiunile culturale ale românilor americani, la care Aron Cotruș participă ca organizator principal, au avut întotdeauna și o finalitate politică, vizând situația tragică a țării lor de origine.

Dintr-o scrisoare adresată Doinei Missir, din 28 noiembrie 1959, expediată de la Long Beach, aflăm că prietenii poetului au voit să întemeieze un Club Aron Cotruș, dar la dorința sa au întemeiat această Asociație Română pentru Cultură. Asociația, „*deși are un program mai vast, se va ocupa, deocamdată, de mine: să mă apere de mizerie și de griji materiale. Mai târziu se va ocupa și de suferințele altora. M-aș simți foarte rău, dacă s-ar gândi numai la mine. Acești prieteni, aproape toți desțărâți, mă copleșesc cu atențiunile lor, dar eu, ca un animal rănit, aș fi vrut să mă retrag cât mai adânc în noaptea desişului, nimeni să nu-mi știe blidul și așternutul. Și nici ora cea de pe urmă*”.⁴ Din câte se poate constata, nu lipsesc inițiativele de ajutorare a poetului, ce trăia, desigur, auster, fără să fi fost atât de sărac pe cât se credea. O altă asociație, ARCA, îi asigură și ea un venit. Association of Romanians Catholics of America avea sediul la Chicago, fiind fondată la 6 septembrie 1948 de reverendul John Spătariu și de reverendul George Băbuțiu. ARCA era o organizație a românilor catolici, afiliată Uniunii și Ligii SRA, la care Aron Cotruș apelează printr-o scrisoare din ianuarie 1961 avertizând că „o eventuală reducere sau suprimare” a ajutorului care-l primește l-ar sili să-și pună „*problema întoarcerii cât mai grabnice în Spania*”.⁵ În eventualitatea suprimării acelui ajutor, poetul solicita de urgență 500 de dolari spre „*a lua măsurile de părăsire a Statelor Unite*”.⁶

În articolul *Aron Cotruș la Gary*, Nicolae Novac revine asupra ajutorului pe care poetul l-a primit constant din partea prietenilor și a reprezentanților Bisericii românești:

D-na Brezean ne mărturisește într-o recentă scrisoare că după plecarea lui de la ei, stătea de vorbă cu el aproape zilnic la telefon și că-l vizita mereu, ducându-i alimente și făcând curățenie locuinței. La fel tot dânsa ne confirmă faptul ce ne-a fost împărtășit și de Părintele George Mureșan, parohul Bisericii Unite Române Sf. Nicolae

¹ Ibidem.

² Aron Cotruș *Moartea inginerului Dumitru Drăghiceanu*, articol inedit. Manuscrisul, aflat în arhiva noastră, ne-a fost dăruit de Traian Popescu.

³ Aron Cotruș, *Unirea Principatelor la Los Angeles*, articol inedit, din arhiva noastră. Articolul ne-a fost dăruit, cu generozitate, de domnul Traian Popescu (Madrid).

⁴ V. Copilu-Cheatră, art. cit., p. 114.

⁵ Apud Alexandru Ruja, *Aron Cotruș – viața și opera*, Editura de Vest, Timișoara, 1996, p. 77.

⁶ Ibidem.

din Est Chicago, că anume, a fost ajutat bănește, după puteri, din fondurile de caritate ale ARCA-ei. Ca atare, toate acuzațiile ce se aduc Românilor din Statele Unite, că anume l-ar fi neglijat pe Aron Cotruș, cât a trăit pe meleagurile acestei țări, au fost, sunt și vor rămâne fabricații false. Căci, vorba aia... „actele vorbește”. Dacă unii l-au neglijat, iată că n-a fost uitat de toți!¹

Scrisoarea adresată către ARCA e tulburătoare, căci Aron Cotruș era grav bolnav, în ciuda faptului că omul vesel și surâzător, atât de afabil și discret în raporturile sale cu prietenii, dădea impresia contrară. Într-o scrisoare inedită a doctorului Emil Onaca către Traian Popescu, acesta afirma, cu puțin timp înaintea morții poetului: „Azi l-am văzut pe Maestru Cotruș – arăta bine și voinic”.² Ziarele americane de limbă română dau din când în când vești despre starea sănătății sale. Un articol din ziarul *America*, din 9 august 1960, informează că poetul nu a putut să participe la aniversarea Societății „Doina” din La Cañada, California. În discursul ținut în fața participanților, profesorul Alexandru Blaga „a omagiat în câteva cuvinte opera celui mai mare poet român din exil și își exprima părerea de rău că Maestrul Aron Cotruș, care trebuia să fie prezent, în calitate de oaspe de onoare, din motive de sănătate, lipsește”.³

După 1959 poetul a avut o locuință pe care i-a pus-o la dispoziție o admiratoare, Paula Gibson, fostă actriță a Naționalului bucureștean, iar apoi vedetă a cinematografilei franceze sub pseudonimul Paula Illery. Aceasta i-a oferit și posibilitatea de a avea o îngrijitoare nemțoaică, care-i pansa rănilor provocate de diabet. La sfârșitul lunii octombrie, situația bolnavului Aron Cotruș se înrăutățește și este internat în spital. Pe patul de moarte, poetul scrie ultimul său psalm, obsedat și acesta de pericolul din Răsărit. Este *Psalmul din urmă*, scris cu o mână tremurândă, ceea ce face ca transcrierea să fie dificilă:

*Parcă-al Morții roșu nour din Răsărit
peste trupu-mi istovit s-ar fi prăbușit,
pe neașteptate
și peste clipele-mi numărate.*

*Singur, înfrânt
Cu fruntea-n pământ
mă simțeam cu totul singur pe pământ.
Cu tine ca-n vis mereu
la căpătâiul meu.
Bejenari de seamă
ce se îngână
cu pustiul de mână.*

*A fost aevea El
ori fior de peste fire
ce cercetează pe orișicare
în ora de veghe și cumpănă și-ntunecare?*

În această oră de cumpănă, muribundul va fi murmurat pentru sine:

*Străină străinătate
rai cu porțile încuiate*

Hot Springs, Ark., 1958

¹ Nicolae Novac, *Aron Cotruș la Gary*, loc. cit.

² Dr. Emil Onaca, *Scrisoare către Traian Popescu*, nedată (probabil 1960). Inedită, aflată în arhiva noastră.

³ Ion Simicin, *O măreață aniversare a Soc. „Doina” din La Cañada – Los Angeles, Calif.*, în *America*, anul LIV, nr. 61, Cleveland, Ohio, Tuesday, august 9, 1960, p. 1.

*Vai de cine-n ele bate
cu răni grele, nelegate...*

În fața morții, desțărutul poet își va fi amintit, probabil, ceea ce înaintașul său, vechiul latinist al Blajului, credea cu tărie că *doar în pământul patriei poți reînvia*.

În termenii seci ai certificatului de deces, cu numărul 19.2999, eliberat de spitalul din Los Angeles, se preciza că poetul a decedat la 1 noiembrie 1961, ora 8, din cauza unui edem pulmonar, a afecțiunii cardiace congestive și a afecțiunii miocardice. Destinul făcea ca poetul, atât de legat de glia strămoșească, să-și găsească sfârșitul acolo, în torida Californie, departe de țara sa, România, unde ar fi dorit „să-mi închid ochii pentru totdeauna”, cum scria într-o epistolă datată 12 septembrie 1958.¹

Rememorând împrejurările morții lui Aron Cotruș, unul dintre prietenii săi, dr. Emil Onaca, mărturisea în paginile ziarului *America*:

Timp de patru ani l-am văzut mereu și i-am telefonat în fiecare zi. Îmi aștepta telefonul pentru că îi înlătura pentru câteva momente singurătatea celor patru pereți ai camerei. Niciodată nu-mi vorbea despre suferințele lui fizice și spirituale, doar despre țara subjucată și despre frica ce-l cuprindea din ce în ce mai mult că nu va putea să-și mai vadă țara. Când l-am văzut pe patul spitalului, cu o zi înainte de a muri, conversația noastră a fost despre România, despre slăbiciunea Vestului în fața lui Hrușciov.²

Dispariția marelui bard este consemnată pe larg în ziarele românești din Statele Unite și Canada. Cotidianul *America* din 2 noiembrie 1961 inserează pe prima pagină, alături de fotografia poetului, știrea *A încetat din viață maestrul Aron Cotruș*, dând câteva date despre ceremonia funebă ce va avea loc la Cleveland. În chenarul negru este reprodus și un *Psalm românesc* ce se încheie cu versurile premonitorii: „*Iată-mă, Doamne, gol și singur spre chilia cea strâmtă a mormântului*”.³ Ediția din 7 noiembrie a aceleiași publicații dedică mai multe materiale dispariției poetului. Iată câteva rânduri care informează asupra ceremoniei funebre:

Ieri dimineață a fost dus la locul de veșnică odihnă din Holly Cross Cemetery din Cleveland, Ohio, Maestrul Aron Cotruș. A fost prohodit în Biserica Catolică Română „Sfânta Elena”. Serviciul religios a fost oficiat de cinci preoți români, și anume: Păr. Mircea Todericiu, parohul Bisericii „Sfânta Elena”, Msgr. George Băbuțiu, parohul Bisericii „Prea Sfânta Treime”, din partea de răsărit a Clevelandului, Păr. George Pop, parohul Bisericii „Sf. Ioan Botezătorul” din Detroit Michigan, Păr. Ilie Crihălmeanu, parohul Bisericii „Sf. Gheorghe” din Canta și Păr. Ioan Pavel, parohul Bisericii „Sf. Maria” din Youngstown, Ohio.

Biserica a fost plină de români, majoritatea din localitate, care au ținut să-și dea ultimul tribut cântărețului durerilor neamului nostru. Comitetul Național Român a fost reprezentat de d-l Prof. Augustin Popa, Uniunea și

¹ Aron Cotruș, *Scrisoare către Silvia Boiu-Cotruș*, datată „La Cañada, California, 12 Sept. 1956”. Copia scrisorii ne-a fost pusă la dispoziție de regretatul Mircea Cenușă.

² Dr. Emil Onaca, *Aron Cotruș, trubadurul neamului românesc ne-a părăsit*, în *America*, volume LV, nr. 86, Cleveland, Ohio, Tuesday, November 7, 1961, p. 1.

³ *A încetat din viață maestrul Aron Cotruș* (articol nesemnat), în *America*, volume LV, nr. 85, Cleveland, Ohio, Thursday, November 2, 1961, p. 1. Iată textul integral al știrii:

La închiderea ediției, o telegramă ne aduce trista știre, că ieri dimineață, 1 Noiembrie, a încetat din viață cel mai mare poet român din afara granițelor României, Maestrul Aron Cotruș.

Maestrul se afla într-un spital din Torrence, California, unde, după ce luase dejunul mic, a trecut la veșnicie senin și liniștit, la vârsta de 70 de ani.

Corpul neînsuflețit va fi transportat la Cleveland, Ohio, La Casa de Pompe Funebre John Crăciun. Sărăcusta va avea loc Sâmbătă seara, 4 Noiembrie, la ora 8,00. În mormântarea va fi Luni, 6 Noiembrie, crt., la ora 10,00 dimineață, de la Biserica «Sfânta Elena» de sub păstorirea Păr. Mircea Todericiu. Serviciul religios va fi oficiat de un sobor de preoți Catolici Români. Înhumarea se va face în Holy Cross Cemetery din Cleveland, Ohio.

Vom reveni cu amănunte în numărul viitor, când ne vom ocupa de viața și opera marelui dispărut.

Dumnezeu primească-i sufletul în mijlocul dreptilor Săi.

Liga SRA, Inc., de dl. Theodore Miclău, vicepreședinte, dl. Andrei Hampu, Secretar General, și d-l George Bărbat, membru în Comitetul Executiv, ziarul America cu redactorul și Administratorul lui.¹

Din același articol aflăm că trupul neînsuflețit al poetului „a ajuns la Cleveland, Ohio, duminică după-masa, 5 noiembrie, la Casa de Pompe Funebre a d-lui John Crăciun Jr. Duminică seara părinții Todericiu și Crihălmeanu au oficiat serviciul Sărăcuste la Casa de Pompe Funebre”.²

Prin urmare, poetul s-a bucurat de o frumoasă înmormântare, la care a vibrat toată suflarea românească din America. Ziarul amintit a publicat în același număr articole omagiale semnate de Vasile Postecă (Nunta mioritică a lui Aron Cotruș), Remus Tzincoca (La moartea lui Aron Cotruș), Pr. Mircea Todericiu (Aron Cotruș), dr. Emil Onaca (Aron Cotruș, trubadurul neamului românesc ne-a părăsit). Ziarul reproduce, de asemenea, poemele *Ai noștri sunt acești munți*, *Muscalul întinde mâna ciocoiului celui nou*, *Deșțărare*, *Horia*. O prietenă a poetului, doamna Margot Jaques, publică traducerea în engleză a *Psalmului românesc* (In memoriam of Maestro Aron Cotruș, Roumanian Psalm). Directoratul cultural al Uniunii și Ligii SRA anunță apariția volumului *Cântecul deșțărării*, la un preț de 50 de cenți, beneficiile urmând să intre în Fondul cultural al acestuia.³

Ziarul *Solia*, publicație a Episcopiei Române Ortodoxe din America, publică la 19 noiembrie 1961 articolul scris de P.S. Episcop Valerian D. Trifa. Intitulat *A murit poetul Aron Cotruș*, articolul amintește, printre altele, faptul că trupul neînsuflețit al poetului „a fost așezat mai întâi într-o capelă din Los Angeles, unde într-o seară un preot catolic i-a făcut slujba Praznicului, iar în altă seară părintele Bărbulescu i-a oficiat slujba sărăcuste ortodoxă”.⁴ Același protopop ortodox l-a vizitat la spital cu câteva zile înainte de deces. Amintind faptul că cel dispărut „și-a părăsit credința părinților, căzând victimă prozelitismului catolic”, ilustrul episcop remarcă faptul că „noul convertit nu s-a izolat de ortodoxie și nici n-a aplicat cu energie zelul convertitului. Aron Cotruș, catolicul de ultimă oră, s-a simțit acasă printre ortodocși.”⁵ Articolul lui Valerian D. Trifa dă și alte amănunte prețioase pentru cunoașterea activității poetului în Statele Unite, amintind, de pildă, vizita pe care acesta a făcut-o la sediul Vetrei Românești. Cu acel prilej, poetul scrisese în cartea vizitatorilor: „Plec încântat de tot ce am văzut la Vatră.”⁶

În aceste cuvinte simple, în atitudinea celui care în peregrinările sale prin lume nu s-a sfiit să calce prin bisericile ortodoxe, Valerian D. Trifa descifra atitudinea plină de respect a unui bun român, care nu a ezitat să publice poezii și articole în calendarul *Soliei*. Greșeala de a se fi convertit e explicată de Valerian D. Trifa pe un ton clement, cu adevărat creștinesc: „Cât a contribuit mizeria materială, disperarea și speranța mântuirii lui și a neamului, nimeni nu o poate spune.”⁷ Episcopul ortodox dovedea, în fond, o mare prețuire față de cel dispărut, care a publicat adeseori în calendarul *Soliei* sau în calendarul *Candela* al Episcopiei Ortodoxe Românești din Canada. Tonul respectuos al articolului lui Valerian D. Trifa va provoca reacția furioasă a lui Pamfil Șeicaru, care, într-un articol nesemnat din revista *Carpații*, vituperează împotriva a ceea ce nu a fost decât un simplu reflex de teolog, ce condamnă păcatul apostaziei.⁸

¹ Pr. Mircea Todericiu, *†Aron Cotruș în America*, volume LV, nr. 86, Cleveland, Ohio, Tuesday, November 7, 1961, p. 1.

² Ibidem.

³ Ibidem, p. 2. Vezi și Ion Cristofor, „Lumea carpatică trăiește în pulsațiile și metamorfozele noastre”. De vorbă cu compozitorul Remus Tzincoca (Canada), în *Tribuna*, nr. 4-6, 22 ianuarie-11 februarie 1998, p. 5.

⁴ P.S. Episcop Valerian D. Trifa, *A murit poetul Aron Cotruș* în *Solia*, Episcopia Ortodoxă Română din America, Detroit 11, Michigan, 19 noiembrie 1961, p. 2.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ *Carpații*, *Ecouri*, în *Carpații*, anul VIII, nr. 1, 10 martie 1962, p. 12. Articolul aparține lui Pamfil Șeicaru. Manuscrisul original se află în posesia noastră (I.C.). Comentând necrologul din *Solia*, care insinuează că poetul s-ar fi convertit la catolicism din „mărunte interese materiale”, Pamfil Șeicaru califică afirmația ca pe o „calomnie monstruoasă”. „Am cunoscut prea bine

O virulentă reacție de condamnare a atitudinii românilor americani față de poetul pribeag avea să aibă și clasicistul Victor Buescu într-un articol intitulat *Fratelui american*. Comentând o decizie a comitetului executiv al Uniunii și Ligii S.R.A, din 15 aprilie 1961, care refuzase o pensie „trubadurului” exilat, profesorul de la Lisabona constată cu amărăciune:

Nu existau fonduri disponibile pentru pensia unui cântăreț (muribund) al Neamului martirizat (care cântăreț – supremă ironie – era „consilier cultural” al Uniunii)? Dar pentru caltaboșii și sarmalele pantagrulicelor banchete „ca la mama acasă”, de unde apar fără încetare eufemisticele „posibilități”?... Ce prilej a pierdut „Uniunea și Liga” să-și împodobească blazonul cu un gest pe linia românismului permanent și a creștinismului etern!¹

Frumoase evocări ale personalității poetului dispărut în California apar și în alte publicații ale exilului românesc, cum ar fi cea a lui P. Sultana, din *Arc*, buletin al Asociației Române din Canada.² Dispariția ființei de țărână a poetului avea să trezească și aprinse discuții polemice între reprezentanții exilului, inevitabile în cazul unui om al cărui spirit răzvrătit mai cutreieră și acum lirica românească. În țara pe care a servit-o cu atâta devotament, stingerea lui Aron Cotruș avea să treacă aproape neobservată. Un singur articol, publicat în *Glasul patriei*, revarsă asupra personalității poetului dispărut un torent de grele, nedrepte acuze, într-un limbaj propagandistic de cea mai pură extracție jdanovistă, verdicte izbînd cu violența unui baros proletar:

Cotitura istorică de la 23 August l-a găsit la Madrid, în calitate de consilier cultural al diplomației antonesciene, pe lângă regimul dictaturii franchiste, după ce poetul debusolat cochetase în țară atât cu regimul carlist personal, cât și cu sinistrua cruce încârligată. Locul său era în țară [...]. Legat însă la ochi de o propagandă dezinformatoare, Aron Cotruș a preferat să rămână în Spania, țara muncii în lanțuri, să încerce, neinspirat, firave producții bilingve, să-și adapteze vechile versuri nevoilor propagandei fasciste împotriva patriei sale democrate, să prezideze asociații mai mult sau mai puțin fantomatice, într-un cuvânt a preferat o activitate stearpă, – pe linia vechi sinecure diplomatice, de pură fațadă, – muncii creatoare, pe singurul tărâm trainic. Exilul său voluntar nu este numai o gravă abatere de la îndatoririle civice, căreia regimul nostru de democrație populară, printr-o largă înțelegere umană, i-a acordat corectivul repatrierii în condițiile cele mai avantajoase și demne. El este pentru creator și o crimă împotriva spiritului, crimă sancționată natural, prin secarea izvoarelor de inspirație.³

Opera și memoria marelui poet rămăneau zăvorâte sub lacătele grele ale cenzurii comuniste încă o bună bucată de vreme.

NOTĂ: Articolul de mai sus este un fragment din volumul *Aron Cotruș între revoltă și rugăciune* (Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003).

idealismul lui Aron Cotruș, mândria cu care își ascundea dureroasele lui lipsuri, delicatețea lui sufletească de a nu supăra pe nimeni vorbind de necăjita lui existență cotidiană, ca să nu socotim rîndurile din *Solia* ca o nedreptate ce frizează infamia.”

¹ Victor Buescu, *Fratelui american* în *Carpații*, anul VIII, nr. 1, 10 martie 1962, p. 5, 9.

² P. Sultana, *Aron Cotruș* în *Arc*, Buletinul Asociației Române din Canada, 1961, f.n., p. 8.

³ Șerban Cioculescu, *Lecția unui destin* în *Glasul patriei*, nr. 31, 1 nov. 1962, p. 1, 3.

◆ DELIA MUNTEAN

Rătăcind, sub fulgere, pe Pietrele Nordului

Ursit de spațiul nordic să-l reprezinte în literatură¹, George Vulturescu și-a luat în serios menirea, convertindu-și existența în fapte de cultură care să lase urme. Dacă prin mișcarea inițiată în jurul revistei „Poesis” a izbutit să reunească la Satu Mare autori de marcă din întreaga lume, nu mai puțin relevant se dovedește portofoliul său editorial, a cărui valoare este confirmată de tot mai mulți exegeți. Îi găsim semnătura pe numeroase volume de versuri (*Frontiera dintre cuvinte* – 1988, *Poeme din Ev-Mediul odăii* – 1991, *Orașul de sub varul pereților* – 1994, *Tratat despre Ochiul Orb* – 1996, *Podul sau dictatura ochiului* – 1997, *Femeia din Ev-Mediul odăii* – 1996, *Podul sau dictatura ochiului* – 1997, *Gheara literei* – 1998, *Scrisul agonie* [antologie] – 1999, *Nord, și dincolo de Nord* – 2001, *Stânci nupțiale* – 2003, *Monograme pe Pietrele Nordului* – 2005, *Alte poeme din Nord* – 2007, *Orb, prin Nord* [antologie] – 2009, *Aur și iederă* – 2011, *Nordul. O gnoză a pietrei* [antologie] – 2011, *Grota și literele* – 2013, *Negură și caligrafie* – 2014, *Cartea de la Satu Mare* [antologie] – 2016, *Sigiliul Nordului* – 2016, *Maladiile lămpilor* – 2019), pe cărți de critică și istorie literară (*Saeculum. Metafizică și polemică* [eseu] – 1995, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmăruului. Dicționar: 1700-2000* – 2000, *Cronicar pe Frontiera Poesis* – 2007, *Mihai Eminescu și scriitorii sătmăreni* [coordonator ediție] – 2014, „Complexul Ghilgamesh” – *Eseu despre motivul prafului în opera lui M. Eminescu* – 2015, *Orbul din „Poemele luminii”* – 2017, *Lucian Blaga. Ipostazele „harfei de întunerice”* [eseuri] – 2020), de interviuri (*Poesis. Conturul secret al literei* – 2009), precum și ca editor.

Toate ar merita zăbovirea în preajma lor. Demersul nostru se va focaliza însă, de astă dată, pe reliefaarea câtorva dintre particularitățile devenirii poetice.

*

„Cel care vrea să urce în Nord să mă urmeze”...

Călătorul care se hazardează prin Regatul de Nord e întâmpinat, imediat ce ia cunoștință de noul teritoriu, de imagini de o rară forță și de un verb mai degrabă energizant decât îngăduitor. Experimentează în același timp, răscolindu-i cavernele, angoasa de a fi pus la încercare: îi ies în cale semne pornite parcă să-i zădărnicească întreprinderea, ca și cum privitorul prea curios ar profana un spațiu ultim, dincolo de care orice tentativă omenească de pătrundere se suspendă.

¹ „Am să vă relatez ceva, extraordinar pentru mine. Într-o zi, bunicul meu Achim (un protector al copilăriei mele) m-a luat în grabă pe calul său: «Vino, să vedem fulgerele!». Era pe la amiază, dar cerul se întuneca de nori negri. M-a dus la lespedele de pietre din Poiană. Am stat în ploaie, în vânt, sub grindină. Fulgerele cădeau pe pietre ca niște șerpi metalici, de oglinzi care se spărgeau în țândări într-un hohot și scrâșnet al naturii din jur. Un fulger a traversat un brad falnic din apropiere (l-a sărutat? jupuit?) și l-a preschimbat în văpaie, în scrum. Nu știu cum poate poezia «remodela lumea», dar eu încerc să redau frumusețea aceluia brad fulgerat. Poezia e ca roza lui Paracelsus (Borges, desigur): trebuie să refac bradul din scrum. Scriu ca să redau acea frumusețe sălbatică a energiilor Nordului meu în care omul era în comuniune cu universul și cu anotimpurile.” – Adalbert GYURIS, *Interviu cu George Vulturescu*, în „Curentul Internațional”, 15 aprilie 2011, rep. în vol. *Întâlniri cu destine* [interviuri], Cluj-Napoca, Ed. Grinta, 2012, p. 77.

E o senzație de încălcare a unui teritoriu dinainte de a veni lumea pe lume: poetul acesta „al Nordului” – marcă nu lesne de evitat în cazul lui George Vulturescu – își întoarnă tovarășul de drum, odată învățat cu aerul de munte, în lutul neființei, în vremile când nu bătea decât inima pământului. Când „necunoscutul se răsuca pe pântec”¹ și când toate energiile stăteau gata să zvâcnească, să spargă placenta. Să-și împlinească sorocul.

Ceea ce propune scriitorul sătmărean este o reiterare (sub *ochii* cititorului) a drumului creației: de la cele dintâi semne, ascunse în zvârcolirile Noptii, cu zăboviri ulterioare în preajma runelor, însoțind apoi, în devenirea-i aprigă, tribul său de costoboci, prizând la răstimpuri esențe tari din depozitul cultural al umanității și confecționând – din toate acestea – urme care să dea seama de trecerea prin ființă a poetului. Să-i legitimizeze destinul.

Cum întinderile Nordului s-au dovedit prielnice unor atari intenții, George Vulturescu a rezistat ispitei Centrului – ca stare a desăvârșirii ori ca promisiune –, cu toate că locuirea departe de anumite edituri, grupări și reviste i-a întârziat (aflăm din interviuri) autoidentificarea ca poet. Însă nu se socotește nici o victimă a graniței. Marginea revine obsedant în cărțile sale tocmai pentru că el este cel care alege să-și *în-semne* aici existența umană și creatoare. Pe Pietrele Nordului. Și peste tot pe unde merge prin lume își poartă inscripțiile, delicat-sălbatic *fleurs de rocaill*e, cu sine. Se poate spune că pe George Vulturescu provincia nu îl complexează: poetul își cunoaște propria-i valoare și își afirmă impetuos vocea în polifonia lirică din contemporaneitate: „Veac împuțit, nu sunt al tău! / rămân pe pietrele Nordului / sub soare și vânt, sub fulgere!...” (*Versanții lui Bachelard. Un symposion*). Este felul său de a-și proteja casa („Nordul trebuie păzit / din interior spre exterior [...] Ești ultimul care-i vezi spirala – privirea ta e / focul și paza ei...” – *Osana in excelsis*), de a ședea treaz în preajmă-i, ducând mai departe o mai veche preocupare a locuitorului din Ardeal: privegherile.

Nordul, topos așadar privilegiat în proiectul liric personal, devine imperiul pe care-l guvernează și de unde slujește poezia: „e holda ta, înstăpânește-ți / Nordul călcându-l în picioare, / traversează-l în lung și-n lat, / și mai ales tropotește pământul / la horă, dansează-te, ieși din tine!” (*Energia neagră a pietrelor*). E ispită și spaimă deopotrivă. Rai și iad. Nordul lui George Vulturescu nu se suprapune fidel peste cel cartografiat. Este – cum prea bine observă criticul Gheorghe Glodeanu – mai degrabă „unul spiritual. Un Nord ce «stă pe litere și prin nămolurile scrisului»”, poetul fiind „cel însemnat, [...] cel care poartă pe frunte «gheara literei». El este mesagerul Nordului”².

Ca să dureze și să aibă un cuvânt de spus, teritoriul acesta pretinde revitalizări continue și cere jertfe. Mesajul auctorial trebuie scris pe piatră. Inscricționat cu trudă („Dansul ne purifică. / Dansează-ți cuțitul, lovește cu el: poți / sparge pielea visului poți ieși. **Numai în / Nord mâna cu care scrii e una cu mâna de pe cuțit**” – *Litera adulteră*, 10). Stihul și creatorul trebuie să sângereze. Să ardă de tot. Nordul se metamorfozează astfel în altar de stâncă, unde se oficiază sacrificii păgâne („**A vedea în Nord este un act religios**” – *Ecluzele Ochiului Orb*). Poveștile care le însoțesc, scormonite de poet prin văgăunile vremilor, reiterează întâmplări de mirare pentru ascultătorul din zilele noastre („fetele Alesidei cosesc precum bărbații, / taie lemne și vânează cu cuțitul. Nu rabdă niciun bărbat în preajmă și / nu-ntorc capul după vreunul” – *Uraniul pietrelor*), deconspirând fapte care înspăimântă pe cel slab de înger („Duminica ies însă goale pe cărările / Muntelui, călăresc caii pe creste și-ațin / calea feciorilor. Mulți se întorc în / sat după zile întregi de răătăciri, sunt vlăguți, zdreliți de spini și / de pietrele Muntelui. Au halucinații / și își pierd vederea” – id.) și îl ademenesc pe cel iubitor de primejdie („Chiar dacă-aș ști că nu voi mai / vedea nimic, râde Vartolomei, tot aș / urca pe Munte. Cine are norocul să / orbească astfel?...”) – ibid.).

¹ Benjamin Fundoianu, *Cât cuprinde vederea*.

² Gheorghe Glodeanu, *Un poet al cetății*, prefață la vol. *Cartea de la Satu-Mare*, Cluj-Napoca, Ed. Școala Ardeleană, 2016, p. 11.

E vizat, desigur, și călătorul care se-ncometă pe tărâmul fantasmelor lui textuale („Cel care / a citit cartea nu mai poate ieși din text; / e lutul său de cârtiță, ghemul său de beznă în care / este înfășurat. Nu mai mult / decât viermele de mătase care-și poate / lepăda pielea urât mirositoare în / țesătura crisalidei...” – *Abia textul vede zeul*), pietrele dovedindu-se, în egală măsură, urme ale demersului scriptural, ale renunțării la sine într-o poezie. Avem de-a face cu o primenire a alegoriei moarte-nuntă („Merg spre biserica veche, / Te duc de mână, bătrână poezie / Ca pe-o mândră crăiasă” – *În caligrafie nu sunt litere bătrâne*), transfer stilistic descântat de George Vulturescu și în interviul acordat confratelui Radu Sergiu Ruba: „acele stânci nupțiale sunt de fapt literele... Scrisul este o nupțialitate pe care noi o împărtășim cu literele, [...] – acolo se consumă marea noastră dăruire, deci acolo sfâșiem noi tot ce putem, acolo ne demonstrăm arta cea ascunsă, pe cealaltă o lăsăm pentru viața noastră de zi cu zi”¹.

În mitologia Nordului (varianta vulturesciană) sunt aduși laolaltă inși cu preocupări atemporale (porcari, fierari, cioplitori, precupeți, oieri) și cu apucături sălbatice („se scuipă-ntr-o ochi pentru o / palmă de țesătură, se-njunghie pe străzi / lăturalnice, se-mpung cu furcile ascunse / sub căruțe” – *Poezii fulgerelor*), țărani din Tireacul natal, posesori ai unei înțelepciuni iarăși din alte vremi [Moș Achim, de 86 de ani, „nu l-a citit pe Baudelaire. / Ar fi putut însă spune ca el: «Din Numeri și / Forme nu poți ieși nicicând»” – *Lui Cassian (Un portret)*], îndârjiți când își muncesc pământul, iuți la mânie și la vorbă, cu ibovnice înfocate („Știi ce spune vecina Ancuța: «Strânge-mă / mai cu dușmănie, că doar nu ți-s mamă!»” – *Lui Liviu*) și, mulți dintre ei, morți în conjuncturi circumspecte [„Ioan strivit sub căruța cu lemne / Ana, alunecând pe piatra de la fântână / Avram, în mlaștină, trecând caii / Vasile, sfârtecat de joagăr / Tudor, izbit cu sapa lui Andrei / Arnica, născând lângă stogul de grâu / Grigore, aruncându-se sub colții grapei / Achim, zdrobit de câinii lui Dăbâcă / Orbeț, cu picioarele putrezind pe / paie din șură / Mișca, înecat în hârdăul din tindă / Bodârlău, înjunghiat de frații Balie” – *Lui Adrian (Morții fără noimă)*].

La ritualul de pe stânci asistă și prietenii scriitori (prezenți în discursul epico-liric cu numele reale), chiar și aceia care nu mai sunt în viață. Nu lipsește orbul Row – însoțitor, ghid, martor. Pentru ca aceștia să poată petrece în intimitatea „vâlvelor Muntelui”, cel ce orchestrează întâlnirea îi provoacă întâi la o descindere în crâșma lui Humă – spațiu ideal pentru despovărare de condiționările cotidiene și (de la Bachelard citire) pentru îmboldirea vocabularului și eliberarea sintaxei [„Crâșma lui Humă e o perturbare / a ordinii lumii: prin deformările faptelor, prin replicile / paradox (pliuri de energie), prin desincronizarea / cu temporalul, prin «reexcitarea» literelor” – *Jurnal decadent*, I]. Atmosfera bahică îmbie la coborâri în timp („trecutul / nu vine decât la mirosul de alcool / precum fiara la mirosul sângelui” – *Eremitii*, II), catalizând implicit vedeniile regizorului („De la masa unde scriu îi văd / pe cei care intră în crâșmă: // Ioan din Tireac, / Achim din Tătărești, / Valomir din Necopoi, / Toader din Chilia, / Varlaam din Homorod... // Prin ochii paharelor din fața lor / – ca prin niște retorte – / se scurge în mine satul // E un «sentiment oceanic» al imersiunii / în celălalt până la lichidul amniotic...” – *Jurnal decadent*, I, 9 septembrie. Ora 10). Vocile intrate în joc – tot atâtea euri artificiale – glisează terapeutic „de la vorbărie la / spovedanie, și de la spovedanie la rugăciune” (*Versanții lui Bachelard. Un symposion*).

*

Spațiul său liric, pe care îl poartă orgolios pe blazon, înstăpânindu-l definitiv, rămâne un reper geografic și spiritual care a avut un cuvânt de spus implicit în delimitarea de modele literare ale vremii. E relevantă, printre altele, despărțirea de optzeciști („Nu mă simt neapărat, decât biografic,

¹ Radu Sergiu Ruba, *Un poet al Nordului* [interviu cu George Vulturescu], în vol. *Scene, explorări, condeie. Dialoguri salvate*, București, Ed. Muzeului Literaturii Române, 2017, p. 437-438.

legat de ei¹⁾, a căror grupare a absorbit ultimele decenii de secol XX, adică tocmai perioada când apărea pe piața literară poetul.

Desprinderea a fost sesizată și de către exegeți. Dacă, în 1992, Laurențiu Ulici constata că autorul sătmărean aderă în stil propriu la ideologia congenerilor, exploatând „colocvialitatea, citadinismul, discursivitatea [...] pentru a le încărca de o substanță aparte, eminentă lirică”²⁾, peste doar câțiva ani (marcați editorial prin volumele *Orașul de sub varul pereților* – 1995 și *Tratat despre Ochiul Orb* – 1996), Gheorghe Grigurcu surprinde evidente complicități cu vârste culturale anterioare: „Poetul încalcă statutul îndeobște antimetafizic și antiliric, programatic negator și epidermic, al optzeciștilor, de care e cronologic apropiat. Face astfel joncțiunea cu orizontul expresionist al generației anilor '60 și, prin intermediul acesteia, cu marea tradiție interbelică, implantată în generalitatea condiției umane cum sămânța în ogor”³⁾.

Al. Cistelean explică ruptura amintită printr-o fidelitate organică a scriitorilor ardeleni față de estetica expresionistă: „E însă și mai adevărat că, de când există poetic, Transilvania a fost reprezentată mai cu seamă de expresioniști, veniți în valuri succesive, de la Blaga și Aron Cotruș la Ștefan Augustin Doinaș (în parte), Ioan Alexandru și Gheorghe Pituș și apoi mai departe spre Ion Mureșan, Marta Petreu și Aurel Pantea. Există, prin urmare, un fel de continuitate apostolică a expresionismului ardelean. Un expresionism aclimatizat și asumat, tradus într-un program exclusivist, de casă oarecum; până într-atât de intim decantat încât ardelenii par *naturaliter* expresioniști. Un expresionism obligatoriu în cele din urmă, dar nu de conveniență”⁴⁾.

Atari încrengături de cerneală, cumulate cu datorii etice moștenite, nu eclipsează, în cazul de față, dorința de a întemeia un univers strict personal („Vreau poetul unic, singuratic, nemultiplicabil” – *Teme. În așteptarea poetului blestemat*), care să reflecte ființa auctorială cu toate ale ei, așa cum este („Eu sunt centrul cuvintelor mele”; sau: „Poemul vrea omul înlăuntrul său” – *Tensiunea detaliului, II*). Avem de-a face cu un imperativ ce presupune – pe lângă abordarea subiectivă a actului scriptural – primenirea instrumentarului, despovărarea lui de reprezentări înțepenite („știu, nu-i cântec acesta / iertați-mă că nu scriu în vechile dulci rime [...] nu-i cântec acesta / dar nu mă las înduioșat / și nu voi intra în memorie ca un tâlhar” – *Odaie cu semnal de alarmă*; sau: „«Aproape niciodată nou, / aproape întotdeauna la modă: informat, / șlefuit, erudit, măsurat, dar, de cele mai multe ori, mort» – versul canonic” – *Sicriul singurătății*) și mai ales reevaluări lucide ale înseși atitudinii față de cuvânt („Tot ce se cântă în cor le place despoților / corul induce somnul / care lasă fără apărare spiritul uman” – *Orfeu, Cel Nou, încă ezită*; sau: „**Poezia slugarnică:** / cea care face inventarul realului / cea care face muzică / cea care răspunde la întrebări / cea care poartă oala de noapte a smiorcăiților” – *Teme. În așteptarea poetului blestemat*).

Refuzul de a scrie confortabil, după un rețetar tocmit și probat de alți condeieri, dă seama, în cele din urmă, de maniera individuală în care admite George Vulturescu să trăiască în literatură. E un semn deopotrivă că autorul e la curent cu devenirea liricii românești și universale, că își asumă noua *privire*. El știe ce are de făcut. Știe că reificarea – posibilitatea de a converti verbul în faptă –, oricât de mult i-ar zgândări orgoliul demiurgic, pretinde implicit o gesticulație care să articuleze la modul superior noul teritoriu, să-i garanteze validitatea: „Mi-e frică de fiecare vers nou, mi-e teamă să-l / scriu: dacă tot ce spune se înfăptuiește? / oare mângâie sau numai blestemă? [...] va să calce

¹ Radu Sergiu Ruba, *Un poet al Nordului* [interviu cu George Vulturescu], în vol. *Scene...*, ed. cit., p. 437.

² Laurențiu Ulici, *Poeți tineri transilvăneni*, în „România liberă”, an I, serie nouă, nr. 594, 22-23 februarie 1992, p. 4.

³ Gheorghe Grigurcu, *Jurnalul lui Alceste. Hărțuirea spiritului*, în „Contemporanul – ideea europeană”, an VII, nr. 3 (300) din 18 ianuarie 1996, p. 6.

⁴ Al. Cistelean, *Școala de expresioniști*, în „Cuvântul”, an X (XV), nr. 9 (327), septembrie 2004, p. 4.

peste nopțile noastre cu grele / copite sau va trece doar ca o șoaptă?" (*Nu ești singur când scrii*); sau: „Sunt răspunzător pentru acești câini / pe care-i asmut asupra voastră, pe străzi și-n / unghere, pentru aceste negre cuvinte pe care vi / le strecor sub pernă: / – Nu dormi, afurisitule, / ești în timpul vieții tale!" (*Trecutul care vine*).

Cuvântul scris *rămâne*, influențează destine (individuale și colective). Trebuie drămuț („Cuvântul e mai greu lângă alt cuvânt –/ parcă ar trage după ele morții din satul meu” – *Nu sunt urme*), problematizat la răstimpuri, împlânzit-provocat, nelăsat să se pervertească („Dezgustat și înjosit versul veacului: / nu vrea să devină text, nu vrea să devină / coajă, nu vrea să fie precum solzii pe / trupul nostru // Și totuși: băieții aceia sunt / atât de frumoși pe la cénacuri / dar scapă versul pe ei ca un pipi / și țipă când îi simt căldura // toate antologiile au miros de latrine” – *Scrisul agonie, II*; sau: „Urăsc rămășițele poemului strepezit” – *Oraș așteptându-și poetul*). Cuvântul, pentru George Vulturescu, este convulsie, zvârcolire. Lipsă-de-tihnă. Nu are de-a face cu „taifasul și [cu] sporovăielile mărunte”¹. Înainte de a fi rostit, cuvântul e rostuit. El vine din străfunduri și nu poate fi periclitat de dragul rafinamentului. Este o atitudine lirică ce avansează linkuri către un alt poet din Ardeal, Ion Mureșan (ne vine în minte poemul *Constituirea realului prin uitare*: „Tot ce am uitat, molozul, zgura, resturile/ constituie într-adevăr realitatea./ Lucruri și fapte pe care dinții nu le-au putut roade,/ cuțitele nu le-au putut înjumătăți, din aceste/ produse ale uitării/ pe care gheare obosite le scot mereu din baia/ de acid a memoriei/ și le aruncă cu scârbă afară, numai din acestea/ se poate construi cu adevărat o lume nouă”), creând un fel de complicitate underground, menită a salva poezia de idealul silit calofil.

O altă dimensiune ce determină o lectură subiectivă a existenței, producând egalmente un anumit comportament scriptural, e reprezentată de felul în care creatorul relaționează cu sine, cu ființa-i de carne și de sânge. Conștientizarea arhitecturii aparte a corpului propriu (datorată experienței traumatizante din copilărie) e transformată de autor, programatic, în investigare a unui alt mod de a scrie, care să-i legitimeze condiția existențială. Trăvialul generează astfel mai mult decât conotații estetice: capătă misiune ontologică, de *lămurire* (cu sensul de „trecere prin foc”) a individului „pentru a fi la înălțimea întâlnirii cu destinul”². Într-un atare context, „Ochiul Orb” se va dovedi catalizator al demersului ficțional și tot el va *lumina* calea artistului către lumea dinăuntru („Văd cu scrisul” – *Alegerea ochiului*).

*

**„Arză-te focul, poezie, precum mă ard și pe mine
țepușele cuvintelor în care-s rezemat...”**

Locuirea în poem îmbracă, în cazul lui George Vulturescu, valențe contradictorii. Ea îi stârnește marginile date și pe cele zăvorâte de el însuși, implicând întreaga personalitate a celui ce scrie. Îl așază în primejdie și îl smulge din sine spre a-i conferi alcătuire nouă („Până la o vreme trupul tău era poemul / apoi poemul a devenit trup / atunci ne-a trezit foamea de celălalt” – *Tensiunea detaliului*, V). Cum condiția de „stihuitor *ne-trebnic*” (Constantin Noica) nu-l ispitește (și nici nu ar fi vreodată îngăduită de neamul său din Tireac, care *oricum* îi reproșează trădarea îndeletnicirilor dintotdeauna: „Literale tale nu dau în spic precum grâul: / cum îți vei putea coace din ele pâinea de zi cu zi?” / m-au întrebat” – *Precum în cer așa și pre pământ*), poetul strămutat în Sătmăr nu prea are de ales: e musai să răscolească toate rosturile lumii ăsteia și să le zvânte bărbătește energiile; să întreprindă largi ocoluri prin vremi ce nu-și țineau socoteala și să încerce a le

¹ George Vulturescu, *Cuvânt înainte* la vol. *Cultură și literatură...*, ed. cit., p. 6.

² Petruț Pârvescu, *George Vulturescu. Scriitorul – destin și opțiune* [anchetă literară], <http://petrutparvescu.blogspot.com> (accesat: 14 noiembrie 2020).

da viață din nou, cu puterile sale.

Elanul acesta demiurgic, încăpățănarea cu care își probează soarta, silindu-se – prin scris – să sfideze destrămarea („Nicio moarte nu ne poate epuiza” – *Febra și virtuozitatea*), atribuie proiectului său liric și existențial o dimensiune tragică. „De mare jale și de mare minune iaste [...] cându toate faptele ceriului și a pământului împlă și mărgu toate careaș la sorocul și la marginea sa, la carea înțelepciunea cea vecinică le-au făcut și nice puțin nu smentescu, nice greșescu sămnuțu său. Numai sânguru amărâtulu omu...” – suspina Varlaam în *Cazania* lui¹. Poetul se dovedește „amărâtulu omu” care cutează să se abată de la drum. Care *se smintește*. El nu schimbă, desigur, ceea ce e de împlinit. Nu răstoarnă marile adevăruri. Construiește însă un adevăr numai al său, o „variație imaginativă” (Paul Ricoeur) asupra realului. Își acordă, fără să se iluzioneze („**Trestie** / ce cuvânt frumos, Domnule / Pascal // dar n-ai spus **trestie de carne**, / de vârtejuri de nervi, / de celule care încremenesc de frică, / care se blochează, se descompun / când vuitește neantul prin ele” – *Scrisul agonice*, VII), șansa de a fi (fost) altfel. Caută ceea ce se ascunde dincolo de existența propriu-zisă, accesibilă (care *se vede*), scoțând din adormire, din întuneric fapte, întâmplări, trăiri care *ar fi putut să fie*.

Coborârea în noaptea universului și a sinelui, în căutarea a ceea ce îi definește ființa oferă eului auctorial, dacă urmărim succesiunea volumelor de poezii, experiențe din care să ia aminte. Autorul sătmărean își transformă exodul liric într-o înlănțuire de popasuri și inițieri care, tălmăcite pre limba lui („Am deprins scrisul agonice / mânuind cuțitul din sat” – *Scrisul agonice*, XI), configurează o perspectivă aparte asupra realului, îndeosebi a celui dinăuntru, cu mult mai *viu*, mai *adevărat*. De fapt, realul acesta din urmă nici nu se lasă descoperit decât *după* depozitarea de existență din afară („Ca într-o năpârlire ieși de sub stratul fardurilor: ești ușor. / Ca o ceață” – *Vultur bătrân, pe Ceahlău*), *după* închiderea ochiului bun (dar care este oare cel *bun*?) și renunțarea la tot ceea ce i-ar putea perturba ritualul nocturn.

Traseul este unul sinuos, căci „limbajul nu e precum o păpușă în mâna circarului” (*Trecutul care vine*), iar sondările în arhitectura vârstelor nu se fac cu blândețe. Instrumentul de scris își recâștigă atributele de odinioară, el redevenind plugul (brăzdarul) ce sfâșie carnea pământului. *Cuțitul* ce crestează și pâinea, și trupul costobocului din Tireac. Și toate *vedeniile* ființei. Demersul creator se metamorfozează astfel în scenariu al schingiurii (amintind și de mișcările tot mai întetite ale aparatului de scris din *Colonia penitenciară* a lui Franz Kafka), împlinit sub ochii lectorului („Numai la mirosul sângelui meu vor porni ceilalți / lupi, numai după ce vei fi căzut în țărână / vor veni oamenii să te caute. **Mirosul / sângelui este vârtejul care mișcă lumea**. / Nu-l putem opri: lovește!... // Mă ridic să înfig cuțitul dar văd / peste gard privirile celor care așteaptă să / termin, așteaptă să le spun: **nici / o primejdie în poemul acesta, intrați**. / Mă apropiu de ei, îl izbesc pe primul, pe / al doilea: **fii ca lupul**, îi spun, fii sângele / poemului meu. Riști, cititorule?” – *Mirosul sângelui*) și atârnat din vreme în vreme de voci fantomatice venind din spațiul artei, al filozofiei ori al satului. Sunt tot atâtea echivalențe scripturale ale sinelui, aflate în perpetue tensiuni și resemantizări, pândindu-se și concurând unele cu altele. Iată starea de poezie a lui George Vulturescu!

Autoscopia zgândărește delirant rană după rană – *Țurui!*² –, cu o ferocitate ce dezvăluie, în

¹ Varlaam, *Opere*, alcătuire, transcrierea textelor și comentarii, glose și bibliografie de Manole Neagu, Chișinău, Ed. Hyperion, 1991, p. 21.

² Zice Irina Petras: „Refrenul nordic, violent și disonant, slujește perfect texturii sfâșiate a poemelor vorbind de forța stranie a unei seminții aparte” – în *Elogiul literei*, prefată la vol. *Grota și literele*, Cluj-Napoca, Ed. Eikon, 2013, p. 5. El face casă bună – adăugăm noi – cu un alt refren, la fel de pătrunzător (arhicunoscut în Ardealul de Nord), ce conține două dintre simbolurile agreate de George Vulturescu: „Să dau cu *cuțitu-n piatră*”.

egală măsură, oroare și desfătare – semn că poezia autentică nu poate fi dată pe mâna oricui („Poemul te alege ca fulgerul”). Îl muncește ea însăși pe cel care o creează (căci realul nu se lasă lesne convertit în stihuri), îi soarbe sângele, îi orientează trăsura către un scop anume, de la care nu se poate abate („Când zic cuvânt – opinează Gheorghe Crăciun –, zic de fapt sens. Ei bine, sensul acesta trebuie să țâșnească din carnea ta, din sensibilitatea ta somatică”¹). Ea nu este un exercițiu reconfortant, prin care să-și (pe)treacă timpul dat („Nu-mi face plăcere să scriu. Ca și cum ai schimba scutecele / veacului. Ca și cum ai extrage măselele cariate” – *Oraș așteptându-și poetul*), ci *țâpăritură*. Un ardelean neaș ar spune: ca să fie viguroasă, poezia trebuie „fătă, nu ouată”. Ea nu poate fi cuminte, șleampătă („ce să faci cu un fulger îmblânzit, / căldicel, căzut pe pietre ca un fular / de mătase?” – *Iedera e scribul*). Ea nu *mădărește*, ci tulbură cititorul, îi invadează toate simțurile, îl salbătește. Și iar *țurui!* Îl reîntoarce în bezna primordială, *ne-începută*. „Doar ești și tu parte a nopții” – l-ar asigura Octavio Paz (*Dincolo de iubire*).

Poezia îl sfășie, îl anulează pe cel care a scris-o, purtându-l de la ființă la ne-ființă și de la ne-ființă către ființă. Poezia e lemnul de cruce pe care stă răstignit, neînstare să se împotrivescă sortii și deopotrivă binecuvântat, „fericit, precum în scutecele mamei” (*Mărgeaua de sub limbă*). Pătămirea aceasta nu este neapărat una individuală. Este deopotrivă *compătămire*, empatizare cu creatorul autentic dintotdeauna, cu cel ales să întemeieze și să se reîntemeieze pe sine. O autosituare, smerit-orgolioasă, în descendență – să zicem – a unui Macedonski („În zare, lupi groaznici s-aud, răgușit, / Cum latră, cum urlă, cum urcă, cu-ncetul, / Un tremol sinistru de vânt-năbușit... / [...] Urgia e mare și-n gânduri ș-afară, / Și luna e rece în el, și pe cer... / Și bezna lungește o strașnică gheară, / Și lumile umbrei chiar fruntea i-o cer...” – *Noaptea de decembrie*) ori a poetului de curte al Preaînaltului Rege al Irlandei (din cunoscuta narațiune a lui Jorge Luis Borges), căruia i se cere să compună o creație unică, de o frumusețe încă neatinsă și departe de orice norme poeticești, un poem (sau „versul acela tulburător” – *Generalul armatei moarte*) care să emoționeze și să înfricoșeze. În care *demiurgia* să eclipseze *ingineria* („Nu mai există inspirație. **Există doar poeți / conectați:** la rețea, la bibliografii” – *Absida Nordului este amurgul*). Povestea spune că, după mai multe încercări (abile retoric, însă în urma cărora „în vine sângele n-a prins să curgă mai năvalnic” și „nimeni n-a slobozit răcnetul luptei”²), spre sfârșitul vieții sale, scribul – ai cărui ochi „păreau să privească foarte departe ori să fi rămas fără vedere”³ – îi aduce „cântarea” promisă. I se dăruiește un pumnal... „Despre poet – aflăm din finalul ficțiunii – se știe că și-a dat singur moartea îndată ce a părăsit palatul; despre Rege, că-i cerșetor și rătăcește pe drumurile Irlandei, care i-a fost cândva regat, și că n-a mai rostit poemul niciodată.”⁴

Mai degrabă blestem decât benedictiune, un fel de răscumpărare a înseși condiției de a fi, scrisul – în viziunea acestui autor din Nord – trebuie să smintească și să ucidă ca să vindece/să purifice: „Undeva-ntr-un poem se scurge tot / sângele de pe cuțitele lumii. Sub fiecare / cuvânt e sânge. Cuvintele sunt năclăite / de sânge // Sunt fiare la marginea poemului: / în mijlocul poemului și în mijlocul zilei / sunt fiare din ochii cărora țâșnește bezna [...] Cuvântul cheamă cuvânt în poem / cuțitul cheamă cuțit în mijlocul nopții / și în mijlocul zilei / Când strălucește în lovitură toate forțele / naturii sunt active: focul, aerul, / apa, pământul // La lumina lor treceți, voi” (*Sângele de pe cuțitele lumii*).

¹ Gheorghe Crăciun, *În căutarea referinței*, Pitești, Ed. Paralela 45, 1998, p. 242.

² Jorge Luis Borges, *Oglinda și masca*, în vol. *Cartea de nisip*, traducere de Cristina Hăulică, București, Ed. Univers, 1983, p. 307.

³ Id., p. 308.

⁴ Id., p. 309.

Scriitorul știe și vede multe, iar cunoașterea pretinde veghere – implicit în sine – și durere. Gestul transcrierii celor văzute eliberează doar în parte. Literele se convertesc câteodată în gheare ce scormonesc aproape organic rănilor poetului, îl așază în text (văzut ca reproducere ficțională a trupului propriu) cu trecutul, prezentul și viitorul său. Artistul e silit el însuși uneori să-și scoată cuțitul și să-l împlânte în „diavolul de cuvânt”. Ca să scape de sub hegemonia lui („aștept cuvântul să-i zdrobesc capul” – *Generalul armatei moarte*). „Definit ca singura armă dintre infern și om” – notează Nicolae Steinhardt în 1989, în ultima cronică scrisă înainte de a muri –, cuvântul „e apostrofat și defăimat”; „poetul adesea le vorbește cu asprime (cuvintelor – n.n., DM), de nu și cu violență; și totuși le este afierosit, nu se poate dezlipi de ele. Caută, dincolo de ele, adevărul [...] Nu încapă îndoială că ne aflăm în fața unor poezii neconformiste, bătaioase, nelăncede. Cu adevărat Poetul nu are de înfruntat dușman mai aprig și perfid și totodată de menajat prieten mai de nădejde decât cuvântul”¹.

*

„Ficțiunile sunt țărui care-mi țin pleoapele ridicate

să nu adorm, să nu se-nchidă ochiul...”

Motiv literar ubicuu, aproape tematizat, Ochiul Orb conferă originalitate și vigoare liricii lui George Vulturescu. Simbolul copleșește prin diversitatea conotațiilor, generând totodată conexiuni subtile între volumele autorului și chemând într-o anume vedere pe cel care le parcurge: „Dar poemul nu are timpul său / el e timpul altuia care-l va citi / și morții mei devin morții lui / și frica mea devine frica lui / și urma mea prin omăt devine urma lui” (*Nu sunt urme*). Este un exercițiu de complicitate care creează eului biografic, odată cu punerea-de-sine-în-text, prilejuri de a face descinderi în arhitectura memoriei – individuale, de trib, universale – și de a strămuta ceea ce descoperă, îmbogățit, în carnea versului: „trebuie să cobori când scrii / să te amesteci cu glia și sângele / dintr-o privire în altă privire / dintr-o carte în altă carte / din vizuină în vizuină” (*Tensiunea detaliului, I*). Altfel spus, ca proces de convertire a lui *a fost* în *era să fie* ori în *de-ar fi (fost) să fie* (dacă ne lăsăm ispitiți de rostirile noiciene), reprezintă în același timp o invitație în lumea omului viu din spatele textului, cu împlinirile și angoasele proprii.

Aici, fiecare strat, zgândărit în noaptea lui, geme de înțeleșuri, sloboade chipuri și locuri care se metamorfozează sub privirea poetului. Ogândite și ogândind în egală măsură, umbrele acestea, deseori terifiante, corup realitatea profană, limitativă („Acum **când scriu** văd cu poemul ceea ce nu am văzut / zilnic” – *Podul sau dictatura ochiului*) și tot mai puțin îmbietoare, îi trădează efemeritatea, lipsa de consistență („Stau în cubul de beton al orașului / dar urc zilnic, literă cu literă, prin versul meu / pe Stâncile Nordului: ceea ce văd mă-ndepărtează / de voi...” – *Unde este o piatră apare și ingerul*). Vederea în afară, a ochiului teafăr, este de aceea compensată de *viziunea* Ochiului Orb, explorator al lumii lăuntrice, *durabile* („jarul Ochiului Orb poate păstra ceea ce a văzut, / adânc, sub cenuși, / precum giulgiul i-a păstrat Mântuitorului Chipul / Glorios” – *Printre vânătorii de orbi*) și martor al aducerii ei la lumină.

Poemul ia naștere tocmai din acest joc continuu *înăuntru-în afară*, construit fiind din frânturi de existențe ce așteaptă în nerânduială, precum piesele de puzzle, intervenția inaugurală a Jucătorului. Singurul care le poate cât de cât struni. Cum forțele aflate în conflict (văzute și nevăzute) își continuă lucrarea, neputându-se acomoda cu văduvirea de supremație (îndeosebi în primele etape ale activității creatoare), noul univers prelungește zvârcolirile, ebuliția („Ca o bulboană e scrisul, / ca o

¹ Nicolae Steinhardt, *Cuvinte și fotografii*, în „Steaua”, an XL, nr. 3, martie 1999, rep. în vol. *Primejdia mărturisirii. Convorbiri cu Ioan Pinte*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2012, p. 22.

respirație animalică înfrigurându-ți ceafa, / spatele, mâna” – *Monolog întretăiat de voci. În cafenea*) – trădate acestea în stihuri uneori zgrunțuroase, abrupte, aruncătoare de fulgere, în stihuri care „clănțnesc”, „fermentează”, „sângere”, „latră”, (se) smintesc („Cel mai greu este când literele își ies din minți / și umblă singure ca barbarii lui Kavafis / pe la porțile orașelor” – *Negura. Pe drumul spre Emaus*; sau: „N-ai vrea să fii acolo [...] literele nu sunt fire de iarbă / literele nu sunt patul nimănui / nu poți ațipi în cenușa lor / iarba literelor e doar o intrigă a ochiului smintit / de dogoarea nopților” – *Frumusețea era un copac fulgerat*), se chircesc sub metafore carnoase ori sfredelitoare („Toată noaptea am văzut viermi cum ieșeau de sub / argilele culorilor. Șerpuiau pe tablouri ricoșând metalic...” – *Berării de toamnă cu pictori*).

Alteori, asistăm la o conciliere a perspectivelor, relevabilă în poeme precum *Quadriga* („Ochiul meu Teafăr și Ochiul meu Orb / nu se tâlhăresc unul pe altul / nu-și otrăvesc unul altuia fântânile / nu-și sparg gheața de sub celălalt”) ori *Tensiunea detaliului* din vol. *Alte poeme din Nord* („Tânăr copil, lângă poarta lui / Achim, o țepușă mi-a zdrobit un ochi. / Acum printr-unul îmi curge neantul / iar prin celălalt iarba Nordului: // două tunele prin care mă îndrept spre voi”). Sunt rarele momente când realitatea se lasă descifrată – poetic – cu toate simțurile, într-o nesilită împreună-lucrare a cerului și a pământului: clipele acelea de grație, când „versul te apropie de zeu” (*Tensiunea detaliului*, V, vol. *Tratat...*), când ți-e teamă să-l „scrii până la capăt / îl lași să trăiască / ca și cum ai refuza / să pui în lanț / un câine drag” (id.)

Toate la un loc dau seama de obsesiile celui care scrie – angoase ale minții și deopotrivă ale corpului –, ale creatorului care, în ciuda tuturor arderilor și irosirilor, nu poate exista decât întru poezie: „cazi în gol / ceea ce vezi și ce strigi ești tu însuși / cineva ți-a aruncat frânghia scrisului să te agăți / cine strigă / cine aude // străin în mijlocul acestor cuvinte / care nu mai sunt ale cărții ci ale tale / e vid și e frig / în același timp / nu știi cât e al paginii / și cât al dogorii trupului tău...” (*Complicitatea lecturii*); sau: „scrisul e legea după care viețuiești” (*Litera n-are martori*).

Anxietatea sporește pe măsură ce artistul, biet purtător de cântec, amăgit cândva că „textul e [...] o sthie a creierului în flăcări / în care moartea nu poate pătrunde” (*Litera adulteră*) conștientizează că o creație născută și din carne, adică din lut, nu ar putea împărtăși decât aceeași condiție: a putrezirii, a finitudinii. Fiecare vers devine astfel un pas către moarte („Curva de moarte pe care n-o poți refuza” – *Pentru atâta frumusețe*), către propria moarte („Literele sunt racle, [...] ești gata înmormântat / pe când îți scrii numele...” – *Cerurile ocrotesc poemul terfelit*; sau: „un clopot de lut ne sunt literele, / de cenușă” – *Ditirambi. Pe pietrele Nordului*). Trupul operei se trece – iată – împreună cu trupul autorului ei. Amândouă parcurg același drum (având un sens dinainte prevăzut: „ – «Singura regulă a Nordului este să / înaintezi...»” – *Nordul e în față, precum moartea*), trec prin aceleași vămi. Se pierd și se regăsesc, se tatonează reciproc, se absorb și se resping. Se destramă, învață să moară ca să (se) poată urzi din nou. Nu există însă altă cale, căci – de la Rilke citire – „noi suntem doar coaja, frunza doară. / Moartea cea mare, ce-i în orișicine, / ea-i acel fruct pe care totu-l împresoară” (*Cartea sărăciei și a morții*, trad. Maria Banuș). Numai poteca aceasta, cea hărăzită, poate împlini – trăindu-i-se spaimele, provocările – și cântecul, și purtătorul: „pentru o clipă / de zbor trebuie să culegi grăunțele / mizeriei din lut” (*Eremitii*, II, 5).

Avem în fața noastră, ca cititori, însăși drama celui care vede, care, călăuzit de Ochiul Orb, caută să despovăreze de lut timpul real, dinainte hotărât, să-i afle miezul și să-l priceapă. E drama celui care își descoperă, netrucat, adevărul lui. Și e silit să-l îndure. Și să-l mărturisească: „Am sosit acasă prăbușindu-mă tulburat la masa de lucru. / Scrisul mi se părea o pâlnie în care deversam toate / imaginile adunate, rupte și smulse din trupul orașului. / Zeflemitor, de pe grămada lor, Ochiul Orb apostrofă: / «Nu vedem niciodată decât ceea ce purtăm în noi înșine!»” (*Hagiografii pentru Ochiul Orb*,

V). Ochiul beteag, cel care l-a împins către poezie ca *altfel-de-vedere*, capătă, cu fiecare nouă experiență, atribute suplimentare: este „retina pură”, „narațiunea în extaz”, „sensibilul încremenit”, „plasma originară a lumii”, „cenușa cărților”, „abatorul unde ard spaimele nopților noastre”, „sicriul în care îngropăm divinitatea”, este „ombilicul dintre scrisul meu și neant” (*Ochi în ochi*).

O atare condiție, care îl apropie și îl distanțează de „stirpea zeilor”, a celor care nasc lumi grație cuvântului, își pune amprenta implicit asupra atitudinii vizavi de sacru. Raportarea la divin – chiar dacă nu avem de-a face cu o lirică de substanță religioasă – e observabilă, în ambivalența ei, încă de la începuturile creatoare până la textele publicate recent în presa culturală. În volumul *Gheara literei*, spre exemplu, descoperim stihuri îndrăznețe, ce resping orgolios subordonarea („Nimic de la zei, nimic pentru / zei în scrisul agonice: doar omul. Doar pentru ospățul său” – *Scrisul agonice*, VIII), zădărniciind atingerea sacrului de către poetul aflat sub blestem: „Scriu cu febră în trup / sau poate cu diavolul hohotindu-mi / prin vene” (*Scrisul agonice*, I). În alt loc, îngerii ce par să călăuzească ființa lirică pe pietrele Nordului se risipesc – *fete morgana* – cu fiecă clipă de intimitate în preajma lor, sancționându-i nimicnicia și sporindu-i revolta, așa cum se întâmplă în textul *Numai piatra stă să aștepte fulgerul*, din volumul *Alte poeme din Nord* („Și ce dracului îmi rămâne de făcut, sus / pe munte, decât să privesc norii, îmbibați de / culoarea luturilor / decât să-ți hrănești puterea din insolența altei puteri? // Omul nu trebuie să agraveze și mai mult această / relație // Numai piatra stă să aștepte fulgerul”), pentru ca în *Ditirambi. Pe pietrele Nordului*, însăși divinitatea, în sacra ei indiferență, să refuze dialogul cu propria-i creatură („Nici nu vii spre mine, Doamne, nici nu te / îndepărtezi. Te scufunzi în Tine cu fiecare strigăt / al meu ca și cum aș săpa cu strigătul în / trupul Tău și nu dau nici de un fir de apă / în care să-mi înec memoria în memoria Ta”). Regăsim, și aici, legătura de care vorbeam: *compătimirea* subterană cu creatori din alte vremi și spații culturale. Ea prelungește, cu noul Orfeu, tragismul dintotdeauna al condiției umane, exprimat, printre alții, de Benjamin Fundoianu („da eram singur încercam să aflu unde-i Dumnezeu / [...] / am sfâșiat pânza cerată a neantului / unde-ar putea să se ascundă să se îngheșuie / unde-ar putea de-atâta vreme să îmi apese pleoapele” – *Cât cuprinde vederea*) ori de Lucian Blaga („De ce m-ai trimis în lumină, mamă, / de ce m-ai trimis?” – *Scrisoare*).

Pe de altă parte, *muntele* pe care-l urcă sisific Poetul (cruce de bunăvoie aleasă) este și o încercare de reînnoire a legământului cu Dumnezeu („Lasă-mă, Doamne, să zugrăvesc pietrele / Nordului. Orfan de catedrale, cum să te laud? / Sărac, adăstez lângă ele și sărut urma fulgerelor / ca o raclă a numelui cu care mă strigi // Aura e un privilegiu al zugrăvilor” – *Psalm*; sau: „Te-am văzut, Doamne, / cu o mie de litere te-am văzut când am scris / până ce ochii mi-au sângerat” – *Printre vânătorii de orbi*), de recuperare a sacrului („și am văzut / crucea: / era goală, Doamne, și m-am cățarat pe lemnul ei / să ne se afle că lipsești / să nu-și poartă nădejdea cei care văd // pe lemnul crucii din dreapta era ochiul meu bun/ pe cel din stânga era ochiul meu orb” – *Mărgeaua de sub limbă*), o tentativă de a câștiga prin poezie, la Judecata de Apoi, dreptul la mântuire, la revelație („Eu ridic zi de zi câte o piatră de pe cărare: / o țin în palme ca și cum Dumnezeu ar / putea sta în miezul ei. / Doamne, îi strig, când îmi vei răsfiga cenușa / printre degete, tu mă vei putea vedea?” – *Pietrele și literatura română*).

Până la urmă, ocolul acesta smintit printre văgăuni și stânci, pe sub fulgere, urmărit de ochii fiarelor s-a convertit într-un exod prin raiul-iad dinăuntru, prin Nordul din sine: „Cel care rățăcește merge către el însuși” (*Poemul de la ora trei noapte*).

♦ MIRCEA ȘTEFAN (S.U.A.)

Poezii

Dor de ducă

vâslești în larg pe o coajă de nucă
barcă în imensul ocean
te crezi liber
pulsează în tine dorul de ducă
copilăria
era un țarm la geam

se schimbă rapid cerul
trec stâlpi de telegraf
lipit cu totul de sticlă
miros de toamnă sau de un gând hoinar
acolo carele Iancului susură cântec
peste dealuri
peste Feleac

a fost un dor de ducă
lanuri de grâu un dar
tu ești același
Crișul curge leneș
într-o seară ce trece scalar

Trăim o poveste

este aceeași poveste într-o octavă
nesfârșit portativ transilvan

Esenin s-a sinucis într-o cameră de hotel
cu nume atât de frumos Engletere

Federico Garcia Lorca a fost împușcat din
greșală

așa au anunțat ziarele în zori
numai florile răului trăiesc și vor trăi
cât această lume va exista pe pământ

jarul se stinge cu apă
s-au e lăsat să îl ucidă aerul
după ce focul s-a terminat

Cândva undeva

cândva am publicat un poem
ceva despre cuvintele limbii române
la o mare revistă din Cluj

a fost pentru mine mai mult decât un cadou
și azi încă aud:
hai să ieșim din tăcere
sângele pietrei ne cere
asemeni cuvintelor limbii române
pe rând

Inima Transilvaniei

lăsați-mă cât mai aproape de inima
Transilvaniei
acolo și sufletul meu s-a aprins
vreau să pun flori în potirul cu daruri
să caut imagini pentru oamenii ei

urc muntele cu o singură țință
să ajung însetat la izvor
Transilvanie casă

oglindă
ziua de naștere a trupului dor

cântecul mut a lui Blaga pătrunde
printre fânețe sub stânci
muntele vânăt văzut lângă moarte
neasemuitul poet cu nume Cotruș

inima Transilvaniei ascunsă sub cetini
mă îndeamnă să scriu un vers lung
mă ascunde de vremuri
îmi declară iubire
aici pentru veci aş vrea să mă trec

Transilvania mea dumnezeiesc de frumoasă
ici am iubit
am trăit
am fost viu

Decembrie pandemic

privim cum vin și se răspândesc frunzele
toamnei
ochii tăi mai senini ca oricând urmăresc
și-mi amintesc iubire ce vremuri alte
se strecurau printre crengi și brocarte

clipe de aur se vremuiesc
azi am plantat un pom

încă mai are frunzele verzi
cum întreg universul
destul de înalt uniform

mai vreau să îl văd cum ajunge înalt
plin de păsări albastre
surâzând fericit către cerul curbat
către astre

sunt tot mai mic gârbovit
nemulțumit cu pământul rece de sub copaci
mă chinuiesc să îți dedic un poem de dragoste la
această oră târzie
spunându-mi
nu mai ești tânăr
sub greutate sapei umerii dor și totul e greu

soarele s-a ascuns după nori
înmiresmat cum ești tu
iar cum observ
talentul meu din ce în ce mai firav
se zbate printre cuvinte

Jean Nicolas Arthur Rimbaud este departe
a rămas tânăr în amintirea mea
dar nu l-am întrebat dacă vreodată a plantat
pomi
el își ajunge sieși acolo într-o corabie
decembrie pandemic se scurge pe lângă pădure
așa singuratic

◆ EMILIA AMARIEI

Poezii

Tăcerea bobului de grâu

Se încruntă dragostea, se încruntă;
primește, Doamne, crispările sale,
ca pe niște lacrimi din giulgiul durerii,
scrie-o în Cartea Vieții, fă-i parte la înviere,
n-o lăsa să mai sângereze
prea mult sub altare...
Împlinește numărul sfinților care strigă
Până când?... Până când?...

Poate să vină întunericul
noii sori își vor proiecta lumina în el
numai dragostea să nu piară.

S-a dus frumusețea din inima lumii,
s-a vândut iubirea pe doi arginți,
nu mai plânge nimeni moartea mugurilor,
cu toate că se știe de unde vin apele amare.
Lacrimile cerului meu otrăvite curg
piere poporul îngropându-și mai întâi
buciumele, istoria, credința,
ca și cum o mamă și-ar privi
copiii înecându-se
și nu țipă, nu plânge,
nu se aruncă în val după ei,
ci stă împietrită pe malul surpat.

De ce mai strălucești pe lumea asta, soare?
Oare cum de mai străbați cerul atât de sărac?
Iată, marea cuvintelor nu te mai ține pe aripi.
Vreau să te prind în pumnul meu, să te strâng

Treizeci-arginții

zâmbetele îmi parvin
pătate prin ferestrele vieții
pe care îmi scrii cu degetul inimii
te iubesc apăsător de mult
nu-mi ucide poemul
fără el sunt doar tăcere stânjenitoare

nici măcar toamna nu poate smulge
din mine frunzele veștede
ale trecutelor iubiri
crudă – palma timpului
ne deșartă pe valul nopții
întunecând oceanul cu vise

dacă tace clopotul s-a sfârșit lumea
totuși un greier își frământă arcușul
prin gânduri care se scriu cu
nectarul zeilor în loc de cerneală
iată de ce sângerează albastru buzele mele
încercând un zâmbet

în imperiul răului bunătatea este
cel mai mare dușman
suntem înșelații fără de preț
lipsește puțin să-mi scot și eu
din întunecatul Yin treizeci-arginții

Pe marginea visului

Prin oasele mele e frig de o vreme
coloane de gheață îmi sprijină carnea
am strâns un munte de timp
credeam că l-aș putea aduna precum iarba
să-l clădesc pe axele zilelor
(adăpost pentru iernile care vin)

frigul va trece și în fiecare primăvară
voi deveni frunza altui copac
firul altei ierbi, cuvântul altui vers și
voi putea trăi tot atâtea vieți – câte vise

uneori vine moartea și în loc de cruce
împlântă cuvinte la căpătâiul poemelor
din rochia cernită a pământului
cuvintele răsar ca niște lăstari

colorez poala iubirii cu metafore
poemele se bucură și cresc
în pântecul spațiului

noaptea mă întâlnesc cu poeții planetei
care se așază pe marginea visului
descifrând nimicul expandat în cuvinte

Treceau pe drumuri umbre...

Trecea un om pe drum cântând din frunză
Și nucii plini de păsări tremurau,
O inimă-într-un piept bătea ascunsă,
Iar câinii sorții-n depărtări lătrau.

Se cheamă deal cu deal, în zorii zilei,
Și vânt cu vânt adie prin frunziș,
Miroase-a iarbă câmpul alb al filei,
Pe care-am scris cruciș și curmeziș,

A iarbă și-a pământul rupt de sapă;
Sudoarea-mi udă tâmplele... și scriu,
De dragul turmei albe ce se-adapă
În valea unei văi dintr-un pustiu.

Dar vine seara lumii obosite;
Trudite gânduri mișună prin văi,
Se-ntorc din țărini fețe ponosite
Și-n mine ard cuvintele-văpăi...

Treceau pe drumuri umbre fără număr,
Pădurile se lepădau de munți,
Venise noaptea ce-mi dormea pe umăr
Și liniștea cu pașii ei cărunți.

Am fost...

Am fost multă vreme plecată departe,
La clicul distanță de viață m-am dus,
Să caut lumina cea stinsă prin moarte,
Să-mping răsăritul departe de-apus,

Am fost să vorbesc cu-mpăratul luminii,
Să dea bucuriei zbor lin spre pământ,
Să-ngroape tristețea ce scutură crinii
Din inima lumii bătută de vânt,

Am fost după nori să aprind niște stele,
Să pâlpâie cerul prin ei scânteind,
De griuri să spăl înălțimile mele
Și mantie-albastră pe boltă să-ntind,

Am fost sau n-am fost după ochiul tăcerii,
S-aud cum se bate prezentul pe cruci,
Sub cuiele strâmbe, sub cuibul durerii
Pe veci blestemată să ardă-n răscruci.

Am fost după dealuri să caut izvoare,
În stânci am lovit cu toiege de flori,
Iar ape-au țâșnit în sclipiri curgătoare,
Sub raze de-opal izbucnind dintre nori.

◆ CONSTANTIN PREDA

Poezii

Aproape că uitasem

cu un ochi rîd
cu celălalt plîng
abia îmi ajung toate bătăile inimii
abia îmi ajung

aproape că uitasem
cum zboară în v cocorii peste iaz
cum se prelinge o lacrimă
pe obraz

aproape că uitasem
cum cade bruma pe zăvor
o, câtă toamnă e
în frunzele arțarilor ce mor

cu un ochi rîd
cu celălalt hohotesc
marginile lumii
în noi se prăbușesc

aproape că uitasem
să știu să plîng
abia îmi ajung toate bătăile inimii
abia îmi ajung

Cerbii își scriu numele pe ultimele fire de iarbă

ești ca o ciută
speriată și neîncepută

toamna îți leagănă sferile
ai sânni ca, tomnatece, merele

ah, raza aceea ce face să tresară securea
în cea mai frumoasă floare adoarme pădurea

în ultima filă din ultima carte
râsul tău coboară stelele, mai alungă o moarte

încă un sfânt privește prin gaura cheii
toamna miroase ca floarea femeii

cerbii urcă prin noi praguri celeste
noi privim înlăuntrul nostru prin nori de
ferestre

cerbii își scriu numele pe ultimele fire de iarbă
de ce gura ta (pe gura mea) se-abate suavă și
oarbă?

Hotar

e ultima noapte
de toamnă spre iarnă
lupii beau vin
dintr-un cântec de goarnă

lumina e tristă
ceasornicele se dau înapoi
în lampă ard
șiraguri de ploi

e ultima noapte
de măreție nebună în munți
rămân pașii noștri
sa treacă singuri pe punți

e ultima noapte

se destramă himere
eu sunt frunza de ulm
iar tu mireasma de mere

te iubesc
dumnezeu deschide fereastra spre iarnă
din litera mea atât de cărunță
începe sa cearnă

Cântă goarna iernii

cântă goarna iernii
cântă o goarnă
mi-aș săpa-ntr-un fulg de zăpadă mormântul
când începe să cearnă

cântă goarna iernii
cântec de gheață, cântec subțire
aș adormi într-un sicriu de flori
îmbrăcat în cămașa de mire

si această-nmormântare
tot un fel de nuntă ar putea fi
să mă îngrop în câmpul de flori
al unei poezii

cântă goarna iernii
mireasă să-mi fie
cenușa ce rămâne
dintr-o poezie

Un sărut

un sărut în colțul buzelor
vai, un sărut
ca focul pe care îl pun olarii
în lut

ca focul pe care îl aprind
(noaptea) olarii
ca floarea roșie
ce-o scutură arțarii

un sărut ca un descântec

un sărut ca o șoaptă
un sărut
de agrișa coaptă

un sărut ca un psalm
un sărut năvalnic și orb
un sărut din care
și îngerii sorb

un sărut ușor ca o frunză
un sărut în două frânt
un sărut ca o evanghelie
dintr-un singur cuvânt

un sărut în colțul buzelor
vai, un sărut
ca jarul pe care-l frământă olarii
în lut

Ard ultimele ruguri de frunză ruginie

ard ultimele ruguri de frunză ruginie
ard ultimele ruguri
uneori îți confund buzele
cu jarul ce rămâne din struguri

cu jarul dulce
cu lumina de frunza de arțar
eu cred ca ești făcută
din miere și jar

ard ultimele ruguri de toamnă
umbrele frunzelor se-ngroapă în pământ
țipătul verii
îl simt în mine răsrânt

ard ultimele ruguri de toamnă
ard ultimele ruguri de frunza ruginie
din tine spre mine
pleacă o dulce urgie

ard ultimele sfeșnice
ard ultimele ruguri
uneori îți confund gura
cu jarul ce rămâne din struguri

◆ MARCEL MUREȘEANU

Poezii

Conspirația binelui

Cred într-o ordine deplină
a picăturilor de apă în mare
și, așa cum nu vreau să aflu
dacă tu mă iubești sau nu,
așa nu vreau să știu nimic nici despre ea.
Îmi sunt de ajuns credința
și dragostea, am îngropat
sabia însângeraată a întrebărilor.
Mă scutur și înfloresc,
cad și rămân în picioare.
Sunt Faust. Caută-mă în Carte!

Un semn gânditor

Cât de nemișcată stă linia
culcată pe spate, câtă rigiditate are,
e pregătită să treacă mii de tălpi peste ea.
Sunt drumul și calea, gândește ea,
și nu mă pot ridica de aici,
altfel numai convoaiele rățăciților
vor traversa necunoscutele spații
care când urcă la cer când coboară.
Toți se roagă să nu se piardă,
iar în încăpătorea ei memorie
fiecare să se regăsească pe sine.
Dar eu, mai mult decât pe oriunde,
trec pe linia vieții din palma mea
și acolo, ca pe o frunză verde de coca,
nutresc iluzia că voi mai trăi
până să termin ceea ce nu pot termina
niciodată. O lumină spasmodică
îmi spală ferestrele dinspre întuneric

și văd cum invadează plajele,
pe firele lor întinse de pe o parte pe alta
a oceanului, păianjenii galbeni
în cea mai mare debarcare din istoria sângelui.

Vizita de noapte

Iedera, iedera, ca un înscris pe gardul de lemn,
ca un text vegetal netradus încă.
Mierlele îl citesc și se sperie,
e istoria unei ființe care a vrut
să ajungă la cer prin puterile sale.
Mierla își cheamă puii și le spune:
o vedeți?! Niciodată n-a renunțat să zboare!
Iedera e zoroastristă,
adună razele soarelui, le taie mărunț
și le topește în sângele ei.
Scriitorul Dima Kuzmici,
un burlac din vecini, care a scris
despre bătălia de la Kulikovo,
din 1380, e îndrăgostit de iedera mea,
de când i-a intrat pe fereastră
și l-a legănat toată noaptea.
Și acum are urmele ei pe gât!

Barca de sticlă

Vine moartea și nu bate la ușă,
deschide și întreabă: ești gata?
Gata! Răspund și-mi iau bocceluța.
Mergem noi așa tăcuți până la barca ei
și ne udăm pe picioare de la iarba deasă...
O să răcești, moartea! scap eu o vorbă proastă.

Nu-i treaba ta, ricanează dumneaei,
și pregătește adormitorul.
Când să ajungem pe mal
o trag tare de mânecă:
mi-am uitat caietul și creionul!
suspîn eu.
Întoarce-te și le ia, pentru asta te iert!
Mă-ntorc eu, dar când văd
câtă vraște-i în casă
mă apuc de dereticat.
La sfârșit uit de toate și încep
o perorație despre coniac cu Romulus,
sculptorul. Între timp și moartea adormise
că pornise o briză ușoară, cât o părere de bine.
Uită de mine.
Nefericită zi! îmi zic seara,
când mă culc pe trei petale de roze
și-mi întreb doctorul
dacă poate veni în zori pe la mine.

Nu uita să-ți spui rugăciunea!
stăruie el, dar cu o voce schimbată,
de parcă nu era a lui.

De când aștept

Pietrele pluteau deasupra apei
iar eu mă uitam la ele
și nu-mi venea să cred.
Vâsleau spre țărm, indecise,
ca niște nuferi.
Înviase ceva în ele, le străbătea un fior,
se întâmpla minunea erei noastre.
Pietrele vii mi-au făcut semn că m-au văzut,
s-au ciocnit unele de altele
și un sunet ca o pâlpare de flacără
s-a răspândit în mintea mea,
conectându-mă la prima secundă.

◆ MARIEVA A. DEMETRESCU

Poezii

De prea multă dragoste

De dragoste nu se mănâncă;
la naiba, dragostea n-o fi vreun praznic.
E atunci când sufletul îți toarce în așternuturi,
când ți se face sufletul ca un motan bătrân
care se știe bine cu Chopin,
care se are bine cu Bach
și-a locuit cândva la Operă.

De dragoste nu se doarme,
de dragoste intrăm cu totul în beznă;

De dragoste mă îmbrac pe întuneric,
de prea multă dragoste mă îmbrac în taină,
nu mai risipesc nici candelile,
nu mai aprind nici lumina,
nu-mi mai pornesc nici măcar sufletul,
ci îl las acasă să toarcă;
și totuși vreau, vreau cu nerăbdare
ca din dragoste
să mă îmbrac
în soare.

Poesis

Ar fi trebuit să-mi întorc cuvântul,
să-l întorc împotriva ta
acum multă vreme;
nu să-l pun pe la sărbători,
nu să-l aștern pe la praznice
încât să soarbă cu tine din același pahar,
încât să scrie cu tine
același vers de dragoste.
Stau și privesc fiecare femeie în parte;
de la o vreme le număr
pașii de pe bulevard,
le adulmec parfumul vărat
de teamă să nu-l regăsesc
în poemul tău; de teamă
să nu fi scris tu în ritmul pașilor lor
măsura vreunei strofe.
Ai făcut din inima mea un Moulin Rouge,
ai făcut din inima mea un bordel pentru
muzele ce le risipești în cuvânt.
Eu le vând cheile palmelor tale,
eu le conduc la ieșire
mai apoi, în zorii zilei,
cu ochii nedormiți câtă vreme
tu te ascunzi ațipind
în așternuturile purpurii din dormitoare.

Cu fața înspre timp

La naiba, aș vrea
să decojesc partea rea
a feței tale așa cum
decojești un măr.
Așa aș vrea să te scap, neuitatule,
de întreaga nenorocire
pe care o duci în frunte
și o aduci în lumea dimprejurul nostru.

Dar nu pot,
nu pot, Doamne, să fac nimic:
trebuie să te regăsesc mereu
întors cu fața spre timp
mereu, mereu înspre timp.

Tu ia aminte,
și nu mai arcui așa
sprânceană ta dreaptă,

că eu aș vrea să-ți împart chipul
în doua emisfere
ca două regiuni mai mici
efemere,
care se vor prăbuși
și vor tremura și vor viscoli
și se vor ascunde, sfârșindu-se,
vor obosi înspre amurg, lungindu-se...
și tot pe mine, lecuindu-se,
m-or răscoli...

Dans ipotetic

Dacă tu nu vii până mâine,
dacă tu nu ești azi deloc,
eu de ce mai sunt, din coasta cui mă trezesc
dimineața înspre amiază
și prăznuiesc pe coloana infinitului?
Înspre ce mă îndrept dacă gleznele mele
nu mai știu când plouă, dacă nu se mai
lovesc de zimții cu frunze alungite în coamă?
se va odihni în mine însuși soarele, tocmai
acolo unde conținesc păsările
cu toate aripile lor.

O, de ce ți-au dat ție coasta mea
ca să întârzii
cu ea?

◆ DANIELA FULGA

Şase poeme

să locuieşti în casă de şarpe
să nu mai pui mâna
pe
nicio
carte.

ochiul din floare
să se aprindă,
buzele-n mare
sărutul să-i stingă.

în rod, livadă şi casă,
ferestre deschise spre zid.
sfâşierea-n cer de mătase,
gâlgâind se varsă-nţelesul în vid.

veţi bea amândoi din pocalul
cucutei cuvinte de stea
mireasa în negru adună
făptură şi literă-n ea.

aceeaşi rădăcină.
nici floare-n desăvârşire,
nici om, nici vierme, nici pasăre.
doar literă clară şi carte,
făptură amfibie
cu
înţelesuri spre moarte.

mâinile acestor femei bătrâne
ţin în căuşul amiezii
lumea ca într-un leagăn de ceară.
din adâncuri,
asprele voci ale mamei
sting

jarul,
sufletul încins al fetelor nubile
fără
de
bărbat.

cea mai urâtă femeie
este
mireasa
râvnită de toţi bărbaţii
împuşcaţi în inimă
pe gheaţa subţire a zilei
vremelnicia zgârie-a-morţiu
tălpile
celor săraci
cu sufletele desculţe.

întotdeauna mai mulţi ochi
văd mai multe.
doar ochiul cu pleoapa căzută,
el singur – dintre toţi cel mai scâmos,
el singur
măreşte în beznă pupila.
acolo
se cuibăreşte
geamănul nostru de-dincolo-de-carne.
în van clipeşte înaintevăzătorul, în van
noi îl ascundem tot mai mult
ruşinaţi
alunecăm în afară
din orbită-n orbită
facem sens din înstrăinare
din orbire-n orbire
tot mai aproape,
seducătoarea făptură-de-piatră
aşteaptă dincolo de drum.

◆ VALERIU VALEGVI

Poezii

De vor veni

De vor veni istoricii
să se intereseze de saga
eului acesta
bolnav de înseninări
atent la mușcătura picăturilor de ploaie
critic cu erezia viziunilor
să le reamintești că
toamna e-n noi

Inima îmbărbătând-o

Nu te-au părăsit candorile
cântatul fără partitură
poate să aștepte (până
la paștele cailor)

frumusețile de odinioară
s-au scurs într-un pahar ciobit
alămurile pușinelor tristeți răsună
pe poteci sufocate de bălării

semnele zodiacului
să le fi tălmăcit cu temei
fericirile te-au sărit?

să-ți ascuți inima
zi de zi îmbărbătând-o

Fanteziile, poftele

Fanteziile
la care ți-a rămas gândul
interzise
bunului simț

se răresc
rând pe rând încovoiindu-ți ochii
regretul
că nu le-ai consumat cândva
nu mai e de actualitate

perete în perete cu poftele
fanteziile
dintr-un trecut vibrant
pălesc
încet-încet înconjurându-ți fruntea
ca un halou
nu știi
de te vor mai încerca vreodată

Ruperi de ritm și maci

Cine va îndrăzni să schimbe ceva
din alura anotimpurilor din noi
va sfârși în lada istoriei.
anotimpurile și-au lăsat urmele
în lutul insomniilor noastre.
sub tăcerile nukului din preajmă
au exersat un joc al aparențelor.
parcă mai ieri ne scăldam
în albia lor presărată
cu ruperi de ritm și maci

Cu un ochi

Doar așa te-ai obișnuit
cu nopțile și zilele
clocotind de scenarii
supuse aceluiași zeu
hoinărind ca o nălucă.
până aici te-au adus pegașii

scribii din vremurile de aur
ți-au întors spatele
cu aceeași inimă
ți-au prescris cazne ușoare
în proaspăt lăstăriș.

porțile însinguratului
nu s-au mai deschis
otrăvurile s-au volatilizat
(să fi scăpat de o grijă?)
pentru ca într-un târziu
să hohotești cu un ochi
spre nisipurile cântătoare

Emoții pe abac

Și uite așa
la o simplă bătaie din palme
a intrat toamna peste tine
fără să-i pese de sufletelul tău
că e sau nu e o consoartă a frunzelor.
de acum doar să vrei să surghiunești
mirările de la degetul mic și bursa
valorilor să înceapă o nouă stagiune.

o altă eră a emoțiilor pe abac

◆ MARIANA CODREAN

Poezii

Moartea este o femeie

Am desprins scânduri din cer,
mi-am făcut din ele o cruce.
Moartea este o femeie,
ea îmi sărută coapsele în fiecare seară,
mă îmbracă cu pământ...
eu tresar, încă mi-e frică.
Moartea este puternică!
Însă am început să simt,
degetele îi tremură când mă atinge sub pământ.

Obrajii toamnei

Cu frunze de lacrimi îmi înfășurai sânii,
sorbind fiecare strop...
pereții sufletului se prăbușesc.
Toamna pășește cu lacrimi pe obraji
mă lasă spânzurată pe podul cu struguri de
plumb.

Între cer și pământ

Mi-am tras moartea la xerox,
în mii de oglinzi.
În fiecare zi, tremurând ating oglinda.
O privesc cum plânge,
își rupe părul de argint.

Am împărțit

Am împărțit umbra în două,
jumătate o iau când plouă
când pământul mă dezbracă
și mă îmbracă cu pământ!
Iar cealaltă jumătate
mă privește prin fereastră, tremurând.

Luna răstignită

Plâng sufletele noastre în noapte,
iar luna răstignită din vis nu-mi dispăre.
Mă rătăcesc, gândindu-mă la el.

Grăbiți de soarta unora croită,
eram cândva atât de fericiți.
Adormeam pe pieptul tău de sticlă,
lungit de dor, stropit de ploaie...
Acum când timpul se despică
degeaba plângi, strângându-mă de gleznă.
Icoana spartă în fereastra înstelată,
O, Doamne, mult te-am mai iubit.
Nu am crezut că vei pleca vreodată.
Te-am așteptat în fiecare zi...

Umbra inimii

Ți-am pus inima în palme
și te-am întrebat: Ce simți?
Tu ai spus că vezi un înger,
vezi un înger tremurând.
Cum se joacă cu a lui umbră,
ascunzând-o sub pământ.

Judecata sufletelor

Cuibărit în pat, strângând de gleznă timpul,
sculptată în amintire, fecioara din icoană.
Cu pleoapele însângerate, îngenunchează cerul.
Pe altarul unei clipe sădesc azi trandafiri.
Pământul crește în palme.
Și rătăcind prin vise
mă nasc și mor în taină,
neștiind că tu ești.

Umbra aleargă desculță

Îmi vezi umbra cum aleargă desculță pe străzi,
se oprește la fiecare ușă și plânge,
în pumnii ei se ascunde Dumnezeu.
Plouă cu pământ și frunze,
plouă cu pleoape albastre de îngeri.

Peste umbra mea și Dumnezeu.
Tu nu spui nimic, lacrimile ți se strecoară pe sub
tricot.

Arde în suflet, mocnind, ploaia

Tu ești lacrima pictată pe inima mea,
eu sunt zidită în umbra ta,
răstignită pe o scară din cuvinte.
Arde în suflet, mocnind, ploaia.
Simt palmele care mă înfășoară.
Tu desprinzi sufletul de trup, cu o sălbatică
plăcere.
Tremurând, te îndepărtezi urlând.
Eu sunt crucea, tu ești piatra din mormânt.

„Am crezut...”

Nici un pumnal nu intră atât de adânc
cum pătrunde în inimă cuvântul.
„Am crezut...” a spus atunci când îmi aduna
sângele,
înfășurându-și trupul în stropii albaștri.
Cerul a dispărut.
Mi-am învelit sufletul în fâșia de steag,
e singura lumină între pământ și pământ.

Noaptea cu pleoapele albastre

Gâtul ploii îl sărută noaptea cu pleoapele
albastre,
îi tremură trupul, cuprins de o boală îngerească.
Pletele blonde îi cad pe glezne...
Văd degetele ploii cuprinzându-mi sânii,
mă zbat în întunericul alb al umbrei mele.
Sângele albastru îi înțepenise trupul...
E prima oară când aud o inimă de înger
plângând.

◆ VIOREL HODIȘ

Împlinirea datoriei față de limbă...

MOTTO: „Împlinindu-și datoria / și talantul ne-ngropând...” (Anton Pann)

Î se zice „vârsta a treia” fragmentului de viață ce-o mai ai de trăit după pensionare. Bărbaților „noua vârstă” li se oferă – la noi, conform legilor pân-acum în vigoare – după 65 de ani. Cic-ar fi un prag, un șoc acest final al muncii de-o viață... Așa o fi pentru unii. Un vecin, profesor de fizică (fără nicio aluzie... prezidențială!), la „festinul” tradițional de „finiș”, față de colegii invitați prezenți, și-a aruncat ostentativ „manualele de fizică” (toată biblioteca sa) pe fereastră, declarând, ritos, că n-o să mai pună mâna pe..., că n-o să mai stea sub teroarea etc.... În doi ani următori n-a stat *sub* nicio altă *teroare*, decât... „*sub glie, taică, și sub cruce*”, vorba poetului!

Nu e, și trag nădejde, nu va fi cazul meu. Care – precum am mai afirmat-o, având și norocul întâlnirii unor mari modele umane ce mi-au „învârtoșat” ambiția – n-am să-mi „îngrop talantul” cultivării/ „*creșterii limbii românești*” decât odată cu ultima suflare.

Se-ntâmpla că-n anii aceia de-nceput de secol XXI (2001 – 2004) devenea tot mai activă pe continent preocuparea *lărgirii Uniunii Europene* (UE). Ungaria „*vecină și pretenă*” (vorba bâlbâitului nostru ex-prezident dictator comunist cu nume de... nerostit!) pe-atunci se pregătea de zor să intre-n UE, satisfăcând – de voie, de nevoie – toate exigențele Bruxelles-ului. Printre cerințele europene *sine qua non* figura una de importanță maximă: *garantarea drepturilor cultural-instructiv-spirituale ale minorităților naționale* ale fiecăreia dintre țările candidate, anume, *înființarea și consolidarea instituțiilor de învățământ și cultură minoritare de acolo*.

Printre minoritățile naționale din Ungaria, cea *slovacă* stătea demult mai bine. Pe lângă situația din capitala ungară, Budapesta, și din localități megieșe¹ actualei Slovacii – vag cunoscută mie – în orașul Szarvas² din „pașnicul” județ Bichiș (Békés³) exista (și, bineînțeles, există) un bicentenar **Institut Pedagogic Superior** (Főiskola⁴ „Tessedik Sámuel” cu o **Facultate de limbă, literatură și cultură slovacă**. În plus, un mare **liceu** (integral cu predare) *în limba slovacă*.

Prin comparație cu slovacii unguri⁵, românii noștri din același județ – cel mai „românesc”, singurul la care facem referiri aici în contextul „cerințelor” privind intrarea iminentă a acestei țări în UE⁷ – au doar câteva școli *generale*, respectiv școli cu firave *secții/ clasă (clase)* cu limba de predare *română*, prin puținele sate (cca 22, în total) în care mai există vorbitori, plus **Liceul „Nicolae Bălcescu”** din orașul **Jula** (**Giula**; magh. **Gyula**), unicul *de limbă română* în toată Ungaria. Liceu, în care *româna* se predă, de fapt, „prin maghiară”, cam ca oricare altă „limbă străină de circulație europeană”⁸, deși statutul liceului

¹ magh. *megyés*, „vecin, vecină”.

² oraș, etimologic, fundat de slovaci; slov. *sarvas*, „cerb”, respectiv „(animal) cornut”.

³ magh. *béke*, „pace”; *békés*, „pașnic, pașnică”.

⁴ magh. *Főiskola*, „școală superioară/ institut de învățământ superior”. În continuare: *Institutul*.

⁵ Ignorăm, din motive de spațiu, compararea cu statutul celorlalte minorități naționale, 13 în total, din Ungaria.

⁷ la 1 Mai 2004, 10 țări europene, printre care Ungaria, și-au declarat intrarea în UE.

⁸ „Gândul ăsta mă-nfioară/ Și mă-ntunecă la față,/ Că sunt școli unde se-nvață/ Românește în... maghiară!” (Epigramistul clujean E. Albu).

stipula *incipit* predarea *în limba română* a **tuturor** disciplinelor programei școlare, cu excepția *Limbei, Istoriei și Geografiei naționale maghiare*. Adică, la paritate cu *statutul* școlilor/ facultăților maghiare, germane etc. din România.

Spre a n-o mai lungi, „maghiarizarea” – consecvență ca politică de stat (precum bine se știe...!) mai mult sau mai puțin *forțată* de-a lungul istoriei (azi doar mai bine *mascată*!) – e o foarte veche și intratabilă „boală ungurească”...!

* * *

Așa se explică „indulgențele” guvernului maghiar pentru minorități: nouă, făcându-ne „onoarea alinierii etniilor” – fină ironie! – *română* (recunoscută-n toată Europa ca neglijată) și *rromă* (total neglijată!) cărora li s-au oferit atunci „firimituri” impuse de UE. Așa se face că – sub patronajul **Institutului** din Szarvas – s-a înființat în 2003 **Catedra de Institutori Bilingvi Maghiară – Română**⁴, cu durată de studii de trei ani, pentru școlile bilingve din Ungaria, dar și pentru cele *similare* din Transilvania (cu acceptul, bineînțeles, al Ministerului de resort român)⁵.

Pentru a-i asigura un nivel corespunzător, condiția ce și-a impus-o Ministerul Ungar al Învățământului (mai sigur, i s-a impus!) a fost crearea în fruntea **Catedrei** a unui *post didactic* de universitar *doctor în lingvistica română* provenit de la o *Universitate din România* (etnic român).

Așa s-a ajuns la propunerea ca subsemnatul, lingvist român de la Universitatea „Babeș Bolyai” din Cluj-Napoca, să fie invitat să candideze.

Așa se face că – „talantul ne-ngropând...” – am profitat de „presiunea UE” exercitată asupra Ungariei candidate, jubilând la perspectiva intempestiv ivită de a putea pune și eu umărul la *fortificarea persistenței limbii române* acolo, unde, precum se știa demult, flacăra ei abia mai pâlpâia.

S-a organizat (cam pe nepregătite, timpul fiind presant) *concurs de admitere* pentru primul an/ cursuri de zi. Comisia (constituită din cadre ale **Institutului**, printre care subsemnatul încă nu intrase!) s-a dovedit atât de „drastică”, încât – din 16 candidați înscriși în pripă – a fost *declarată reușită o singură studentă* (și aceea, nu de etnie română, ci maghiară!) devenind cât se poate de „transparentă” intenția oficialităților statului ungar de a zădărnici demersul „european”. Postul didactic, pe care-l câștigasem prin concurs era, deci, „în aer”...

Totuși, Ministerul de resort – sub „presiuni UE”, cum spuneam – a deschis linia de bugetare, urmând ca, în acel an de început de școlarizare (2003-2004), **Catedra** să funcționeze astfel, cu o *singură studentă* admisă „la zi”, subordonându-și *Școala de educatoare/ educatori* (de rang preuniversitar, cu limba de predare română) existentă acolo de mai mulți ani, condusă cu recunoscut succes de o profesoară din România. Diplomație maghiară...!

Anul unu școlar (cu indulgență i-am putea spune „universitar”) ce se prefigura, ar fi putut deveni – pentru orice prezumtiv „fericit sinecurist”, doritor „de a se afla în treabă” – un *dolce far niente* sub raportul numeric al „efortului” activității didactice de 1 la 1: un cadru didactic la un student!

Dar, n-avea nicio șansă de izbândă o asemenea „fericire”, în ce mă privește... În concepția mea, timpul mănos ce se ivise la... „orizontul european” al limbii române în Ungaria *trebuia folosit la maximum*.

Am preluat ca stindard modelul inițiat de marii noștri dascăli din binecuvântata perioadă interbelică – mă refer aici la renumita „extensie universitară” de a „aduce” universitatea acasă la „însetații” de lumină a științei, limbii și culturii din sate și orașele neuniversitare. Am luat, deci, la rând satele românești (și puținele orașe) spre a vizita *școlile românești*, respectiv pe cele având *secții/ clase* cu limba de predare *română*, Episcopia Ortodoxă Română din Julia, biserici ortodoxe și neoprotestante,

⁴ Pe scurt, în continuare: **Catedra**.

⁵ Simultan, sub patronajul aceluiași **Institut**, a luat – impropriu spus: „ființă”! – și o similară **Catedră... de Maghiară – Rromă**, care a rămas *act pur politic/ scriptic*, întrucât – rromii „descurcându-se” precum se știe, și acolo ca peste tot, „mai bine” fără școală decât cu... – nici un rrom n-a călcat pragul **Catedrei** lor!

preoți parohi, predicatori români – care, evident, oficiau serviciul divin în *română* – grădinițe și educatori/ educatoare de *limbă română*, dând prioritate, desigur, liceului „românesc” din *Jula*.

În „*extensia*” pe care am impus-o *Catedrei*, am inclus și prezumtiv interesate școli *mixte* (ca limbi de predare: română + maghiară) din *județele* noastre *transilvane* cu populație mixtă (româno-maghiară), întrucât formula „*institutor bilingv român-maghiar*” era o „noutate” și în sistemul de învățământ minoritar românesc.

Aceste călătorii, mai scurte, mai lungi, impuneau, însă, *Catedrei* o serie de cheltuieli. Mari cheltuieli. La un simplu *raport scris* în această chestiune, Rectoratul *Institutului* – cu acordul, firește, al Ministerului de resort – a decis *decontarea* integrală a *tuturor biletelor* din transportul public⁶ fără nicio altă piedică birocratică. (Am apreciat ca favorabil și „prietenos” gestul. După ambarasanta legislație românească, în țară, fără îndoială mi-ar fi trebuit ani ca să obțin așa ceva!).

Am realizat, astfel, zeci de deplasări în interesul *Catedrei* în localități amplasate de *ambele părți ale frontierei*, profitând și de *înlesnirile* pe care le oferea atunci (și, evident, de-atunci încoace) punctul de trecere a frontierei **Micherechi**⁽⁷⁾ – **Salonta**: mereu deschis, niciodată aglomerat, unde – după atâtea „*treceri*” – nici nu mi se mai cerea „la vedere” pașaport sau buletin de identitate⁸; o enormă *facilitare*⁹, comparativ cu total inexplicabilul stat la cozi, uneori de zeci de ore, înainte de mult-așteptata „*cădere*” a comunismului! (Înlesnirile ajutau sutelor de țărani din România – unde agricultura „*dormita*” mai rău ca-n comunism! – să treacă zilnic pe biciclete în satele ungare din zonă, cu o agricultură „*înfloritoare*” de-a binelea – dar asta era și este problema altora!)¹⁰.

Cel mai important câștig al acestor deplasări – pe lângă menținerea și lărgirea legăturilor multifuncționale (bibliografie, materiale didactice, consultații etc.) ale studenților F.F. cu *Catedra* – era *lobbysm-ul* pe care-l puteam realiza în favoarea popularizării noii *Catedre*, în vederea viitoarelor concursuri de admitere.

Ceea ce s-a dovedit, foarte curând, de o *uriașă importanță*. Abundența candidaților la examenele de admitere din anii universitari 2004 – 2005 și 2005 – 2006 ne-a facilitat *selecții calitativ superioare*, completând toate locurile (*numerus clausus*) admise de Minister pentru secția *cursuri la zi*: două grupe a douăzeci de studenți fiecare, cărora li se adăugau cei de la secția F.F., care impuneau, și ei, o serie de cerințe și de probleme specifice, dar mai ușor rezolvabile.

* * *

Nu vom mai insista, aici, asupra *activității didactice*, spațiul revistei fiind limitat. Precum nici asupra celor mai importante *preocupări ex-cathédra*, de asemenea, nu vom zăbovi prea mult – ele fiind în bună măsură ogindite de presa, radioul și televiziunea ungare (programele în limba română) dar și, parțial, de cele din țară¹¹.

⁶ Deoarece pe-atunci n-aveam un autoturism personal.

⁷ Cel mai mare sat românesc (în proporție de 88%) din toată Ungaria. Numele maghiar al satului, **Méhkerék** păstrează „amintiri” etimologice turcești, din istoria fostului „pașalâc” ungar de aproape două secole.

⁸ Poate și fiindcă doi dintre grăniceri/ vameși, ambii micherecheni, erau studenți ai *Catedrei*, la secția F.F.

⁹ Care m-a-ncurajat ca-n anul următor (2004) să-mi cumpăr un autoturism.

¹⁰ „Adâncă” și dureroasă temă de meditație, totuși, pentru fiul de țărăn care eram.

¹¹ V. colecția revistei ilustrate săptămânale „Foaia Românească”, **Jula**, din anii 2003 – 2006; *idem* „Cronica” – mensual politic al Autoguverării Românești (AȚRU), **Jula**, din anii 2003 – 2006 ; programele Radio și Tv. Românești din **Seghedin** (**Szeged**) și **Budapesta** din anii 2003 – 2006; Iulia Kaupert, *Interviu cu Prof. dr. V. Hodiș*, la Radio (secția română) din **Seghedin** și în „Foaia Românească”, an. LIV (2004)/ 27 II 2004 din **Jula**, p. 3-11; *** „Nu Conferință, ci Congres”, în „Cronica Educației – martie 2004”, supliment al mensuralului „Cronica” a Autoguverării Românești, **Jula**, 2004; V. Hodiș, *Interviu cu Prof. Traian Cresta* (Președintele Autoguverării Românești (AȚRU) din **Jula**, în „Tribuna”, serie nouă, **Cluj-Napoca**), an. IV (2005), nr. 63; V. Hodiș, *Probleme ale limbii presei românești din Ungaria* (I) și (II), în „Revista română”, **Iași**, an. IV (2009), nr. 2 (56), p. 28-30 și an. V (2009), nr. 3 (57), p. 29-31; Prof. univ. dr. Petru Zugun (Universitatea „Al. I. Cuza” **Iași**), *Viorel Hodiș – un luptător admirabil pentru unitatea limbii române și a culturii noastre*, în „Revista română”, **Iași**, an. XVII (2011), nr. 4 (66), p. 36-37; Mircea Popa, *Viorel Hodiș – luptător pentru limbă și crez național: Prefață* la: Viorel Hodiș, *Articole și studii*, vol. III,

Se impune, însă, a fi enumerate câteva:

- organizarea trimestrială de *conferințe didactice*, convocând la sediul *Catedrei*, pe cât posibil, toate cadrele didactice (de la grădinițe/ educatori – de la școli elementare/ institutori – la profesori de liceu) care predau limba *română*, respectiv *în* limba *română* la toate unitățile lor de învățământ aferente;
- interviuri – ocazionate de asemenea conferințe sau de orice alte evenimente – acordate presei scrise, radioului și televiziunilor de limbă română;
- publicarea în presa politică a *Autogovernării pe Țară a Românilor din Ungaria* (AȚRU) a informațiilor legate de evoluția *Catedrei*, de problemele cu care se confruntă, de statutul social (cămine, burse etc.) al studenților;
- publicarea de articole *științifice* vizând limba studenților, limba presei românești, devirusarea și debarasarea de nocive influențe străine, maghiarisme inutile, barbarisme etc.;
- publicarea prin radioul și presa în limba română a *portretelor unor studenți/ studente ai/ ale Catedrei*;
- organizarea unor excursii „de documentare” în citadela universitară a Clujului... etc. etc.

* * *

Încheiem cu succinte mărturii – de dincolo și de dincoace de frontieră:

1. „ – Profesoarele pe care le-am ascultat azi, după *Conferința* pe care ați organizat-o, au fost încântate de optimismul Dvs. Credeți în acest optimism?

– Nu doar cred, ci sunt absolut sigur că numai în acest fel suntem în *principii europene*. Căci, așa cum afirmam în comunicarea expusă, Europa ne dorește – pe noi, pe toți, *indiferent de etnie!* – cu *toată zestrea noastră lingvistică și culturală*, cu *toată istoria și cu toată civilizația noastră*. Căci principiul european fundamental este „*unitate în diversitate*”. Cu cât un stat are mai multe minorități etnice și lingvistice, cu atât este mai bogat din punct de vedere cultural-spiritual și – drept consecință – cu cât continentul nostru este mai bogat în limbi și în culturi, cu atât spectrul său este mai bogat, mai interesant, mai fascinant!”¹²;

2. „Distinsă D-nă Director al revistei «Foaia Românească»,

Acest spațiu tipografic, pe care sugerăm a-l oferi *problemelor limbii române* vorbite și, mai ales, scrise în diaspora, ar fi salutar să se instituie într-o *rubrică permanentă*, a cărei periodicitate s-o hotărască Redacția, dar de *periodicitate* în sens de *perseverență*, e indiscutabil nevoie. Căci o *națiune trăiește cât limba ce-o vorbește!* Poetic: «nu noi suntem stăpânii ei, ci limba e stăpâna noastră», dacă-l credem – și nu putem să nu-l credem – pe Eminescu, marele ei geniu! Al Domniei-Voastre, V.H.”¹³;

3. „Marele merit al lui Viorel Hodiș este acela de a-și fi extins sfera de activitate *de la didactică la misionarism cultural-lingvistic* [...]. Specifică lui Viorel Hodiș este campania, pe care a inițiat-o, de «devirusare a limbii presei românești de pretutindeni» (denumire proprie lui)[...]”¹⁴;

4. „Pus, însă, în fața acestor realități, Viorel Hodiș nu ezită să coboare în stradă, în calitate de reporter, să ia interviuri, să facă declarații în presa locală, să facă vizite în satele românești, să ia pulsul stării de fapt a românilor trăitori aici. Ținta lui imediată este aceea a *activizării comunității românești*, [...] a *păstrării și conservării ființei sale etnice* [...] a promovării *diversității în unitate*, respectiv a *unității în diversitate* – deziderat major al Uniunii Europene”¹⁵.

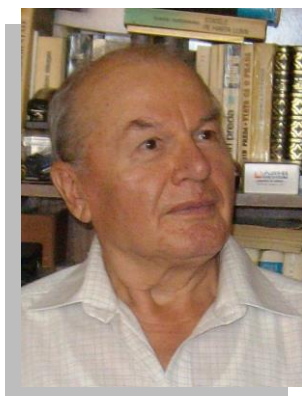
Editura Risoprint, **Cluj-Napoca**, 2011, p. 7-11; V. Hodiș, *Articole și studii*, vol. III, Editura Risoprint, **Cluj-Napoca**, 2011, p. 17-74; Idem, *Amintiri din totalitarism*, Editura Napoca Star, **Cluj-Napoca**, 2015, *passim*; Vasile Lechințan, *Lingvistul Viorel Hodiș și prietenia unor „clasici”*, în „Familia română. Revistă pentru solidaritatea românilor de pretutindeni”, an. XVII (2016), nr. 1 – 4, **Baia Mare**, p. 149 – 150; *** *Viorel Hodiș. Un fel de CV*, în „Familia română. Revistă pentru solidaritatea românilor de pretutindeni”, an. XVII, nr. 1-4, **Baia Mare**, p. 143 – 145 etc. etc.

¹² Iulia Kaupert, *Interviu...* (v. *supra*, nota 13).

¹³ V. *supra*, nota 13: *Scrisoare deschisă – „Foi Românești”*.....

¹⁴ Prof. univ. dr. Petru Zugun, *V. Hodiș...* (v., *supra*, nota 13).

¹⁵ Prof. univ. dr. Mircea Popa, *Prefață* (V. *supra*, nota 13).

◆ MIHAI MERTICARU

Cine vede o crimă în „Miorița” nu vede nimic

Despre capodopera literaturii populare „Miorița”, s-au spus multe lucruri frumoase și interesante, dar, din păcate, s-a reținut doar o bazaconie, anume că, în această operă unică, ar fi vorba de o crimă ordinară, iar ciobanul moldovean ar fi un laș, un resemnat, de aici decurgând trăsătura esențială a poporului român: fatalitatea, resemnarea, motiv pentru care unii părerologi au propus scoaterea acesteia din programa școlară, motivând că i-ar influența negativ pe tinerii aflați la vârsta formării intelectuale.

Acestora le vom răspunde în rândurile de mai jos. Pictorul belgian Magritte a pictat o pipă și a scris dedesubt: *Aceasta nu este o pipă*. Ce a vrut să spună marele artist? Că tot ce vedem sunt doar aparențe, iar semnificațiile operei sunt ascunse ochiului comun după un Văl al Mayei care ne împiedică să vedem clar realitatea. Mergând mai departe, vom spune că, în *Miorița*, nu este o crimă, ci un simbol cu multiple înțelesuri abstracte și sublime. Altfel spus, această creație unică prezintă, cu mijloacele simple ale mării arte, întreaga filosofie a poporului nostru, reușind să răspundă, în chip original și paradoxal, eternelor întrebări în legătură cu sensul existenței omului pe pământ, nefiind vorba de nicio resemnare în fața destinului.

Teoria fatalistă a început să fie combătută de **Dumitru Caracostea** și apoi de folcloristul **Constantin Brăiloiu**, continuați, de-a lungul anilor, de o suită remarcabilă de esești care au avansat observații și argumente dintre cele mai pertinente, argumentându-ne că geniul nostru popular nu mai avea nevoie de o capodoperă pentru a demonstra că românul știe să folosească o armă și să învingă, chiar și atunci când unii îl cred la pământ. Ideea aceasta a fost demonstrată cu prisosință în altă capodoperă, anume în balada **Toma Alimoș**, precum și în alte creații cunoscute și arhicunoscute: **Mistriceanul**, **Vâlcân**, **Doicil**, **Păunașul codrilor**, **Mihu copilu**, **Novac și corbul**, etc., ca să nu mai vorbim de basmele noastre în care binele – un Făt-Frumos, reprezentant al poporului român – învinge întotdeauna răul.

Autorul popular a simțit, așadar, nevoia ilustrării altei idei. Pe el nu l-a interesat deznodământul unui conflict social, ci atitudinea omului aflat – dintr-un motiv sau altul – într-un moment crucial al existenței. Valoarea acestei capodopere decurge, deci, din soluția originală și genială pe care protagonistul știe s-o găsească în fața unui destin tragic, căruia nu i se poate împotrivi cu armele obișnuite și pe care, totuși, îl înfrânge. Acesta e motivul pentru care cursul epic se frânge, balada căpătând – în ciuda oricăror evidențe – un caracter liric, materializat prin acel memorabil și controversat testament.

Miorița nu trebuie interpretată ca un ritual al morții – chiar dacă acceptăm răspândirea ei sub forma unui bocet – ci ca „o înțelegere superioară a vieții, ca un poem al dragostei de viață și de frumos”. Moartea posibilă („Și de-o fi să mor”) este transformată într-o nuntă fantastică, de o frumusețe ireală: „Soarele și luna / Mi-au ținut cununa / Brazi și pălținași / I-am avut nuntași, / Preoți, munții mari, / Paseri lăutari, / Păsărele mii / Și stele făclii!”.

În concepția autorului anonim, această nuntă fantastică *Cu o mândră crăiasă / A lumii mireasă* reprezintă o formă de integrare a vieții în cosmos, un mod de continuare a existenței în cadrul naturii eterne, ca parte a unui întreg din care s-a desprins doar o clipă, spre a reveni. Nunta – așa cum se întâmplă în toate basmele noastre – semnifică triumful binelui asupra răului, triumful frumosului asupra urâtului, fiind în același timp un simbol al dragostei împlinite pe un plan superior, în marea familie a universului.

Privit din această perspectivă, eroul mioritic nu mai este un învins, ci un învingător, el se dovedește a fi mai tare ca moartea, devenind nemuritor alături de elementele microcosmosului și ale macrocosmosului.

În același timp, trebuie să observăm că despărțirea de viață – mai bine-zis, de un mod de viață – nu se face cu pasivitate, cum au crezut și mai cred mulți exegeți, nici cu voluptate, cum au văzut alții, ci cu o mare durere, cu un mare regret. Adresând celor din preajmă dorința de a-i împlini ceremonialul funebru, el își exprimă certitudinea că va fi plâns de oițele sale „cu lacrimi de sânge”, un epitet memorabil care se ridică la înălțimea metaforelor amintite. După cum se vede, nu mai poate fi vorba nici de resemnare și nici de încântare în fața morții, cum s-ar deduce din alegoria acesteia, ci mai degrabă de regretul că o formă a existenței va lua sfârșit. Pentru a-și alina durerea, dar și pentru a-i liniști pe cei dragi, el cere în testamentul său să fie îngropat: „Aice pe-aproape, / În strunga de oi / Să fiu tot cu voi / În dosul stânii / să-mi aud câinii”.

În felul acesta, *moartea este anulată*, întrucât protagonistul se situează într-un timp al veșniciei și într-un spațiu pe care l-a îndrăgit până la adorație și de care nu se va despărți niciodată. *Așadar, nu se pune problema resemnării sau împotrivirii în fața morții, ci a unei atitudini mult mai subtile față de un sfârșit care se știe că va fi de fapt și un început.* Ciobanul mioritic reușește astfel să ofere un răspuns edificator tuturor celor frământați de eternele întrebări în legătură cu sensul existenței omului pe acest pământ.

Soluția genială a baciului moldovean reprezintă, după afirmația unui ilustru savant român, „răspunsul cel mai eficace pe care românii pot să-l dea destinului, când se arată, ca de atâtea ori, ostil și tragic”. (Mircea Eliade)

Putem afirma cu deplină îndreptățire că poporul român a dovedit, în această capodoperă, ca de altfel în întreaga sa creație nemuritoare, că este un *mare filosof*, dar și un *neîntrecut artist*.

Pășind mai departe pe terasa simbolică a interpretării, vom vedea că balada „Miorița”, „cântarea cântărilor noastre”, „răsăritul de soare al culturii române”, „bulgărele de aur al literaturii noastre populare”, nu și-a câștigat aceste elogioase aprecieri datorită subiectului, firului epic extrem de simplu, ci grație încărcăturii de idei și sentimente pe care le degajă, multiplelor și profundelor semnificații deschise de atât de originalele imagini artistice configurate în structura celor mai frumoase metafore din literatura noastră și a celorlalte mijloace artistice din partea lirică a creației, adică din cele două treimi – atât de controversate – ale dimensiunii sale de 123 de versuri.

Având în vedere această schimbare a registrului mijloacelor de expunere, se subînțelege că profilul etic și estetic al protagonistului se limpezește nu prin ceea ce săvârșește sau nu săvârșește, ci prin ceea ce afirmă cu atâta certitudine.

Am văzut că balada debutează cu două *metafore* memorabile („picior de plai” și „gură de rai”) care reușesc să ne introducă într-un peisaj fantastic, cu o natură feerică, plasându-ne într-un spațiu în care nimic nu mai este imposibil. Doar vestea morții văzute dintr-un unghi prea îngust întunecă pentru un timp această atmosferă paradisiacă din primul tablou. Că este așa ne-o dovedește și *metafora* „pe l-apus de soare”, neluată în seamă, până acuma, de niciun comentator. După cum se știe, soarele apune într-un loc pentru ca să răsară în altă parte. *Moartea baciului*

moldovean este deci aparentă ca și apusul soarelui, este o deplasare spre alte țărâmurii și nicidecum o dispariție.

Baciul moldovean este, de fapt, fratele mai mic al celui Făt-Frumos ajuns în Țara tinereții fără bătrânețe și a vieții fără de moarte care a călcat în Valea Plângerii. Spre deosebire de fratele său mai mare, eroul mioritic, având „cai învățați”, regăsește calea de întoarcere în țara zânelor. El știe că se află în zona de interferență a lumilor posibile și imposibile, că nu are decât un pas de făcut pentru a pași pe cărâmul fericirii veșnice, pe acea „gură de rai”, *metaforă rară*, reluată în acel pasaj în care se întinde alegoria morții văzute ca o nuntă fantastică. Splendida *alegorie* este alcătuită, de fapt, dintr-o suită de metafore, personificări și enumerații reprezentând una dintre cele mai frumoase imagini din literatura noastră: „Să le spui curat / Că m-am însurat / C-o mândră crăiasă / A lumii mireasă; / Că la nunta mea / A căzut o stea; / Soarele și luna / Mi-au ținut cununa, / Brazi și pălînași / I-am avut nuntași, / Preoți, munții mari, / Paseri lăutari, / Păsărele mii / Și stele făclii”.

Alegoria moarte-nuntă, cea mai emoționantă expresie a motivului comuniunii om-natură, reușește să contureze un „spectacol” grandios cu dublă semnificație: o dată, pentru a îndeplini datina ceremonialului nupțial și, a doua oară, pentru a veșnici sublima dragoste pentru armonia universală în care tinde, încă de la naștere, să se integreze. În felul acesta *tragicul se convertește în sublim, treaptă sigură de acces spre nemurire*.

◆ ION CORBU

Cuantica lecturii II

Continuare din nr. 1/2021)

Scrie Starobinski: „Riscul, dacă obiectul nu e perceput, menținut, consolidat în diferența și realitatea lui proprie, este ca interpretarea să nu fie, în cel mai bun caz, decât dezvoltarea unei *fantasme a interpretului*¹⁶”

Sigur această percepție restitativă, această încercare de a te apropia, asimptotic, de text pentru a decela și decipta, la maximum, intenția și determinarea autorului precum și obiectivul, scopul, mesajul și contextul istoric textual poate avea și are o valoare cognitivă de necontestat. Iar pentru critica de sorginte, i-aș spune clasică, tocmai aceste aspecte vizează. Care, principial, nu ne sunt străine. Însă pe noi ne interesează acel „risc” invocat de celebrul critic. Respectiv, „fantasma interpretativă” a lectorului și, în special a lectorului avizat. Care nu este arbitrară. Ea are pretextul și hinturile reconstrucției în text. Pe ele se bazează actul interpretativ. De la ele pornește și, argumentativ, se legitimează. Adică se validează. Prin urmare, interacțiunea „univers textual” ca realitate obiectuală și subiect al lecturii în interacțiunea cu „universul lectorial”, neacademic vorbind „cu ceea ce lectorul vine de acasă”,

¹⁶ Jean Starobinski, *Textul și interpretul*, Editura Univers, București, 1985, p. 49-50

într-un context cultural și temporal dat, generează înțelegerea și interpretarea multipolară a textului. Ca o concatenare de unde în care fiecare undă se armonizează cu alte unde și devine punct de sprijin pentru generarea altor unde. Sau corpusculi. Putem spune, rămânând în paradigma cuantică și conferind lectorului, observator implicat, rolul de valorizator și chiar decident asupra statusului dehermeneutizării. În acest fel, rezultatul depășește simplul fapt de bucurie și plăcere de a trăi. Devine creație. O nouă creație care rezonază cu textul și cu MARELE TEXT. Ca acumulare sinergetică și istorică a tot ceea ce s-a scris până la un moment dat.

Lectura

În termeni globali, putem defini „lectura” ca interacțiunea directă sau mediată dintre un „stimul” căruia, la modul general, îi putem atribui statutul de „text” și un „receptor”.

Un text, orice text, este sau poate fi caracterizat de mai mulți parametri de natură ontologică. Acești parametri definesc „starea textului”. Un set de astfel de parametri ar putea fi, după cum urmează:

- Un spațiu „fizic” real sau virtual
- Un suport pe care sau în care se află textul.
- procedură, metodă, tehnică de „materializare” a semnelor, respectiv, sunetelor, imaginilor în cadrul suportului.
- Un ansamblu de semne cu o semnificație prestabilită, istoric, cunoscut sau nu la un moment dat la nivel individual ori al unor colectivități. Aceste semne, de regulă, dar nu obligatoriu, corespund unor sunete sau imagini.
- Un „stoc (depozit)” de combinații de semne care au o anumită semnificație și care sunt denumite „cuvinte”. Cuvintele au, de asemenea, reprezentări sonore sau vizuale și pot fi cunoscute sau nu la nivel individual ori al unor comunități.
- Un ansamblu de reguli după care se realizează combinarea sunetelor cuvintelor și concatenărilor de cuvinte.
- Un ansamblu de semnificații aflat în permanentă dezvoltare și transformare.
- Un stoc sau depozit de texte care constituie mulțimea tuturor textelor de la cel mai vechi până la cel mai nou text, aferent unui spațiu. La scară globală, unii autori definesc Marele Text ca mulțimea tuturor textelor scrise de Umanitate de la apariția primului text și până „acum”. Conceptul de „acum” are un caracter dinamic schimbându-se în permanență odată cu trecerea timpului.

În cadrul unui asemenea univers conceptual, care mai este denumit și „context” evoluează autorul și receptorul textului (lector, ascultător, vizualizator, tactiloreceptor).

Generalizând, prin „text” se poate înțelege orice poate fi perceput ca stimul pentru simțurile umane, natural (natura însăși cu toate componentele sale percepute individual sau ca ansambluri de individualități) sau creație a omului. (de la simple semne, sunete imagini statice sau aflate în dinamică precum și ansambluri coerente de imagini, text, sunete (filmul cu toate derivatele))

În procesul lecturii are loc o interacțiune conversațională. cu accente de reflecție, între universul auctorial și cel lectorial, catalizată de universul contextual pe baza obiectului și subiectului lecturii care este textul. De cele mai multe ori acest proces complex se desfășoară

între persoane necunoscute autor-lector. Însă dacă pentru autor, lectorul este doar o proiecție generică, o potențialitate, o așteptare de-a sa, de multe ori, pentru cititor, autorul este ori poate fi mai mult sau mai puțin cunoscut. Din lecturi anterioare, din referințele altora ori din referințe biografice. În acest fel, universul lectorial interpretativ se restrânge, în funcție de gradul de cunoaștere al autorului, din zona de potențialități interpretativ-perceptive infinite și capătă un contur mai clar adică se personalizează și se individualizează. Lectorul realizează că are de-a face cu un autor mai mult sau mai puțin cunoscut care scrie în domeniul x texte încadrabile în categoria y. În această primă fază, declanșatoare sau nu a procesului de lectură, lectorul se situează în cadrul unui proces decizional bazat sau pornind de la un stadiu intențional având ca motivație trei forme de interes, pentru actul lecturii, care, în viziunea lui Umberto Eco (1) sunt: „intentio lectoris” „intentio operis” și „intentio auctoris”. *„Chiar când spunem că un text poate stimula infinite interpretări și că il n’y a pas de vrai sens d’un texte (ValCry), nu decidem încă dacă infinitatea interpretărilor depinde de intentio auctoris, de intentio operis sau de intentio lectoris¹⁷.”*

Într-un fel de „mecanică a lecturii” lucrurile par așezate. Autorul scrie un text (poem, schiță, roman etc.) lectorul citește acest text pe care îl înțelege, parțial sau total. Eventual, face aprecieri valorice sau se exprimă simplu: mi-a plăcut sau nu mi-a plăcut. Desigur, se înțelege, am simplificat. În procesul lecturii apare un proces de implicare a lectorului însoțit de o serie de trăiri de natură participativă la ceea ce „spune” sau induce textul.

În viața de zi cu zi, înțelegem intuitiv cum funcționează lumea. Dacă scapi un pahar pe jos acesta se va sparge, dacă împingi un obiect, se va mișca. Exista legi fundamentale ale fizicii care se desfășoară în jurul nostru și pe care le înțelegem instinctiv, fără să necesite cunoștințe teoretice de fizică. Aceste aspecte sunt valabile peste tot și pentru toți oamenii. Ne aflăm, după cum se cunoaște foarte bine, în spațiul mecanicii sau fizicii clasice. Cu totul altfel se pun problemele în cadrul fizicii cuantice. Tot ceea ce părea immanent, imuabil, cu valabilitate eternă pare a se evapora. Faptele și evenimentele devin fluide, se desfășoară după alte legi și, esențial, observatorul nu mai este, comportamental vorbind, o ființă obiectivă, neutră. Ci, dimpotrivă, acesta are un rol activ în desfășurarea faptelor sau evenimentelor în sensul de a le determina însăși evoluția. Mutatis mutandis, în cadrul a ceea ce definim „cuantica lecturii” lectorul, cititorul adică în accepțiunea fizicii cuantice, „observatorul” devine factor activ, participativ, în procesul lecturii. Dacă în zona cuantică aspectul principal îl reprezintă dihotomia „corpuscul – undă”, respectiv o „lume bipolară” în zona literară, ca urmare a infinității tipologice a lectorilor, putem constata că avem de-a face cu o lume n-polarizată.

(Va urma)

¹⁷Umberto Eco, *Limitele interpretării*, Editura Pontica, Constanța, 1996, p. 26.

◆ DORIN NĂDRĂU (S.U.A.)

Bicentenarul nașterii lui Dostoievski

Dorin Nădrău trăiește de peste zece ani în Statele Unite, statul Michigan, „Statul Marilor Lacuri”. S-a adaptat ușor lumii noi în care a pășit. Împrejurarea de a fi început să lucreze, imediat după venirea sa, într-o mare bibliotecă, i-a înlesnit considerabil procesul de integrare, inclusiv exersarea limbii engleze.

La scurt timp de la instalarea lui în America, a sesizat că fiecare om care pleacă din țara sa de baștină, descoperind o realitate nouă, este cuprins de un sentiment inconfundabil născut din circumstanța de a nu mai fi acasă, care generează o involuntară și sensibilă rememorare a tot ceea ce a lăsat în urmă, s-a raliat jurnalismului, mijloc impecabil pentru el de a comunica cu semenii săi.

Astăzi, numeroase eseuri, incluzând deseori relatarea unor episoade de experiență proprie sau incitante reflecții, pot fi citite în gazete consacrate din Statele Unite și Canada (New York, Detroit, Toronto, Montreal) și România.

Scriitor de o importanță majoră pentru literatura universală, autor al unei opere impresionante care a avut o influență profundă și de lungă durată inclusiv asupra psihologiei, filosofiei și teologiei secolului al XX-lea, Dostoievski este, alături de Tolstoi, unul dintre principalii reprezentanți ai „vârstei de aur” (1820-18800) a literaturii ruse și unul dintre exponenții cei mai de seamă ai culturii Rusiei și ai Europei ortodoxe.

Generații la rând i-au apreciat valoarea, atracția pentru romanele sale așezându-l în rândul celor mai citiți și analizați scriitori. Acreditat ca cel mai problematic și nedogmatizat clasic rus, calități datorate remarcabilelor sale intuiții privitoare la criza conștiinței umane și societății, Dostoievski este și azi cercetat de critici, studiat de elevi și studenți, fiind subiectul unor teze de doctorat și a numeroase conferințe. Interesul pentru opera sa nu s-a diminuat, afirmație susținută cu prisosință de abundența edițiilor din scrierile sale, de multiple retraduceri, precum și de vânzările cărților lui confirmate de edituri.

Astăzi, câteva reflecții privitoare la perspective noi de abordare a lui Dostoievski, ca și a gradului de relevanță în lumea contemporană a căutărilor religioase, spirituale și morale care îl preocupau pe neobositul romancier și gânditor, într-o perioadă în care s-au accentuat teoriile conspiraționiste, într-o lume a postadevărului și postumanismului, se impun cu desăvârșire. În spiritul unor atari meditații, prezentul eseu propune o strict necesară evocare a **vieții și operei** emblematicului scriitor, de la a cărei naștere se împlinesc 200 de ani.

O viață tumultuoasă (1821-1880)

Feodor Mihailovici Dostoievski s-a născut la Moscova la 30 octombrie/11 noiembrie 1821, în timpul ultimilor ani de domnie a țarului Alexandru I, ani care au însemnat o perioadă haotică și instabilă a Rusiei. Tatăl scriitorului, descendent al unei familii de lituanieni, medic militar, a păstrat o bună parte din educația clericală în spiritul căreia a fost crescut. Pe mama sa, care provenea dintr-o familie de negustori, Dostoievski și-o va reaminti mereu ca pe o ființă blândă și grațioasă, mereu capabilă să afișeze afecțiune și căldură.

Și-a petrecut copilăria (1821-1835) într-o anexă a unui spital pentru săraci, spital unde tatăl său era medic. În 1833, împreună cu fratele lui mai mare Mihail, este înscris la o școală franceză de tip internat, după care, în anul următor, cei doi frați sunt trimiși la Cermak, cea mai bună școală-internat din Moscova. Adolescența îi este marcată de moartea de tuberculoză a mamei și de plecarea, împreună cu fratele Mihail, la Academia Tehnică Militară. Anii petrecuți la academie (1836-1843) au constituit o perioadă de inadaptare și însingurare. Preocupat deja de literatură, constată că mulți dintre colegii săi nemți sau polonezi, ca origine, erau interesați de o carieră militară și nu îi împărtășeau atracția pentru literatură. Totuși, își continuă studiile și în 1841 este promovat inginer cadet, ceea ce îi permite să locuiască în afara academiei. Drumul inițiat de la Moscova, orașul mănăstirilor și ceremoniilor religioase, la Sankt Petersburg, „fereastra către Europa”, cum numea urbea Petru cel Mare, punctează momentul maturizării celor doi frați. Ambiția tatălui de a-și vedea fiii cei mari profesând în domeniul ingineresc-militar eșuează. De altfel, tatăl va pieri curând în condiții dubioase. Acesta, după moartea soției, retras la moșia Darovoe, alcoolic și violent, îi agasează pe țărani, le hărțuiește fiicele, iar consecințele nu întârzie să apară: este ucis de iobagi.

Se pare că în această perioadă s-a declanșat boala de care Dostoievski a suferit toată viața, epilepsia (conform altor teorii, ea a debutat mai devreme, pe la nouă ani, iar potrivit altora, în perioada detenției la ocna siberiană). Este de subliniat că Dostoievski, cu o perseverență bizară, a ținut evidența atacurilor sale epileptice până la sfârșitul vieții: 120 de crize, în 20 de ani.

În ce privește maturitatea și cariera, un punct important de reper este începutul afirmării literare. În 1846, la numai 25 de ani, a apărut „Oameni sărmani”, calificat a fi primul roman social, scriere oglindind drama omului sărac. O perioadă tânărul Dostoievski frecventează cercul literar al apreciatului critic Vissarion Belinski. Îmbătat de succes, iritabil și impulsiv, ajunge să fie ridiculizat în timpul întâlnirilor de cenacul. Resentimentarul Dostoievski se distanțează de gruparea lui Belinski și, aproape doi ani, frecventează cercul lui Petrașevski, promotor al ideilor socialismului utopic, unde se discutau probleme legate de iobăgie, autocrație, cenzură și corupție. Acuzat, împreună cu ceilalți membri ai grupului, de intenția de a răsturna legile statului și ordinea statală, este arestat și petrece opt luni la Fortăreața „Sfântul Petru și Pavel”, cunoscută ca „Bastilia Rusiei”, urmate de sentința condamnării la moarte prin împușcare. Scapă de execuție, aceasta fiind anulată în ultimul moment prin „mila” imperială a lui Nicolae I și pedeapsa îi este comutată în deportare și muncă silnică în Siberia. Petrece patru ani teribili (1850-1854) la ocna din Omsk. Iese din regimul de detenție la 15 februarie 1854, dar pedeapsa sa nu este pe deplin ispășită, trebuind să mai îndeplinească „serviciu militar pe o perioadă nedeterminată”. La 2 iunie 1859, din cauza sănătății precare, este eliberat din armată și i se permite să se întoarcă în Rusia, astfel că în perioada următoare revine în lumea culturală (1859-1965).

S-a căsătorit în anul 1859 cu Maria Dimitrievna Isaeva (născută Constant) și, reîntors la Sankt Petersburg a scos o serie de gazete literare, alături de fratele său mai mare, dar fără să aibă mare succes. După 1864, an în care i-a murit soția, scriitorul a suferit o intensă depresie și i s-a dezlănțuit o adevărată obsesie pentru jocurile de noroc în care s-a scufundat până în anul 1971. Potrivit unor opinii, Dostoievski ajunge să viziteze marile orașe ale Europei nu ca să se trateze de epilepsie, cum susținea oficial, ci ca să frecventeze cazinourile. Trebuie observat că viața sa sentimentală a fost la fel de dezechilibrată, scriitorul implicându-se în această perioadă a vieții în relații generatoare de mari tensiuni: căsătoria cu văduva Maria Isaeva, după a cărei moarte de tuberculoză se va îngriji de fiul acesteia dintr-o căsătorie anterioară, relația extraconjugală clocotitoare cu studenta Appolinaria Suslova. Liniștea i-a adus-o tână stenografă Anna Grigorievna Snitkina, pe care Dostoievski o cunoaște la 46 de ani, în timpul când scria contracronometru romanul „Jucătorul”, pentru că în 1866,

copleșit de datorii, s-a angajat să scrie acest roman pentru un editor, iar în caz de nepredare la termen, ar fi pierdut drepturile de autor timp de nouă ani, în favoarea editorului. Mai trebuie menționat că multă vreme nici devotata Anna Grigorievna nu a putut diminua extravagantele pecuniare ale soțului său, amenințat în permanență de faliment și presat mereu de penuria determinată de pierderea unor mari sume de bani și de datorii. Se spune că Dostoievski oferea bani oricui îi cerea cu împrumut.

La 14 aprilie 1867, scriitorul și soția sa părăsesc Rusia cu intenția de a călători timp de trei luni în Europa. Amenințat cu tribunalul de către creditori, Dostoievski hotărăște să prelungească șederea, astfel că cei doi soți se întorc după aproape patru ani: s-au stabilit mai întâi la Berlin, apoi s-au mutat la Dresda, iar după aceea, în același an, la Geneva, iar mai apoi la Vevey, Milano și Florența. După promisiuni fierbinți că va renunța la jocurile de noroc, urmate de câteva recidive, se pare că Dostoievski a reușit în cele din urmă să abandoneze acest viciu, în aprilie 1871 vizitând ultimul cazino, în Wiesenbaden.

Se întoarce, împreună cu Anna, la Sankt Petersburg la 8 iulie 1871, după o absență de patru ani. Lucrează la un ziar conservator subvenționat de stat, „Cetățeanul”, publicând o dată pe săptămână o rubrică numită „Jurnal de scriitor”, pe care ulterior o scoate lunar ca ediție separată, păstrează o strânsă interacțiune cu cititorii și participă la toate manifestările publice la care este invitat, nerefuzând niciodată. În redacția ziarului, își expune sănătatea la noi pericole, astfel că va înregistra o tuse seacă și probleme de respirație. Este începutul unui emfizem pulmonar, boală de la care i se va trage moartea.

Dostoievski și-a petrecut ultimii ani de viață în stațiunea Staraia Russia, din apropiere de Sankt Petersburg. A murit la 9 februarie 1881 și a fost înmormântat la cimitirul Tihvin de la Mănăstirea Alexandr Nevski din Sankt Petersburg.

Opera

Cărțile lui Dostoievski au fost traduse și comentate în 170 de limbi din întreaga lume, temele abordate făcând subiectul a numeroase spectacole de teatru și film de mare audiență. Din punct de vedere al apartenenței la un anumit curent literar, celebrul Dicționar Larousse îl plasează pe Dostoievski la limita dintre realismul social și cel fantastic, realismul fiind prea îngust pentru a-l încadra, după cum el însuși relevă: „Am perspectiva mea particulară asupra realității (în artă) și, ceea ce majoritatea consideră ca fiind fantastic și excepțional, pentru mine este numai esența însăși a realității. Banalitatea fenomenelor, precum și o perspectivă convențională, nu sunt suficiente realismului”.

Universul său literar zugrăvește criza socială și spirituală a Rusiei țariste din secolul al XIX-lea. Romanele sale reflectă acerbe conflicte de idei ale unor personaje lăsate să evoluează în mod independent și haotic, marcate de un profund psihologism și tragism, aflate într-o permanentă și pasionantă căutare a armoniei sociale. Dostoievski se dovedește a fi un iscusit specialist în analiza stărilor patologice ale minții (nebunia, crima, suicidul), precum și al explorării unor procese extreme (autodistrugerea, dominația tiranică, umilirea, furia ucigașă). Personajele sale întruchipează deseori conștiințe fracturate, chinuite de povara libertății spiritului, incertitudinea existenței lui Dumnezeu, nihilism și dominația răului.

Dostoievski a trăit din scris și a creat în mare parte sub presiunea creditorilor ca să onoreze banii luați în avans sau să-și plătească datoriile. Eșecurile la jocurile de noroc, naivitatea și credulitatea sa i-au făcută pe creditori să-l urmărească ani buni. În acest timp, el a scris în condiții impropriet, uneori la limita supraviețuirii, predominant noaptea, când consuma cantități mari de tutun, ceai negru și dulciuri.

Prin personajele sale, Dostoievski își demonstrează talentul de extraordinar observator al psihologiei umane și al realităților politice și religioase dintr-o Rusie aflată într-un proces de modernizare. De multe ori, lucrările sale sunt considerate profetice, deoarece ele au anticipat comportamentul revoluționarilor bolșevici, precum și efectul unor curente socio-economice și geopolitice specifice secolului al XX-lea: progresism, socialism, nihilism.

Importanța sa în literatura universală este incontestabilă. El a exercitat o influență vădită asupra unor mari scriitori și gânditori, ca: Friederich Nietzsche, Sigmund Freud, William Faulkner, Franz Kafka, Albert Camus, Jean-Paul Sartre, Emil Cioran.

O succintă enumerare, în ordine cronologică, a lucrărilor majore din opera dostoievskiană, este ilustrată în cele ce urmează.

1846 este anul de debut, Dostoievski publicând romanul „Oameni sărmani” care a impresionat prin prezentarea sa plină de compasiune a locuitorilor săraci din orașe, fiind apreciat cu: „revelează taine ale vieții și personaje ale Rusiei cum nimeni nici nu a mai visat vreodată” și „este primul roman social rus”

În perioada 1846-1866, a publicat mai multe romane și nuvele: „Omul dedublat” (1846), „Gazda” (1847), „Netoșa Nezvanova” (1849), „Visul unchiului” (1859), „Satul Stepancikovo și locuitorii săi” (1859), „Umiliți și obidiți” (1861), „Amintiri din casa morților” (1862), „Însemnări din subterană” (1864).

În 1866, a apărut unul dintre cele mai celebre romane ale sale, **„Crimă și pedeapsă”**, carte care consacră gloria literară a lui Dostoievski, având ca temă obținerea salvării prin suferință și tratând cu multă îndemânare psihologia crimei, una dintre preocupările tematice preponderente ale scriitorului. Protagonistul, Rodion Raskolnikov, este un student din provincie care își abandonează studiile din cauza sărăciei și care se consideră o persoană cu calități superioare. Comparându-se cu Napoleon, el crede că este justificat actul de a ucide, astfel încât nu se mai limitează la barierele morale ale oamenilor de rând. Plănuiește așadar uciderea și jefuirea bătrânei cămătărese Aliona Ivanova, dar situația se complică însă când sora Alionei, Lizaveta, devine involuntar martor al crimei și victimă colaterală. După comiterea dublului asasinat, Raskolnikov este intens frământat de povara de a nu fi descoperit și comite o serie de gesturi care îl trădează. Porfiri Petrovici, detectivul de caz, intuiește vinovăția lui Raskolnikov, acesta își dă seama că este suspectat și teroarea sa psihologică, din ce în ce mai accentuată, îl copleșește. Analiza psihologiei criminalului este incontestabil tulburătoare. După o perioadă istovitoare, cu vădite simptome de nebunie, în care Raskolnikov oscilează între a se ascunde și a se autodenunța, acesta alege să se predea, determinat fiind și de impactul pe care îl are asupra sa Sonia Marmeladova, fiica unui alcoolik, care este nevoită să se prostitueze pentru a-și întreține familia. Se dovedește că interacțiunea cu Sonia, o ființă deosebit de credincioasă, este hotărâtoare în evoluția protagonistului, el reușind să descopere necesitatea pocăinței și se autodenunță. Romanul capătă spre final o tentă religioasă, astfel încât Raskolnikov, aflat într-o închisoare în Siberia, se transformă structural, ajungând să aibă speranța redempțiunii și a unei vieți purificate de păcat. Scrierea urmează episodul biblic al lui Lazăr din Betania, cel înviat din morți și al Învierii. De altfel, într-una din secțiunile cărții, Raskolnikov îi poruncește Soniei să citească respectivul pasaj al învierii lui Lazăr din Noul Testament. În final, Dostoievski își încheie romanul astfel: „Dar aici începe o altă poveste, povestea regenerării treptate a unui om, a renașterii lui progresive, a trecerii lui pe nesimțite dintr-o lume într-alta, într-o realitate nouă, necunoscută de el până atunci. Aceasta ar putea fi tema unei noi povestiri – cea scrisă aici – s-a sfârșit”. Un fir epic paralel urmărește destinul surorii lui Raskolnikov, Avdodia Romanova (Dunia), care încearcă să salveze situația materială a familiei printr-o căsătorie de conveniență cu avocatul Lujin. Un parvenit josnic, Lujin este disprețuit de Raskolnikov încă de la prima lor întâlnire. Alt

pretendent la mâna Duniei este depravatul Svidrigailov, cel care o urmărește pe tânăra femeie până la Sankt Petersburg pentru a-i mărturisi iubirea. Intrus omniprezent, Svidrigailov ascultă dintr-o cameră alăturată discuția Soniei cu Raskolnikov, aflând astfel cine este ucigașul Alionei Ivanovei și a surorii sale Lizaveta. „Crimă și pedeapsă”, primit cu mare interes de contemporani tradus apoi în întreaga lume, a reprezentat o primă formulare literară a concepției filosofice dostoevskiene.

Trei ani mai târziu, în 1969, lui Dostoievski i-a apărut un nou roman de renume mondial, „**Idiotul**”, a cărui acțiune gravitează în jurul prințului Lev Nikolaevici Mîșkin, un personaj considerat mai puțin obișnuit din cauza sincerității și bunătății lui exagerate și numit „idiot” din cauza bolii de care suferea, epilepsia. Autorul a reușit să creeze un personaj atât de complex, încât evoluția sa a fost adesea comparată cu cea a lui Iisus Hristos. El a fost prezentat, în același timp, ca un om extraordinar, dar și ca un paria în societate. Romanul se încheie cu relatarea sfârșitului tragic al prințului care, în urma unei decepții sentimentale și a uciderii celei care ar fi trebuit să-i devină soție de către un prieten apropiat, ajunge în stare critică, sănătatea sa nemaiputând fi echilibrată. Se cuvine observat că prințul Mîșkin întrunește multe idealuri creștine: umilința, abnegația, dorința de a ajuta pe cei aflați în nevoi. Personaj nelumesc și inadaptabil într-o lume despiritualizată, el este mereu batjocorit și desconsiderat. „Idiotia” lui, un diagnostic atribuit de cei care nu îl înțeleg, reflectă modul în care vulgul percepe expresia creștină „sărac cu duhul”.

În 1872, a publicat un alt roman de notorietate, diferit prin tematică de ceea ce scrisese Dostoievski până atunci, „**Demonii**”. Este un roman politic care vorbește despre ideologiile de stânga din Rusia acelor vremuri, pe care el le considera demonice. Devenit un conservator și naționalist convins, scriitorul a intenționat să-și exprime teama sa față de revoluționarii din epocă prin intermediul unei ficțiuni care îi pune față în față pe conservatori și pe cei pe care el îi consideră „dușmanii Rusiei”, adică socialiștii și nihilisții. Totuși, Dostoievski reușește să se detașeze de convingerile personale, criticând toate ideologiile. „În calitate mea de cronicar, eu mă limitez a relatea faptele exact cum au fost, nu este vina mea dacă ele par de necrezut”, precizează el în roman. În opinia sa, „demonii” sunt acele idei politice subversive, violente, opuse creștinismului, care „posedă” mințile fragile conducându-le spre ruină. Un important personaj al romanului chiar evocă episodul biblic în care Iisus exorcizează un om posedat de „Legiune” (un grup de demoni), iar demonii alungați intră într-o turmă de porci.

„**Frații Karamazov**”, roman publicat în anul 1880, a fost considerat de Sigmund Freud „cel mai impozant roman scris vreodată”. Operă cu o puternică încărcătură religioasă, este un tablou complex al epocii în care a trăit Dostoievski, surprinzând problemele filosofice, morale și religioase ale existenței lui Dumnezeu și ilustrând teme precum ispășirea păcatelor prin suferință, necesitatea absolută a existenței unei forțe morale în interiorul unui univers irațional și de neînțeles, lupta eternă dintre bine și rău, valoarea supremă a libertății individuale etc. Feodor Karamazov, tatăl, caracterizat de Dicționarul personajelor lui Dostoievski drept „un bufon și măscărici în carne și oase”, are trei fii, dintre care doi îl urăsc. Dimitri, cel mai în vârstă dintre frați, este exponentul senzualismului, în timp ce Ivan reprezintă rațiunea, intelectul, el nefiind ateu, ci doar neputând accepta lumea așa cum a fost ea creată de Dumnezeu. Intriga romanului este dată de răspunsul la întrebarea care dintre cei trei fii și-a ucis tatăl, având în vedere că cel de-al treilea fiu, Alioșa, era aproape un sfânt. Deși numeroși critici îl consideră pe Alioșa personajul central al romanului, el joacă mai mult rolul unui martor, ascultător sau mesager și nu se desfășoară pe deplin, fiind rezervat de fapt unui roman viitor pe care Dostoievski nu a reușit să îl mai scrie. O opoziție interesantă este cea dintre starețul Zosima și schimnicul Ferapont, două fețe diferite ale creștinismului ortodox. Dacă Zosima reprezintă latura luminoasă a ortodoxismului, manifestată prin cunoașterea, studiul și aplicarea Evangheliei și umanism, caricaturalul Ferapont scoate în evidență obscurantismul, superstiția, nevoia de a fascina

masele prin miracole, mortificări, eforturi ascetice și pretenții de sanctitate. Prin Ferapont, Dostoievski vrea să atragă atenția asupra vestigiilor păgâne și a interpretărilor greșite care au mai rămas în structura creștinismului ortodox.

„Jucătorul” (1967), „Eternul soț” (1870) și „Adolescentul” (1875) sunt alte romane scrise de Dostoievski.

Opera marelui scriitor mai cuprinde și povestiri, printre care: „Domnul Proharcin” (1846), „Nevasta altuia și un soț sub pat” (1848), „O inimă slabă” (1848), „Un hoț cinstit” (1848), „Crocodilul” (1865), „Bobok” (1873), „Centenara” (1876), „Visul uni om ridicol” (1877).

Dostoievski a mai scris și teatru și eseuri: „Maria Stuart” (teatru, 1841), „Boris Godunov” (teatru, 1841), „Însemnări de iarnă despre impresii de vară” (eseuri, 1863), „Jurnalul uni scriitor” (eseuri, 1873-1881).

◆ LUCIA BIBARȚ

Cercul Literar de la Cluj – 5 ani!

Acum 5 ani, o clujeancă se încumetă să fondeze, în inima Transilvaniei, un cenenclu literar on line, care își propune să adune, între filele virtuale, literatură română de calitate, de toate genurile, din țară și chiar din afara ei. Sensul cenenclului clujean tindea spre formarea unei „pepinieri” de autori de diferite facturi care să se impună pe piața literară românească.

Sensul avea să fie imprimat, prin grupul de coordonatori, de: exigența față de calitatea scrierilor aderenților, încurajarea schimburilor rodnice, vii, de opinii și texte pe pagina grupului, editarea de cărți și promovarea acestora pe plan național.

Autorii acceptați au fost stimulați, în plus, de atragerea înspre Cerc a literaților deja consacrați în Uniunea Scriitorilor din România, a editorilor, a redactorilor și a directorilor de reviste literare cu impact în țară.

Organizarea unui „atelier” de acest tip, nu era defel o noutate, existau o mulțime în România la momentul deschiderii celui clujean, 2016, de diverse calibre, de diverse tipuri, deci apariția încă a unuia nu era ceva nou, nici măcar o promisiune. Realitatea concurențială n-a descurajat-o pe Emilia Moldovan Poenaru – fondatoarea cercului literar, ci a pregătit-o în abordarea, cu seriozitate, a pieței libere și deschise a literaturii române. În acest scop a format o echipă administrativă și s-a întărit cu „ajutoare”, la fel de motivate ca domnia sa. Alături i-au venit Eugen Barz (preot – Spania), Mirela Orban (cadru medical – Bistrița), Iulia Anamaria Ghidiu (jurnalist – Cluj-Napoca), Mihaela Meravei (inginer – Constanța) – toți iubitori de literatură, de arte în general, cu lecturi temeinice, cu cărți publicate, niciunul de formație filologică.

Emilia Poenaru Moldovan (economist de profesie, colaborator al revistelor literare încă din liceu, dar și fost jurnalist care a condus timp de 3 ani un ziar regional) a numit grupul, spre stupoarea unor scriitori clujeni consacrați, „Cercul literar de la Cluj”, asumându-și greutatea unei

denumiri ca aceasta, implicațiile ei, dar și un eventual eșec. Unii i-au spus, după o perioadă de timp, că în hotărârea ei a fost puțină inconștiență. Desigur, adăugăm, dar a fost și curaj, cu siguranță.

Pentru vizibilitatea membrilor Cercului, selectați pe criteriul calității, fondatoarea a afiliat grupul, din calitate sa de editor, unei instituții de profil la care se poate tipări producția de carte, Editura „Colorama” din Cluj-Napoca, în cadrul căreia a înființat colecția „Cercul Literar de la Cluj” cu secțiunile: poezie, proză, eseuri și a instituit Premiile anuale ale Editurii „Colorama”. Cerchiștii înzestrați cu spirit critic au fost încurajați să scrie despre colegii lor, în schimbul publicării gratuite al acestui gen de cărți. Grupul include și artiști plastici (Fenicia David, Mirela Orban, Beatrice Bernath), fapt care constituie un avantaj legat de estetica tipăriturilor născute în Cerc.

„Cercul literar de la Cluj” își propune crearea unui mediu relaxant și prietenos pentru promovarea literaturii de bună calitate. *Cercul literar de la Cluj* admite membri noi doar după o discuție cu administratorii cenaclului. Cenaclul se află sub egida Editurii Colorama” – anunță coordonatorii pe pagina de prezentare a atelierului.

În prefața primei antologii de poezie „Cercul poezilor” publicate în 2017, Emilia Poenaru Moldovan a lansat, ca pe o profesiune de credință a grupului, îndemnul: „să ne ferim de pericolele din eter (mediul virtual): rafalele reci ale autosuficienței, vântul agresiv al veleitarismului, norii compacți de genii neînțelese, staturile de producții mediocre.”

De curând „Cercul literar de la Cluj” a împlinit, spre surprinderea multora, 5 ani de existență, iar aniversarea a fost marcată la Muzeul de Artă din Cluj în prezența autorilor din Cerc cu volume apărute în ultimii 2 ani, a reprezentanților de reviste literare, a unor scriitori contemporani recunoscuți și a multor iubitori de literatură clujeni.

S-au lansat cărți individuale de autor: Mirela Orban – „Nespusul fărămicios”, poezie, George Vigdor – „Cu masca tăcerii pe coarne”, poezie; Mihaela Meravei – „Poeme pe linia de așteptare”, poezie; Iulia Anamaria Ghidui – „Anotimpul de mijloc”, poezie; Gavril Iosif Sinai – „Tramvaiul de turtă dulce”, poezie; Marilena B Matei – „Ca un bonsai neiubit”, poezie; Emilia Poenaru Moldovan – „Uioara Felix”, poezie; Ildiko Șerban – „Cuibul din păsări”, proză; Claudiu Ionuț Boia – „Plan de evadare”, proză; Teodor Sărăcuț-Comănescu – „Destin... cu sfichiuri”, proză, Emilia Poenaru Moldovan „Acompaniament de peniță”, note critice dar și volumul colectiv cu numărul 4 al grupului, Antologia de Proză, „Poteci”, cuprinzând 12 autori: Irina Alexandrescu, Veronica Baciuc, Lucia Bibarț, Claudiu Ionuț Boia, Emanuela Bușoi, Larisa Calo, Fenicia David, Angela Dumbravă, Simona Gruian, Savu Popa, Teodor Sărăcuț – Comănescu, Gavril Iosif Sinai.

Premiile Editurii „Colorama” pe anul 2021 au revenit Mirelei Orban – poezie și lui Ildiko Șerban – proză, constând în publicarea a câte unui volum nou în 2022.

Atmosfera a fost una convivială și caldă, plină de bucuria întâlnirii într-un mediu propice lecturii și dezbaterilor pe teme literare. Fiecare dintre autori a fost prezentat de unul dintre coordonatorii grupului, intervențiile cuprinzându-le și pe cele pline de umor și de spirit ale scriitorului, istoricului și profesorului Ovidiu Pecican, invitat special. Antologații au citit în fața numeroasei asistențe câteva pagini din textele lor.

Sărbătoarea „Cercului literar de la Cluj” a adunat nume importante din viața literară: Ion Mureșan, Ovidiu Pecican, Adrian Țion, Ioan-Pavel Azap, Maria Vaida – membri ai Uniunii Scriitorilor din România, filiala Cluj.

Mesajele de felicitare primite au dat un plăcut parfum sărbătorii clujene.

„Dintr-o prețuire firească și colegială, vă doresc vouă, celor de la Cercul literar de la Cluj, spor în toate și mari împliniri spirituale! Felicitări coordonatorilor Cercului, d-nei Emilia Poenaru Moldovan, în primul rând, care a știut să-i adune pe atâția iubitori și autori de literatură în jurul unei idei constructive și a unei edituri.

Titlurile scoase la editura Colorama vorbesc de la sine. Felicitări și numai bucurii!"- Adrian Popescu; „Să fie într-un ceas bun, Emilia! Sunteți harnici și serioși. Faceți lucruri minunate. Vă prețuiesc mult!" Delia Muntean (Nord Literar)

După eveniment, Ovidiu Pecican a consemnat: „Vorbim adeseori despre necesitatea de a atrage tinerii la literatură, de a lua seama la ei, etc. Uite însă că, tineri și maturi, vârstnici sau nu, o serie de autori de poezie și proză, ba chiar și de eseuri critice, s-au mobilizat, pe parcursul a cinci ani, pentru a scoate un mănunchi de cărți semnificativ cantitativ. Despre calitatea lor au scris și vor mai scrie criticii literari, nu încapă îndoială. Dar dinamica și efervescența despre care vorbesc sunt deja o realitate și, indiferent cum s-ar eșalona pe scara valorilor românești literare certe, aceste autoare și acești autori merită binevoitoarea atenție a publicului”.

Dintre scriitorii și criticii literari contemporani care si-au exprimat aprecierea pentru Cerc, în diferite alte ocazii, mai ales la lansările de carte din cadrul colecției cu același nume a Editurii „Colorama” sunt: Irina Petraș, Adrian Popescu, Ion Mureșan, Constantin Cubleşan, Ion Cristofor, Christian Schenk, Ioan Pavel Azap, Alice Valeria Micu, Menuț Maximilian, Marcel Lucaci, etc.

Membrii cercului au publicat, în cei 5 ani de existență, 41 de volume de poezie și 17 volume de proză, 8 antologii și 2 cărți de cronici literare în care semnează peste 100 de autori de limbă română din țară și din străinătate (Anglia, Germania, Israel, Republica Moldova, Spania, SUA, Ungaria).

Aproape că nu există apariție lunară a revistelor literare, aflate sub egida Uniunii Scriitorilor din România, în care să nu fie prezenți câțiva dintre membrii acestei grupări literare transilvane: *Convorbiri literare*, *Steaua*, *Viața Românească*, *Arca*, *Apostrof*, *Neuma*, *Poezia*, *Acolada*, *Caiete silvane*, *Actualitatea literară*, *Argeș*, *Hyperion*, *Caligraf*, *Algoritm literar*, *Discobolul*, *Litere*, *Nord Literar*, *Plumb*, etc.

Și spun că e onorant și o mare bucurie să te numeri printre ei!

◆ LEONARD I. VOICU

Singur

(Fragment)

- **A**scultă la mine, în viață... întâlnești fel de fel de persoane. Unii te ajută din interes, puțini în mod altruist, câțiva te simpatizează sincer, și cei mai mulți caută să-ți bareze calea. Iar aceștia din urmă, majoritatea, o fac din prostie și cei mai periculoși, din răutate. Pe mulți îi vei numi prieteni. Dar dacă stai să te gândești, prieteni adevărați pe care să te bazezi oricând, în orice situație, nu găsești. Eu, cel puțin, n-am găsit. Și atunci, toți acești „prieteni”, dacă judeci mai bine, sunt de fapt numai cunoștințe. E trist să spun, dar m-am simțit singur aproape toată viața. Singur mă simt și acum. A fost o perioadă când eram căsătorit și, alături de soția mea, aveam impresia că fac parte dintr-un întreg care are două jumătăți. Nu a durat prea mult. Din păcate, n-a fost să fie.

Radu respiră adânc, oftă, privi în jos și nenumărate amintiri numai de el știute îi defilă succesiv în fața ochilor. O tristețe vetustă urmată de resemnare i se putea citi pe chip. Totul a durat doar câteva clipe. Lent, cu un gest pe care îl repetase de nenumărate ori, își apăsă tâmpilele, apoi își trecu mâinile prin păr împingându-l spre spate, de parcă ar fi vrut să trimită undeva, departe de el, toate griile și necazurile de care se simțea copleșit. Luă cu indiferență cana de pe masă, o mirosi cu suspiciune și sorbi câteva picături. Fața i se crispă pentru o clipă în timp ce gândi că nici măcar obișnuita cafea nu mai avea efectul de a-i crea o senzație agreabilă, chiar dacă trecătoare, și, în niciun caz, nu era în stare să-i alunge tristețea. De aceea, o abandona cu un dezgust vizibil și nu-i mai dădu nicio atenție.

– Tu ce zici?

Lucian, vădit surprins de aceste afirmații și complet buimăcit, își îndreptă spatele, își schimbă poziția mâinilor încrucișându-și degetele, ca să dea impresia seriozității cu care trata acel moment, pregătindu-se, de fapt, să dea un răspuns evaziv, fiindcă, la drept vorbind, nu știa ce să spună. Trase aer în piept, intenționând să fie vag și totuși empatic. Radu nu-i dădu timp și continuă:

– Cum să nu mă fi simțit singur când părinții mei mă aruncau de la unul la altul ca pe o minge de ping-pong? Tata, și îi spun așa ca să înțelegi despre cine este vorba, deoarece pentru mine era un străin, când mă vedea la ușă zicea: „Ce cauți aici? Du-te la mă-ta!” Mama, care era bolnavă de nervi, mă făcea cu ou și cu oțet toată ziua. Ea mă lua altfel: „Pleacă! Să nu te mai văd. Mi-ai mâncat toți nervii”.

– Și tu ce făceai?

– Hoinăream pe străzi. Jucam fotbal toată ziua. Jucam și când ar fi trebuit să fiu la școală. Chiuleam des. Uneori, noaptea nu mă întorceam acasă. Dormeam pe unde apucam, pe sub poduri, prin parcuri. Când eram norocos, mă ascundeam în magazia femeii de serviciu de la școală. Toamna, sosea frigul. Când mă trezeam, tremuram. Mă dureau toate măduarele și de cele mai multe ori eram mort de foame. Atunci... am început să fur de ale gurii. Odată, am luat o bucată de salam și am rupt-o la fugă, dar am avut ghinion. Vânzătoarea mă cunoștea, o cunoștea pe mama și

ne-am trezit cu sectoristul la poartă. „Doamna State, sunteți acasă?” „Sunt!” zice mama. „Îl caut pe Radu, băiatul dumneavoastră”. „Da’ de ce?” „A furat de la magazinul alimentar și vreau să vorbesc cu el”. „Ce-aaa făcut? Unde ești, măi derbedeule? Ia vino-ncoace să-ți arăt eu ție!” Eram la mine în cameră, auzisem cele spuse și tremuram tot, bănuind ce mă așteaptă. Când am apărut, mama a tăbărât pe mine cu o ploaie de lovituri. Dădea pe unde apuca. Sectoristul a încercat să mă scape: „Gata, doamnă! Lăsați-l!” „Ce să-l las? Așa merită!” Și dă-i în continuare. Dar eram învățat și mi-am acoperit fața, că mai mult peste obraji voia să mă lovească. „Doamna State, cred că îi ajunge”, zise milițianul plictisit într-un târziu, apoi către mine: „Radule, să vii la secție să dai o declarație. Ai noroc că ești minor, că altfel o încurcai. Și bagă de seamă, trebuie să-ți vină mintea la cap. Să nu mai aud că faci chestii de genul ăsta”. N-am mers la secție și nici el n-a mai venit pe la noi. Dar a fost o lecție. De atunci, n-am mai furat decât foarte rar. Numai în cazuri de forță majoră.

– Adică?

– Adică, tot așa, când n-aveam ce să mănânc. S-a întâmplat la Paris. Nevastă-mea era gravidă. N-aveam niciun ban, abia ajunseseam, după ce ne-am lămurit cu noua democrație, pe stil neocomunist. Vorba lui Tănase: „Pleac-ai noștri, vin ai noștri, noi rămânem tot ca proștii”. Dar să revin. Eram flămânzi cum sunt câinii vagabonzi. Că d-aia zic, aș fi făcut orice pentru ea și copii. Degeaba, a preferat să se ducă după unul cu bani, vezi Doamne. Până la urmă, nici de ăla n-a avut parte. Ce să mai vorbim... Iar copiii au ajuns orfani. Ca mine. Exact cum n-am vrut să ajungă. A dracului viață! Cum te întoarce ea și te pune în genunchi când crezi că îți e mai bine. Singur! Singur am fost și singur am să mor! Mă vor găsi după ce mă-mput la mine-n casă. O să-i alerteze mirosul de hoit. Fii-mea deja mi-a spus că ea mă duce la crematoriu. Mă arde. „Costă mai puțin. Vine mai ieftin!” rânjea la mine de parcă abia aștepta clipa să mă scoată din viața ei și să scape de-o grijă. N-am să am parte de o înmormântare creștinească. Cenușa se aruncă și gata. Haloimis!

Uitând că o mirosise puțin mai devreme și nu-i plăcuse, ridică iarăși cana de cafea. Absent, o duse la gură și luă o mică înghițitură. Cu o privire pierdută, crispat, încercă să-și ascundă disperarea și emoțiile interioare scoase la iveală, în timp ce coada umezită a ochilor confirma deznădejdea sa.

La prima vedere, lui Radu, care era un bărbat înalt, trecut de 50 de ani, cu părul încă negru, probabil pentru că și-l vopsea și-l aranja într-o freză care era la modă prin anii '70, stil Elvis Presley, îi plăcea să se îmbrace după ifosele actuale cu blue-jeans tăiați și cămăși largi, colorate în culori vii, de obicei roșii ori mov. De pe nas, nu-i lipseau ochelarii de soare nici măcar pe vreme de ploaie. Părea a fi între două vârste, având sex-appeal și fiind simpatic, cu toate că în mod ciudat avea un comportament distant față de bărbați, în timp ce era mereu cu ochii după femei. Acest contrast și rapiditatea cu care trecea de la tristețe la indiferență ori la aere de Don Juan improvizat îi dădeau o notă de imprevizibilitate și de lipsă de seriozitate, notă ce deranja la prima vedere, dar tolerabilă, fiind legată de felul său de-a fi. O aparență amabilă, jovială, care ascundea o profundă rană nevindecată. Aceasta era cauza unor frământări interioare, sesizabile în momentele în care își dezvăluia firea rebelă, mereu dornic a-și păstra libertatea totală față de orice și oricine. Toate acestea la un loc făceau din el o persoană relativ interesantă și crea în jurul său un amalgam de impresii ce includeau curiozitatea și prudența. Această perpetuă stare de răzvrătire prin care își arăta nevoia să dea cu tifa oricui, parcă dorind să spună: „Nu am nevoie de nimeni!”, această lipsă de atașare îl mențineau într-o stare de izolare, de care se plângea în momentele de intimitate.

◆ EMILIA POENARU MOLDOVAN

Sisif

Proză scurtă

Cortegiul funerar se apropie de intrarea în cimitir și preotul făcu popasul cuvenit. Popa Zărzărică îngăima versetele știute pe dinafară cărora nici înțelesul nu-l mai prindea și își rotea ochii vulturești spre mulțime. Dădu cu ochii de Rozalia și scăpă un strop de salivă în barbă. Bună bucățică, cam năbădăioasă, dar mergea și așa. De un timp era cam cu nasul pe sus și nu se mai lăsa la *sposedit* așa ușor, trebuia s-o bruscheze. Descoperi că tare îi plăcea să fie pălmuită așa că întâlnirile lor, e drept, tot mai rare, erau adevărate lupte. Cu cine mama naibii stă de vorbă? Aaaa, e neisprăvitul de Sisif. Te pomenești că nespălata vrea să se mărite cu el acum că..., se alarmă Zărzărică. Tocmai cu neica-nimeni ăsta?

Lodovica, nebuna orașului, mama lui Sisif – Dumnezeu s-o ierte, își făcu cruce popa și toată suflarea de la înmormântare își făcu cruce după el mirată căci rugăciunea se terminase, cortegiul se pornise – era sâsăită și gângavă, puțină lume știa ce zice. Moașa care a ajutat-o pe Lodovica să nască – Dumnezeu s-o ierte – popa își făcu iar cruce și lumea era o parte mirată că-și face cruce când nu trebuie și o parte îl admira ce evlavios este, ține-l doamne – i-a povestit ce nume a înțeles ea că trebuie să poarte copilul Lodovicii. Și pentru că geamgiul care se presupunea că e tatăl băiatului plecase de mult din oraș, popa a făcut un pustiu de bine și s-a dus el la primărie să-l înregistreze pe copil. Și cum de știa Lodovica numele ăsta, s-a mirat Zărzărică. Părinte, eu așa am înțeles, că altceva n-am priceput în ruptul capului. Era biata cu mintea rătăcită și tot zicea aaaa m fffff o bbbb ătuță sisif sisif sisif sisif...pe urmă și-a dat duhu', și eu ce să cred, că numele ăsta sisif l-am mai auzit la televizor și atât am avut de spus. Popa ce să facă, l-a botezat Sisif, l-a înregistrat la primărie cu tată necunoscut și l-a dat mamei Lodovicii să-l crească, Dumnezeu s-o ierte pe Valeria că... dădu să-și facă iar cruce într-un moment nepotrivit dar se opri că oamenii se uitau deja chiorfș la el.

Mă-ta, zise printre dinți Pămpălău, când îl nimeri popa cu cădelnița peste mână. După o gură de țuică de la poarta cimitirului, pomana mortului, îi veni să-i tragă una popii mai ales că ura împotriva lui mocnea hă, hă, de când! El îi și pusese porecla care a prins așa bine în orașelul lor. Pe vremea când avea parohie într-un sat din apropiere, popa Hășmășan – nimeni nu mai ținea minte numele ăsta – făcea naveta cu autobuzul. Într-o iarnă cu frig din ăla de crăpau măselele, îl văzu pe popa în stația ratei sărind pe loc de înghețat ce era și îl auzi fredonând „Zărzărică, zărzărea, ce frumoasă-i mândra mea” ca o placă stricată că numa' versurile astea le știa. Și Zărzărică i-a rămas numele, a avut grijă Pămpălău de asta. Dar nu chiar atunci, ci mai târziu când popa a obținut parohie în oraș, se căpătuisse și era cineva. Ura lui Pămpălău era feroce și întemeiată. Avea și el o mândră cu care voia să se însoare, să facă copii, să intre în rândul lumii. Popa i-a stricat toată socoteala, de nici acum la 64 de ani nu-i însurat. Măcar să se fi oprit la a o *blagoslovi* numai pe Turi, atâtea altele au fost și acum îs bunici cu nepoți. Dar nu, pe Veturia lui a încălțat-o mai rău: i-a adus plocon un copil al nebunei orașului, că și mă-sa și mă-sa mare muriseră în decurs de doi ani. O ciudățenie de copil al cărui nume semăna cu *NISIP* sau cu ce dracu' o mai fi semănând. Și ba să se mai mărite Turi cu el, că acum avea ce-i trebuia, un copil de suflet – nu-i mai trebuia unul al ei – și în plus avea atenția popii care venea, chipurile, să vadă ce mai face pruncul sărmanei Lodovica. De atunci Pămpălău îl urase de moarte dar nu întreprinse nimic vreme de aproape 30 de ani – că doar nu degeaba îi ziceau oamenii Pămpălău. Îl ura și pe *Nisip* ăla, dar nu îndrăznea să se pună cu el că îi era frică de zdrahonul cu pumnul ca o măciucă și părul roșu.

Sisif crescuse în casa Veturiei fără să-i spună cineva că ea nu-i era mamă adevărată. De popa Zărzărică și-a dat seama ca nu îi este tată doar când a mai crescut și l-a văzut cu *preuteasa*, cum îi spunea mamă-sa, și cu fetele lui la mesele de pe la nunți, botezuri sau pomeni pe la care îl căra Veturia. Fără să-l fi instruit cineva anume, Sisif a simțit că erau anumite lucruri pe care nu are voie să le spună. Și nu le spunea. Nici nu punea întrebări. Era tăcut și părea un ciudat printre ceilalți copii, o dată pentru că de mic era un uriaș printre plozii de pe strada lui, avea părul roșu și ochi negri foarte strălucitori și apoi, originea lui era cunoscută de toată lumea din oraș, în afară de el. Cei mai în vârstă se mirau că băiatul vorbește normal, atât de mult semăna cu Lodovica. Pe ea o batjocoriseră, își speriau copiii cu ea – o chem pe Lodovica să te ducă dacă nu stai blând – o considerau nebună pentru că nu putea vorbi normal, îi spuneau în toate felurile, cel mai des, Muta. Acum când îl vedeau pe Sisif, nu mai erau așa siguri că femeia fusese chiar *dusă cu pluta*, cum mereu repeta domnu' Virgil.

Sisif era singura persoană din oraș care-i zicea *domnu' Virgil* lui Pămpălău. Nici chiar acesta nu mai răspundea la numele lui și parcă îl treceau fiori când băiatul Mutei i se adresa așa. E viclean, știu eu că nu zice din respect, tot repeta el către cine se găsea să-l asculte în crâșmă. Nu putea în ruptul capului să creadă că roșcovanul uriaș cu mâini ca niște lopeți de mari e așa cum voia el să pară – blând, politicos și respectuos cu toată lumea din oraș. Năduful și neîmplinirea lui de atâta vreme erau acum și mai acute. Moarta din coșciug era Veturia. Da, Turi a lui, sau mă rog, care trebuia să fie a lui, cea care s-a sacrificat să crească un copil al nimănui în loc să se mărite cu el. De la poarta cimitirului s-a întors la crâșmă, nu înainte de a bea acolo un păhărel *de sufletul moartei*. Nici nu-i pasă neisprăvitului că mama care l-a crescut a murit, plângea Pămpălău. Da' cum vezi mata că nu-i pasă? Zilierul de la drumuri, bucuros nevoie mare că înmormântarea și drumul prin oraș spre cimitir al cortegiului pusese capăt zilei lui de lucru, îl înconjură pe cel neconsolat cu grijă și recunoștință pentru dărnicia măsurată în nenumărate pahare pline. N-ai văzut că nici nu plângea? Am văzut, am văzut – zilierul habar n-avea nici cine e Sisif, nici Veturia, nici Zărzărică dar simțea că lor li se datorează nesperata *cinste* a bătrânului. Și în urma coșciugului cu mama care l-a crescut – hă, hă, hă – Pămpălău plângea pe umărul zilierului, el stă de vorbă cu curva orașului, a lui Zărzărică și a tuturor! Cine-i Zărzărică, îndrăzni zilierul. Cum nu știi? Stai să-ți spun...

Sisif era palid și arăta cu adevărat suferind în momentul în care coșciugul purtat pe brațe de patru concitadini ai moartei și urmat de preot a ajuns la groapă... *Și pe diavol l-ai surpat și ai dăruit viață lumii taaaaaale* se auzea vocea lui Zărzărică. Pe drumul de la casa Veturiei care acum era a lui, până la cimitir, Rozalia a făcut ce n-a reușit nimeni în 27 de ani de când era el pe lumea asta: i-a dat o identitate nouă, pe care nu știa cum s-o gestioneze. Adică i-a povestit de Lodovica zisă Muta, adevărata lui mamă, de bunica lui care l-a crescut până la doi ani, de geamgiul care se presupunea a fi tatăl lui, de popa Zărzărică, un nelipsit musafir în casa Veturiei în anii tinereții ei, de moașa care l-a adus pe lume și i-a pus numele. Știi că mulți îți zic Nisip că nu pot să-ți pronunțe numele? Nu, nu știa. *În cămările cerești, biruitorii mucenici pururea te roagă pe Tine Cristoaaase pe această credincioasă pe care ai mutat-o de pe pământ, învrednicește-o să dobândească bunătățile cele veșniceeee...* popa Zărzărică legăna cădelnița în ritmul furiei pe care o simțea când îi vedea pe cei doi sușotind. Dar despre Pămpălău știi? Domnul Virgil? Ce-i cu el? Îmi place omul dar nu știu, parcă îi e frică de mine. Și nu știi de ce te urăște? Pe mine? Doamne iartă-mă, ce motiv are? Nu el e tatăl meu, se alarmă Sisif, parcă spunea de ceva geamgiu care a dispărut fără urmă. Nu, nu-i el. A vrut să se însoare cu mamă-ta. Cu Lodovica? Nu, cu moarta. Adică cu Veturia. Și ai apărut tu. Popa a procopsit-o cu tine, să te crească, că n-avea cine. Și domnul Virgil? Ce l-a împiedicat să mă crească împreună cu mama? Și tu? Pe tine ce te-a împiedicat să-mi spui toate astea până acum, doar ne vedem aproape zilnic? Rozalia îi arătă spre Zărzărică care-și împătura patrafirul și dispăru brusc de lângă el. Sisif rămase descumpănit, părea și mai palid din cauza părului roșcat. Aflase așa de multe, dar nu știa chiar totul. Rozalia avea metodele ei de a-l întârâta pe Zărzărică și era mulțumită că de data asta o făcuse magistral. Se grăbea spre locul de întâlnire...

Sisif mai zăbovi la poarta cimitirului până când și ultimul cerșetor din oraș își luă pomana. Oamenii erau impresionați de statura lui și de părul de o culoare atât de neobișnuită dar nu le era milă de el, știau că moarta nu era mama lui adevărată. Ce nu știau era că el abia acum aflase. Paharele cu țuică sau vin, cutiile de plastic cu mâncare de restaurant care înlocuiau mai nou mesele de pomana

mortului, se bucurau din plin de atenția participanților la înmormântare; nimeni nu se sinchisea de uriașul cu părul roșu și cu ochii rățăciți, din care pierise strălucirea.

Porni singur spre casă, unde nu-l mai aștepta nimeni. Spera ca măcar Rozalia să-i țină companie după îngropăciune dar dispăruse fără urmă. Cu atât mai bine, mamă-sa Turi nu suporta să știe că băiatul ei se întâlnește cu această.... nu i-ar fi ajuns lui Sisif tot drumul de la cimitir până acasă să recite cu voce tare toate epitele cu care o blagoslovea răposata și pe care le auzise de 10 ani încoace, de când încăpuse pe mâna Rozaliei. De sufletul moartei, n-o s-o mai caute azi.

Începeau să i se încălcească în minte toate noutățile aflate. El purta numele de familie al lui Turi, cum putea să se gândească la altă mamă? La tată, da. I-a explicat pe la nouă ani Turi că taică-său murise înainte de a se naște el și atât a fost. Vizitele lui Zărzărică începuseră să se rărească când el mai crescuse, deci nu mai avea niciun bărbat prin preajmă pe care l-ar fi putut dori de tată. Nici nu simțea lipsa cuiva, Turi l-a izolat și înconjurat cu grijă de cloșcă. Singura care a spart zidul protector când Sisif avea aproape 17 ani a fost Rozalia, mai mare ca el cu vreo 4 ani, și spart a rămas până acum.

La școală n-a strălucit, era în schimb muncitor și disciplinat. Statura și înfățișarea lui ciudată – n-avea nimeni părul roșu în oraș – i-au folosit la a trece cu ușurință toate obstacolele pe care le întâmpina orice tânăr. Și-a terminat școala cu note mai mari ca aceia care învățau mai mult ca el, s-a angajat la un atelier de reparat motociclete și chiar a reușit să-și ia cu bani din bancă o frumusețe de motocicletă căreia îi acorda atenție mai mult decât mamei și Rozaliei la un loc. Mama s-a dus, gândi Sisif, Rozi – chiar așa, cum de a apucat-o pe Rozalia sinceritatea tocmai azi, să-i toarne pe nerăsuflăte povestea vieții lui când a avut 10 ani la dispoziție s-o facă. S-a dus și ea, era brusc conștient de asta și descoperi că se simțea ușurat. Ducă-se! O avea pe Dorotea, motocicleta la care obișnuia să meștească ceasuri întregi.

Două persoane îi știau secretul. Una era mamă-sa. Șeful lui de la atelier era în vârstă și o știuse și pe Lodovica. Auzindu-l pe Sisif cum vorbea cu motorul alintându-l Dorotea, nu ar mai fi putut nimeni să-l clinească din părerea că băiatul ăsta cu părul roșu și mâinile ca niște lopeți era nebun ca mă-sa adevărată. Dar un nebun harnic și inofensiv, cu o mare și rară calitate în orașul lor: nu punea gura pe băutură niciodată. Nu intra în nicio bodegă sau bar, nu l-a văzut nimeni beat, nici măcar amețit. Și era de nădejde la atelier când ceilalți erau afumați, așa că șeful lui nu avea niciun interes să-l supere divulgându-i taina. De la mamă-sa auzise de Dorotea. I-a citit povești o grămadă când era copil, dar nu l-au prea impresionat. În afară de Vrăjitorul din Oz. Și numele i-a stăruit în memorie până a reușit să-l transfere asupra unei ființe. Da, ființă! Asta era pentru el motocicleta.

Cum de nu-i încălzea inima nici măcar gândul la Dorotea acum? Mai avea puțin până acasă unde nu-l aștepta nimeni! Îi apărură în cale crâșma în care domnu' Virgil se vedea pe fereastră ducând o sticlă la gură. Se abătu brusc din drum și fără să stea pe gânduri intra în localul în care nu intrase până atunci decât o dată sau de două ori să cumpere țigări pentru șeful lui.

Cei câțiva clienți printre care și Pămpălău își lăsară toți din mână, ca la comandă, paharele sau sticlele și făcură gestul de a se scula să salute pe fiul moartei. Nu-și duseră la capăt mișcarea atât erau de surprinși că-l văd acolo sau poate erau numai beți, se gândi Sisif. Bătu cu pumnul lui ca un baros în tejgheaua barului și comandă *ceva, ce au mai tare*. Cum nu frecventa localurile cu băuturi, nici nu prea știa cum se numesc. Dădu pe gât dintr-o sorbitură ce-i pusese barmanul în pahar, îl întinse din nou să i-l umple, îl bău și pe acesta, după care mai bău unul, urmărit fiind de câteva perechi de ochi bulbucați de uimire. Mușteriii uitaseră să-și mai bea din paharele și sticlele lor, urmăreau coama roșie cum se scutură după fiecare înghițitură.

PPPP ăm pppălău! strigă Sisif. Domnu' Virgil aproape că se trezi din beție de mirare. Cum, băiatul răposatei Veturia, Turi pe care hă, hă, hă am iubit-o și am vrut să mă însor cu ea – Sisif îi spunea ca toată lumea, Pămpălău? Dar de ce vorbea ca Lodovica? O fi din cauza băuturii, săracu'. Se ridică de la locul lui cu un mic efort și merse către Sisif. Îl îmbrățișă cu toată energia a două sticle de votcă pe care le consumase până atunci. Copilul meu, băiatul meu hohotea și-l săruta pe piept, că la față nu ajungea. Ochii lui Sisif își recăpătară strălucirea dar mintea îi era într-o ceață blândă și binefăcătoare. Am familie? se întreba. Nu mai sunt singur? Eu sunt SSSS I SSSI FFF le spunea celor din bar și repeta râzând ca un copil de parcă își auzea prima dată propriul nume.

Un poet modern – Billy COLLINS (SUA)

Poezia americană modernă nu este o creație ce trebuie citită cu dicționarul. Pentru a demonstra aceasta am să vi-l prezint pe unul dintre cei mai cunoscuți dintre creatorii actuali ai poeziei moderne din Statele Unite, Billy Collins, și poemul său „Viața mea”.

William James Collins (născut la 22 Martie, 1941), profesor, poet, autor al multor volume de poezie, antologist și promotor de emisiuni radio-televizate despre arta poeziei a fost recunoscut ca un „Leu al Literaturii” de către Librăria Publică New York (1992). Între anii 2004-2006 a fost selectat ca poetul anului în statul New York, iar în anii 2001-2002-2003 a fost numit *Poet Laureat* al Statelor Unite. A fost distins Profesor la Colegiul Lehman de la Universitatea New York din 1968, de unde s-a pensionat în 2016. În același an a fost primit ca membru în Academia Americană de Arte și Litere.

De remarcat că Billy Collins a fost invitat să citească la Casa Albă în anii 2001, 2011 și 2014. Ca Poet Laureat, în 6 septembrie 2002, citește poemul „The Names” în fața Congresului Statelor Unite pentru comemorarea victimelor atacului asupra turnurilor gemene din New York, deși inițial Collins a refuzat să scrie poeme ocazionale.

Din 2008, poetul se mută în Florida pentru a fi alături de Suzannah Gilman, a doua lui soție, căsătoria fiind legalizată în 2019. Acum, în această perioadă de pandemie, constrâns de necesitatea de a sta acasă, Collins, ca și alți artiști, utilizează zilnic Facebook-ul pentru a oferi lecturi din poezia sa tuturor iubitorilor acesteia din întreaga lume.

Simplitatea și transparența poeziei sale l-au impus pe poet admirației numeroșilor cititori fără ca această simplitate să impieteze asupra profunzimii, care o face atât de remarcabilă.

Viața mea

Uneori o văd ca pe o linie dreaptă
trasă cu un creion și o riglă
secționând cercul lumii

sau ca un deget ce intră în treacăt, indiscret
printr-un rotocol de fum

dar apoi soarele va apărea
sau telefonul va suna
iar eu voi înceta să mă mai mir

dacă este un anumit lucru
o bulă mare de aer sau o memorie
sau alte multe lucruri,
un șnur de mici ferme-oraș
și un drum gri șerpuind printre ele.

Să spunem un lan
pe care lucrez în fiecare zi,
prășind și cântând
apoi mergând să dorm pe una din brazde,

sau acum când mai mult de jumătate s-au dus
o ușă întredeschisă,
o ploaie picurată pe streșini.

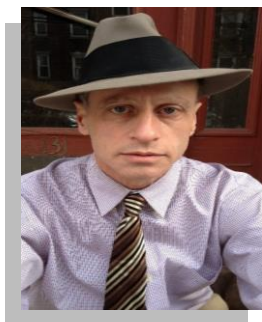
Cum viața ta poate fi orice,
un cuib cu un ou,
un coridor care duce la o mie de camere –
orice s-ar întâmpla să-ți apară în fața ochilor
când îi închid

sau privind prin fereastră
mai multe minute
într-o anume zi gândul îmi spune
că trebuie să fie totul sau nimic concomitent.

Dar în această dimineață, ridicat din pat,
îmbrăcat cu un pulover negru și cu ochelari,
cu perdelele trase și ferestrele deschise,
eu sunt un lac, poemul meu este o barcă goală,
viața mea este o briză ce adie
peste întreaga scenă

agitând tot ce atinge –
suprafața apei, vela în fluturare
frunzele copacilor de-a lungul țărmului.

Traducere și prezentare de
◆ MIRCEA ȘTEFAN

Meridiane lirice

◆ BEN MAZER (SUA)

Poetul **Ben Mazer** s-a născut în New York City în 1964 și a crescut în orașul Cambridge, Massachusetts. A studiat cu Seamus Heaney la Universitatea Harvard, obținând apoi diplome avansate sub consilierea lui Christopher Ricks și Archie Burnett la Institutul Editorial al Universității din Boston. A publicat mai mult de zece colecții de poezie, inclusiv *Selected Poems/Poeme alese* (editura MadHat Press, 2017). Edițiile sale critice includ volume de poezie de John Crowe Ransom și Frederick Goddard Tuckerman. În prezent, este editorul cărții *The Collected Poems of Delmore Schwartz/Poeme alese din Delmore Schwartz* (editura Farrar, Straus & Giroux).

Traducere și prezentare de **Andreea Iulia SCRIDON**

Epilog

Tinerețea este cea care înțelege bătrânețea
iar repulsia ta nu este decât o proiecție
o imagine a disprețului obținut.
Am văzut toamna venind și cred că voi
urma fiecare frunză care se învâрте prin casă
până unde te bâlbâi, capătul legăturii
unde grația se plimbă prin frunzișul de mireasă
și nimeni nu te-ar putea confunda cu alta.
După aceea, sunt doar frunze de ars.
Și când florile izbucnesc asupra ploii
acoperișurile vor păstra mărturia lor solemnă
blândă
departe de tinerii care călătoresc departe
pentru a-și umple nările cu aerul de toamnă.
Ziua este decentă ca trezirea.
Și dragostea este blândă, deși el nu este un
savant.
Dacă mi-aș umple caietul cu cuvintele lui
schitate brusc fără nicio ezitare
oare s-ar întoarce ea la el când ar veni toamna
sau s-ar scufunda într-o iarnă amară

fără să numere florile care s-au dus.
De câte ori se întoarce ploaia de toamnă
Pentru a șerpui în jurul râului seara
sau pentru a cădea ca un mare ocean în zori.
Nu contează, s-a saturat de ea
și își părăsește tinerețea cu speranța în ceva mai
bun.

O picătură exprimă toată apa revărsată,
vântul insuflă copacii cu sentiment,
și nimeni, nimeni nu poate răzgândi flecăreala
întunericului care este închis înăuntru.
Asta se uită prin oraș în zori
și nu pot trezi aceste giulgiuri de memorie.

Noaptea Căpșunilor

El arăta destul de bine,
s-a simțit ușurat în a fi interogată de soțiile lor.
Arătarea lui bună se revărsa din intimitatea sa.
Îl cunoștea pe liderul orchestrei
de altundeva, ani petrecuți în alt oraș.
Ceva era pentru el, niște ochi din cameră.

Un bărbat își ținea reverul cu dragoste, chiar.
A dispărut pentru a gusta fructele proaspete
și s-a așezat lângă locul unde avea să fie al ei,
din care putea supraveghea intrările.
Apoi a intrat ea, cu ochii așteptându-i ochii.

O privi printr-un gol lateral din cort,
ținându-și farfuria la coadă, în timp ce deasupra
neobișnuitei nori de furtună se adunau și suflau
înăuntru.

Când o fată tânără a tras de el în ploaie
el a spus: „Du-te, te rog. Pleacă de aici.”
Îndreptându-se spre același loc odată cu ea, el
știa

că nu avea să stea lângă el
în grup când aparatul foto avea să fulgere.
Apoi în zăbovirea clipei de după
s-au împreunat în cuvintele altuia
văzând-o stând acolo el nu a auzit.

Nu a fost niciodată mai fericit? Atunci spune
povestea cum după ce plecase ea
el stătuse în ploaie în afara cortului
privindu-i prin transparența luminată
și și-a pus băutura direct pe firul
dintre iarba luminată și cea neaprinsă
a gazonului larg, sub luminile îndepărtate.

Un tânăr de largă respirație

Acolo sus unde decizia conduce ca un vânt implacabil
împărțirea între ceea ce se dorește și ceea ce este cerere,
vârful orașului pare brusc explicabil
iar realitatea însăși este cea mai importantă fabulă,
fie că ești bogat sau sărac, fie pe ușă, fie afară.
Mâna îngheață periind păr, periind altceva,
fie pe fiica cea mică ce va deveni soție și mamă,
iar insistența de a cădea este usturător de amară,
a nu reuși pare a fi realmente mai bine.
Dar pentru a o convinge, ea care deține cheia tuturor,
cu ușa dublă a fidelităților ei pe jumătate frământate,
este egal cu o viață întreagă de stres,
mâinile rupte, vioara disprețuită, suferința tatălui din lumea veche,
decizia de a merge cu un taxi spre orașul de sus,
refuzul puternic argintiu ghețos de a face o scufundare.
Căci acum este acum și nimeni nu poate spune nimic,
nu va mai putea lua niciodată cel mai mic vis,
fie că l-au lăsat să plece, considerându-l nebun,
sau făcându-i rău, afirmând că e leneș.
Nu contează, aici, acum, în vârful lumii,
în orașul masiv, ondulând și învârtit
pe piscurile argintii ale speranței, razele de lumini
ce îi zdrobesc pe cei slabi, le slăbesc spiritele,
ca umbrele el vede spiritele tuturor luptelor lui
cade, recunoscând dragostea într-un grăunte de nisip, într-una din nopțile lumii.